6

1

कादंबरीः उत्तरभागः
पत्रै ७८ समग्र

२श्वं

श्रीगणेशाय नमः ॥ देहद्वयार्द्धघटनारचितं शरीरमेकं ययोरुपलक्षितसंधिलेखं वंदे सुदुर्घटकथापरिशेषसिद्ध्यै हेतुं गुरुं गिरिसुतापरमेश्वरौ तौ ॥१॥ ध्याधूतकेसरसटाविकरालवक्त्रं हस्ताग्रविस्फुरितशंखगदासिचक्रं । आविःकृतं सपदि येन नृसिंहरूपं नारायणं तमपि विश्वसृजं नमामि ॥२॥ आर्यमज्ञेति गृहेगृहे पृथुकवल्लोकाः सुधियेऽस्य तत्प्रसूयत एव मसात्मलाऽलः । सृष्टेव येन च कथे यमनन्यशक्या वागीश्वरं पितरमेव तमानतोऽस्मि ॥३॥ याते दिवं पितरि तद्वचसैव सार्द्धं विच्छेदमाप भुवि यस्तु कथाप्रबंधः । दुःखं सतां तदसमाप्तिकृतं विलोक्य प्रारब्ध एष च मया न कवित्वदर्पात् ॥४॥ गद्ये कृते पि गुरुणा तु तथाक्षराणि यन्निर्गतानि पितुरेव स मे गुणोऽयं । एकः स्रवत्यमृतरसास्वदचंद्रपादसंपर्क प वहि मृगांकमणेर्द्रवाय ॥५॥ गंगां प्रविश्य सुवितन्मयतामुपेत्य स्फीताः स्वच्छं दमितराश्च पियांति नद्यः । आसिंधुगामिनि पितुर्वचनप्रवाहे क्षिप्ता कथा सुघटनाय मया पि वाणी ॥६॥ कादंबरीरसभरेण समस्त एव मत्तो न किंचिदपि चेतयते जनोऽयं । भीतोस्मि यन्न रसवर्णविवर्जितेन तच्छेषमात्मवचसाप्यनुसंदधानः ॥७॥ बीजानि गर्भितफलानि विकाशभांजि वंध्यैव यास्तु चितकर्मबलात्कृतानि । उत्कृष्टभूमिविततानि नां[illegible]नि पोषं तान्येव तस्य तनयेन तु संहृतानि ॥८॥ अपि चेदानीमानीतस्यापि कुमारस्य न ददाति तरलता लज्जिता लज्जेव दर्शनं मनोभवविकारवेदना विलक्षं वैलक्ष्यमेव न पुरस्तिष्ठति । अप्रतिपत्तिरसाध्वसजडा जडतैव नोपसर्पति । स्वयमुपसर्पणलघुलाघवमेव तत्याजति स्थैर्यं

ग

=

१

पत्ति

मधुमदमुखरमधुकरकुलकोलाहलाकुलितकोकिलकामिनीकलरवकूजितेन मनःप्रहृतजननमनोदुःखे विकचकह्लारविंदवृंदनिष्यं
दानंदितमंदगंधवहसुगंधदशाहिशाविकसितकुसुमामोदमुकुलितयामिनीमानसहोत्कंठनदर्शकुसुमायुधेमुद्रितमौदग्धमिवचंदनपंकाद्रौ ४
दयतनेनाभिनातु २

नावलंबते। बलान्नदानयना पराधली तासीति वेदनसंभली भवति। अथ कथं विधुरजनतयापर्या(वा)राजकार्यानुरोधेन वा चिरावलोकितसहसंव
र्द्धितबंधुजनदर्शनसुखेन वा सुहृन्मुखकमलावलोकनोत्कंठया वा पुनरागमनखेदपरिजिहीर्षया वा निजगृहावस्थानरुच्या वा जन्मभूमि
स्नेहेन वा। निवृत्य वास्मरजनस्योपस्थितेनेतुमेवपारितो यदामयि स्नेहात् तत्कृतयत्नयापि प्रियसख्या। तदाक्षरमेव न किंचित्। किंचाधुनास्य
विकल्पमुपजातं सेवाहं कादंबरी यामनेन कुमारेण विशदकरनिकरनिर्झरावर्ज्जितज्योत्स्नाजलासारवर्षिणि चंद्रमसि पूरविकसितदलनिवहकुमु
दकाननामोदवासितदिगंतायां॥ कुमुदिन्यास्तटे चंद्रकरस्यंदप्रवृत्तशशिमणिशिखरनिर्झरझांकारिणि क्रीडापर्वतनितंबकोद्यहरिचं
दनरसकणिकाजालकबहलेन तत्करतलस्य शीधुरवमंतवष्वेदजलनिवहमिव त्वक्कोत्तसितकालहारिणि मुक्ताशिलापट्टशयने कुसुमामोद
सुरभितदशदिशि तुषारकणनिकरहारिणि पवनदोहरे दंदाहमाजकापहारिणि सर्वरमणीयानां संदोहस्थले हिमगृहे कुसुमस्रस्तरावलंबिनी
वीक्षिता। ममापि चापुनरुक्तदर्शनस्पृहे पवैत्तलोचने ययोरालोकनपथमसौयातस्तदेव चेदमप्रतिपत्तिशून्यं हतहृदयं नांतःप्रविष्टोपिन
पादितोधास्थितुं तदेव चैतद्वरीयं येन तत्समीपे चिरमुदासीनेनास्थितं सपद चायं पाणिर्योलीकगुरुजनापेक्षी नात्मानं परिग्राहितनपेक्षित
परपीडश्चंडपीडोपि स एव योऽत्र वाऽहृदयमागत्य प्रतिगतः। अमथ्येवापक्षीणमार्गणतया नाकिंचित्करोऽन्यत्र पंचशरोपि स एव यश्छायावेदितो मे॥

न २ ह ५ पे २ वा न्रा स्र २

दकुपितकामिनीविनोददक्षसंगेयमुखरपरिजने पुनरुक्तदर्शनोत्कंठाक्रांतमानसा किलसकरुणं प्रदोषसमये कैरवकह्लारकांडविपांडूमनिबिडकुंडलो
दूप्तलंडदयुवनिगंडस्थलाभोगखंडमंडले पिंडयति मंडलितगगनं चाननवरलक्षिस्फुरत ७

प—

उ·का· प्रतिज्ञातंचमयामहाश्वेतायास्त्वयिदुःखितायांनाहमात्मनःपाणिंग्राहयिष्यामीति।तामहंपुनरेवंदंदेविमेवंस्ममनसिकरोः।कुमतिरियं॥
अतिदारुणोयंपापकारीमकरकेतुःकदाचिद्दृश्यमानेप्रियजनेहृदयानुरागजीवितमपहरतीति।सालब्धीत्।तदपिनाम्नमेदैवेनवा
२ विरहेणवायौवनेनवानुरागेणवामदेनवाहृदयेनवाचेत्येनवाकेनापिदत्तःसंकल्पमयःकुमारीजनसंनिधावपिकेनचिदविज्ञायमानःस्व
६४ प्नेँवसर्व्वदाददातिमेदर्शनं।अपिचासाविनायमकांडपरित्यागनिष्ठुरहृदयोयमेवास्मद्विरहकातरोनायंनक्तंदिवंलग्नीसमाकुलोन
पृथिव्याःपतिर्न्नसरस्वतीमपेक्षतेनकोर्त्तिशङ्कंवर्द्धयति।परपामिवाहर्न्निशमासीनाउद्विग्नास्वामंती।शयानाजाग्रतीनिमीलितलोचना।चलं
तीघ्नायमानाचशयनेष्वीमंडपेगृहकमलिनीषूद्यानेषुलीलादीर्घिकासुक्रीडापर्वतकेवालतागिरिनदिकासुचयथातमङ्गजनविडंबनेकृ
हेतुंविप्रलंभकंकुमारंतेतथाकथितमेवमया।तदलमनयातदानर्थस्तुकथयेत्यभिदधानाघ्नतर्क्किताऽऽगतमूर्छेवनिमीलिताक्षीपस्त्वायसंपि २
डितनयनजलवर्षिणीविलीयमानेवोत्पीड्यमानेवांतर्द्दीतमन्युवेगेनतथैववेदिकावितानमासितसमांमुक्तावलंविच्योताङ्गलतिकायामश्र
सलिलश्रोतसिमज्जमानायांमृणालिकायामिवजलाहतिरणमहणेन।मरसमिवाननमन्नावेश्यतूष्णीमुत्कीर्णेवतस्थौ।अहंतुताङ्कावासम
दिनंयंसत्यमेवगाढंयःखल्वनुजीवितालंबनमविदंबिनौगिनीनांयदुतसंकल्पमयःप्रियः।नितरांकुलांगनानांविशेषतःकुमारीणांतथाह्य

वे३ न४
मरुसा २

नेन सार्द्धमकृतदूतिकापादपतनदैन्यानि प्रतिक्षणं समागमशतान्यकालरमणीयानि स्वेच्छाविसरणसौख्यानि। अदूषितकच्यकालावानिभृरतानि। अकृतस्खलनव्यवधानदुःखान्यालिंगनानि। अजनितव्रीडाण्यदर्शनक्रीडानिनखदंतपदानि। अनाकुलितकेशपाशाः कचग्रहमहोत्सवाः। शब्दविहीनानि चुंबनानि। अनुत्पादितगुरुजनविसाबितक्षतवैलक्षण्याण्यधरखंडनविलसितानि। नेन मंधकारराशिरंतरयति निजलधरधारापातः स्थगयति न नीहारनिकरस्तिरोदधाति। त्येवं चिंतयंत्याप्वमेवानुरागकथारसज्ञाविनेव रक्ततामगाद्दिवसः। तत्क्षणप्रकटितरागं हृदयमिव कादंबर्या अपथ्यापलायमानमहःशपतद्रविमंडलं। पल्लवशयनमिव संध्यारागमरचयत्तामिनी। परिवारकश्चचंडमालिशिलातलमकल्पयत्प्रदोषः। अभ्यंतरेवागतपश्चिनिघोगमसून्यंकजवीणादूरतोदीपिकाधारिणीपोगंधतैलावसिक्तमधुरस्निग्धोद्गारिणीतिदीपिकासिर्विरचितचक्रवालिकावालिकाः पर्यवारयन्। अथ निर्मललावण्यपलक्षितानि दीपिकाप्रतिविंबानिह्वलितानि मदनसायकशल्यानीवागलग्नानि समुद्वहंतीनवनिरंतरकलिकाचितां चंपकलतामिवावस्थितां पुनर्वीजिल्पं। देवि प्रसीद नाईस्यखेदाई हृदयखेदकारिणं संतापमंगीकर्त्तुं सहस्रमनुवेगमेवाहमादाय चंद्रापीडमागतेवेति। अथानेन देवनामग्रहणगर्वेण मह्वचसा विषापहरणमंत्रेणेव विमूर्छिता उटितसुन्मीत्पलनयने प्रसृष्टं हृसामवलोकयकः प्रदेशो स्मिन्निति परिजनमपृच्छत्। अथ धवलवसनोल्लासितगात्रयष्ट्या द्वारप्रदेशसंपिंडितांगया परश्चरामशरविवरविनिर्गताइ

3

देवं२ तां३ दाह२

श्रे५

उ.का. वकलहंसपंक्तयः कलहंसकलालापमधुररवैः प्रतिवाचमिव प्रयच्छद्भिर्नूपुरैः पतत्कर्णपूरपल्लवोल्लासितैः आज्ञाश्रवणप्रधावद्भिरिव श्रवणै
मैः क्तिककुंडलांशुजालकानि स्कंधदेशनिक्षिप्तानि चामराणीव वहंत्यः समाहतकपोलस्थलैः कुंडलैर्दोलादिवाल्यमाना वाचालैः कर्णोत्पल
३ मधुकरैः समाज्ञापयेति व्याहरंत्यः कन्यकाः समभ्यावन् । आज्ञाप्रतीक्षासु च मुखकमलावलोकिनीषु तासु कुमारे गूढदृष्टिं पातयंती मरकतशि
लातले न्यषीदत् । अब्रवीच्च । पत्रलेखे न खलु प्रियास्मीति ब्रवीमि । त्वामेव पश्यंती संसारसारमेव जीवितमहं । तथापि प्रियदर्शनेऽयं हस्तसाध्यसमीहि
तमित्यभिधायांगस्पृष्टनिवसनाभरणतांबूलप्रदानप्रदर्शितप्रसादातिशयां मां व्यसर्जयत् ॥ ॥इत्यावेद्य चाकिंचिदिवनमितमुखी शनैःपु =
नर्व्यजिज्ञपत् । देवप्रत्यग्रदेवीप्रसादातिशयो हि ते प्रागल्भ्याद्दुःखिता च विज्ञापयामि । देवेनाप्येतदवस्था देवी दूरीकृता । किमिदं सा पञ्चवस ३
लायाः स्वप्रकृतेरननुरूपं कृतमिति । चंद्रापीडस्तु तथापालंभसारं विज्ञप्तः पत्रलेखया तत्सकारं वयाः स्नेहो हि [illegible] क्तिपुरःसरागं लीलं च सतापं च
सपरिहासं च सात्यर्थं च साभिमानं च सावहेलं च सप्रसादं च सनिर्बंधं च सानुरागं च सातिविशेषं च सावष्टंभं च सकोपं च सात्मार्पणं च ससंज्ञा
वं च सोत्प्रासं च सोपालंभं च सानुक्रोशं च सस्पृहं च सावधारणं चापि मधुरमपि पटुः अवसरसममपि शोषहेतुं कोमलमपि कठोरं तत्प्रमत्तं पेश
लमप्यहंकृतं ललितमपि प्रौढं चालापमाकर्ण्य त्सेक्ष्यात्मेकृत्य च स्मितमितपक्ष्मतयाऽडर्विमहदुःखबाष्पापस्फुतायताक्षं तन्मुखं प्रसादवशीकृध

चं३ छेको५

तिरपिनितरांपर्याकुलोऽभवत्।अथकादंबरीशरीरादिवालापपदैः स्वेदसहागत्ययुगपत्कृष्टीतोहृदयेमन्युनाकंठेजीवितेनाधरपल्लवेवेपथु
नामुखेश्वसितेननासाग्रेस्फुरितेनचक्षुषिचबाष्पेणतुल्यंहृतन्निर्हेलाकादंबर्याः करस्पर्शाध्यविद्धेपपर्याकुलाकरस्पर्शेऽप्रसुप्ताच।पत्रलेखे
किंकरोमिअनेनदुरात्मनादुःशिक्षितेनज्ञानाभिमानिनापंडितमन्येनदुर्विदग्धेनदुर्बुद्धिनाऽलीकधीरेणअस्मद्धृदयंकृतंमिथ्याविकल्पशतसहस्र
सहितेनाश्रद्दधानेनमूढहृदयेनयद्देव्यानेकप्रकारंशृंगारचेष्टाचार्येणलगदतामनोभवेनांतर्गतविकारावेदनायमामुद्दिश्यवालावलोको
पितेतन्नदेव्यादृष्टपूर्वंवाहिव्यकन्यकानांरूपानुरूपलीलासंस्तावनयावत्तावतोमन्येरथस्यात्मनउपर्यसंभावनयाचसदृशंसहजमेवएतदस्या
इतिविकल्पसंशयदोलाधिरूढंमामाहत्य तैवमीदृशस्पदेव्यादुःखस्यतवैवोपालंभस्यहेतुतांनीतोस्मि।मन्येचममापिमनोव्यामोहकारि
कोपिशापपवापुमन्यथाऽप्रत्युद्वद्धुद्दितपियेषुनसंदेहउपपद्यतेतेषतिस्फुटेषुमदनचिन्हेषुकथंमेधीर्वोधस्यैत।तिष्ठत्वेवतावदतिस्फुटत
याद्विलासावहसितानिताभिस्मितावलोकितकथितविहृतलीलालज्जायितानियान्यन्यथापिसंभवंति।चिरात्तुल्ततात्मकंचसंसर्गसुलगंहारमि
ममकृतउएपसमेतन्तणमेवकंठेकारयंत्याकिमिवनावेदितं।अपिचहिमगृहकद्वांतस्कृतवापिप्रत्यक्षएवतत्किमन्यप्रणयकोपाक्षिप्तयाम
न्यथाव्याहृतंदेव्या॥सर्वथाप्ययंविपर्ययान्ममदोषः।तदधुनाप्राणैरप्युपयुज्यमानस्तथाकरोमियथानेदृशमेकांतनिष्ठुरहृदयंजानातिमांदे

नि २

उ०का० ४ वी॥ इत्येवं वदत्येव चंद्रापीडेऽभ्या वितैव प्रविश्य वेत्रहस्ता प्रतीहारी कृतप्रणामा व्यज्ञापयत्। युवराज एवं देवी विलासवती समादिशति। कृतजल्पत्यजिनतः श्रुतं मया यथा किल पृष्ठतः स्थिता च पत्रलेखात्रे पुनः परामृतेति॥ न च मे त्वया सा च कश्चिदपि स्नेहस्य विशेषो विलसतीति। मयैवं यं संवर्द्धिता। अपि च तत्वापि कापि महती विलावर्त्तते दृष्टस्य तदनया सहित एवागच्छ। मनोरथशतलब्धमतिदुर्लभं ते सुखकमलालोकनमिति। चंद्रापीडः कृतदाकर्ण्य चेतस्यकरोत्। अहो संदेहदोलारूढं मे जीवितमेवमंबा निमेषमपि मामपश्यंती दुःखमास्ते॥ पत्रलेखामुखेन चैवमाज्ञापितमातमनायमे निःकारणवत्सलेन देवीप्रसादेन जन्मक्रमाहितो न लब्धानुजननीस्नेहः वंधोत्कुलं हृदयं प्रेमोचांतातचरणशुश्रूषासुखं प्रमाथी मन्मथहतकः। हारिती गुरुजनलालनादुःसहासुकंठिताच्युतवंधिनी बांधवप्रीतिः कुतूहलिन्यासितलप्रार्थना॥ सुखावलोकिनः कुलंकमामतारा जानो जीदितफलं प्रियतमासुखावलोकनं ष्मनुरक्ताः पजागरीया गंधर्वराजसुता अनुरागः। दुष्या आजन्मत्वमी परियाह्या देवी कादंबरी। कालातिपातासहं मनो विप्रकृष्टमंतरं हेमकूटविधाचलयोरित्येवं चिंतयन्नेव प्रतीहार्या उपदिश्यमानवर्त्मा पत्रलेखाकरावलंबी जननीसमीपमप्रातत्। तत्रैव चेतमनेकप्रकारजननीलालनसुखाचेतितं दुर्विषहहृदयो कंदं दिवसमनयत्। उपनतायां चात्मचिंतायामिवांधकारितदशदिशि शर्वर्यामनिवार्यविरहवेदनोन्मथ्यमानमानसाकुलेषु कलकाकुणमुखेष्वाहरत्सु चक्रवाकयुगलेषून्नेजितस्मरशरसमुत्सर्गमाणेषु ४

पं

स्मा२

चंद्रमसेंकोत्थधूलिधूसरालोके घग्रमयूखेषुदिजृंभमाणकुमुदिनीश्वासपरिमलग्राहिणि मंदमंदमावातुमास्खेप्रदोषानिले च शयनवर्तिनि
मीलितलोचनोप्यप्राप्तनिद्राविनोदोहे मद्भुदागमनखेदान्निपत्य विश्रांतेनेव पादपल्लवछायायां जंघायुगे धिरोहिणालग्नेनेव संहत्यान्नर्वोर्ह्निरि
तेनेव विश्वासिरिणा नितंबफलके मग्नेनेव नातिकुहरया सुह्लसितेनेव रोमराज्या मा च्युटेनेव त्रिवलिसोपानहारिणि मध्यस्तागेह्वतपदेनेवोन्नतिविश्वा
रुशालिनि स्तनतटे मुक्ताशयनेनेव बाह्वोः कृतावलंबनेनेव हस्तपोरात्श्लिष्टेनेव कंठे प्रविष्टेनेव कपोलयोः रक्तीणेनेवाधरपुटे ग्रथितेनेव नासिकासूत्रे
5 समुन्मीलितेनेव लोचनयोः स्थितेनेव ललाटशालायामंधितेनेव चिकुरसारांधकारे प्लवमानेनेव संह्वीरिकयद्यज्ञा विनिलावएपप्रश्नवे मनसा सप्रसा
रश्चरायत न लहूँतस्यकादंवरीह्नपस्या उत्पन्नात्मीयबुद्धिश्च निर्निस्नेहाईचेतास्मृतएववासप्रदारल्यतो प्रतिगृहीतरक्षापरिकर इवयतोयत एवमंड
लितकुसुमकार्मुकं मकरध्वजमस्यां प्रहरंतमालोकितवानुतत्क्षतएवात्मानमंतरेर्पितवान्। एवमज्ञातनमालतीकुसुमकोमलतनोर्निर्दयं
प्रहरन्नलज्जते इत्युपालसमानइव दिवसंजन्ररलतारयाचंतबोध्याईयाहष्या कुसुमचापपंडनः स्मरशरप्रहारमूर्छितांसंज्ञामिवलंतसितुतामवय
वैरुत्वाहस्वेदजललवमुत्ससर्ज च [illegible]दरीघरीघाद्विः श्वाससमाहृताच। तद्वेतनालंसमुदित इवच सर्वांगीणं कुसुमापि न सुमोचरोमांचं। सद्यतेह
दयेने दनानवेतितद्धावीं प्रसुप्तमिवनियुक्तेन मनसा शून्यतामधाधीत। तेनस्नतिवार्नीकर्णानायेव च गृहीतमोनः सर्वदेवातिष्ठत्। तदाननालोकनांतरि

तल्लवव४ संगात ५

तस्मिन्नर्द्धमेव नाद्राक्षीत्। तां चंद्रबिंबेऽपि नास्य दृष्टिररमत। तदालापपूरितश्रोत्रेंद्रियस्य न किंचिदपरमंतःकर्णे कलवाद्यवीणास्वनयोऽप्यस्य
उत्का वहिरेवासन्। सुखासिताप्यपि न प्रवेशमलभत। सुहृद्वाचोऽपि परुषा इवासन्। बांधवजनजल्पितान्यपि न सुखायंत। तावावगमसीत्येवयथ
५ पूर्वं तत्कस्यचिद्दर्शनमदात्। अनवरतमुक्तज्वालेन मदनज्ञतस्तुज्ञांतर्दह्यमानो प्रिगुरुजनत्रपया न सद्यः स्वसुहृताडीरविंदशयनमसजत।
स न सरो विसलताजालानि गात्रेष्वकरोत्। न मोक्तिकोदतारकितानि श्रुजुरस्थपद्मिनीपत्राणि पर्श्वेप्यकारयत्। न कुसुमपल्लवस्रस्तरवनामाद्रि
प्रा। नानवरतधारानिपातोल्लसितशिशिरशीकरावद्दुर्दिनं ददर्शापि धारागृहं। न मकरंदसंततशीतलान्यंतराणि हर्म्योद्यानलतालवनाः प्रथ न्य
सेवत। न मलयजजलस्खलितपृष्ठेषु मणिकुट्टिमेष्वप्यलुठद्दिक्षया। न तुहिनकरकरनिकरसंक्रांतिद्युसलिलनाकरकेलितचंद्रकांतमणिदर्प
णोद्वप्यसंक्रामयदात्मसंतापं किंतु जना। नाप्यानहरिचंदनरसचर्चामाचरणादरापयत्। एवमेव केवलं रात्रौ दिवा चाकृतनिर्वृतिर्नाह्यलतापि रा ५
त्रदहनात्मकेन दहता पित्रुद्धातस्नेहेंधनेन दुःखलातुसवनायैव तस्मसारक्तंर्वितामदनदहनेनांतर्बहिश्च क्वाथ्यमानदेहः शोषमगात्। आर्द्रतांउ
नःप्रतिकृणाधीयमानहृद्विंनात्याक्षीत्। एवं वनिःप्रतिक्रियतया उक्ष्माजतया चातिविसंस्थुलेनोपास्यमानो प्रिमनस्तिजेनाकारमेव लोकनो
चनेत्योरकृत्नकुसुमशरस्य पक्षेस्याजीवितं। ततो रेवतानवमंगी चकार नलज्जायाः। शरीरस्थिता वेवाना। दरहातवानुनकुलक्रमस्थितो॥

प्याः४ नाया२

रिव२

ज्रटा५ रला२

प्रजवेनानुरुध्यतनमम्मथोकालिका॥सुखमेवावधीरयामासनधैर्य्यं।एवंनास्यपृष्ठकादंबरीरूपगुणावष्टंभाहितजवेनबलवतातुरगेणाकृष्य
माणस्यपश्चात्पुञ्जितजलप्रतिबंधहठतरेणमहीयसास्नेहेनचंचार्य्यमाणस्यगलीरप्रहते॥सरित्पतेश्चंद्रमसामदूरमुल्लासमानस्यापिमर्य्यादावशाद्
स्थानंस्खलयतः॥कथंकथमपिकतिपयेष्वपिसहस्रसंख्यायमानेष्वतिक्रांतेषुवासरेष्वेकदारेणकसकाशादिवांतरालस्थावस्थानोनिर्गत्यबहिर्न
गर्भाद्रिंगसंगशीतशीकरासारमरुत्तिकलक्षणितकलहंसचक्रवाकचक्रवालाक्रांततरसरसुकुमारसैकतानिशिप्रातयन्मसरन्नातिदूरे म
वतरणास्थामेवबस्याम।आम्यंश्चउद्धुतायतनेत्रयेणागच्छतः॥सावष्टंभयागात्यालोहितरद्रुसंचाराननुवृज्यमानांश्चविरलीभवतश्चसंघट्टमानान्
श्चविच्छिद्यतश्चोत्सहमानांश्चलंबमानांश्चपरापततश्चविच्छिन्नपंक्तिव्यवस्थानानूसवलतःपततोप्यवसीदतोपिचयथाशक्तिसादिलितत्तोडित द्वाम्स
निःसहतयादूरागमनखेदमतित्वरयागमनकार्यगौरवमावेदयतोदूरादेवातिवक्रनिबद्धतुरंगमानड्डीनान्दृष्ट्वाचोत्पन्नकुतूहलस्तेषांपरिज्ञाना
यानंतमंपुरुषंप्राहिणोत्।आत्मनापूदुदङ्घ्रेनपयसोत्तीर्य्यशिप्रातस्मिन्नेवभगवतः॥कार्त्तिकेयस्यायतनेतत्प्रतिवार्त्ताप्रतिपालयन्नतिष्ठत्।त
त्रस्थश्चकुतूहलात्तस्मिन्नेवाजिहंदेनिक्षिप्तदृष्टिः॥पार्श्वस्थितांहस्तेनाकृष्यपत्रलेखामवादीत्।पत्रलेखेपश्यपश्यपुरएवार्ककिरणनिवारणो
ल्लासितयाप्रेंखदालोललंबशिखयामयूरपिच्छमय्यावोक्षिकयाडुर्विलासवदनोश्ववारोज्ञायतेकोप्यरकोयमितियावन्नयासेहेवनिरूपयत्

फा पि५

6

वतावत्तस्मात्प्रहितउरुपाडुपलक्षात्मावस्थानंदृष्टिपथएवावतीर्णतुरंगमादापतंतंदूरादद्भुतागमनधूलीधूसरश्यामीकृतशरीरंपरिवर्तितमि
वेतराकारेणोज्झितांगरागसंस्कारमलिनेनवपुषाविषादशून्येनमुखेनांतर्दुःखसंतारपिशुनयाचदृष्ट्यादूरतएवाशिष्टमपिकष्टंकादंबरीस
मवस्थामनक्षरमावेदयंतंकेयूरकमद्राक्षीत्।दृष्ट्वाचदर्शितप्रीतिरेह्येहीत्याहूयससंभ्रमप्रणतोपसृतमतिदूरप्रसारिताभ्यांदोर्भ्यांपर्यष्वज
ततोपसृत्यपुनःकृतनमस्कारेतस्मिन्ननामयप्रश्नदत्तमात्संबंधोऽसह्यीनेवतत्सहायान्पुरःस्थितंपुनःपुनःसस्पृहमालोकयन्केयूरकमवादी
त्।केयूरकत्वद्दर्शनेनैवसर्वंदेव्याःसपरिवारायाःकादंबर्याःइत्येतदावेदितं।आगमनकारणमपिविश्रांतःसुखितःकथयिष्यसीत्युक्त्वासंत्वांत
गतारोहकढौकितांकरिणीमारुह्यकुतोऽस्यजनस्यसुखितेत्यातिदधानमेवकेयूरकंपृष्ठतःपत्रलेखांचारोप्यस्वभवनमयासीत्।तत्रचनिषिद्ध
शेषराजलोकप्रवेशःप्रविश्यवल्लभोद्यानंसपरिवारेणकेयूरकेणसहोन्नाम्यताचेतसाऽपेक्षेतितमेवदिवसकरणीयंनिर्वर्तयामास।निर्वर्त्यचपत्रले
खाद्वितीयःसुदूरोत्सारितपरिजनःकेयूरकमाहूयाब्रवीत्।केयूरककथयदेव्याःकादंबर्याःसमदलेखायामहाश्वेतायाश्चसंदेशमित्यभिहित
वतिचंद्रापीडेपुरःसप्रश्रयमुपविश्यकेयूरकोव्यगादीत्।देवकिंविज्ञापयामिनास्तिमयिसंदेशलवोपिदेव्याःकादंबर्याःसमदलेखायाःमहा
श्वेतायावा।यदैवपत्रलेखांमेघनादसमर्प्यप्रतिनिवृत्तेनमयायंदेवस्योज्जयिनीगमनवृत्तांतोनिवेदितस्तदैवोर्ध्वंविलोक्यदीर्घमुष्णंचनिःश्वस्य

सनिर्द्दयमेवमेतदित्युक्त्वोत्थायमहाश्वेताउपसृत्यसद्यमेव।अश्मपदमाजगाम।देव्यपिकादंबरीझटितिहृदयेदारुणेनेवासिनाहताऽंतर्ज्झितापतितभुघा
शानिलेनेवमूर्छिताडिता।ततःपीडाकूणितनिमीलितेनचक्षुषामूर्छितेवसुषुप्तितेवपरिम्लानेवचित्रेवचोन्मुक्तेवचांतःकरणेनाविदितमहाश्वेतागम
नवृत्तांताचिरमिवस्थित्वोन्मील्यनयनेविलक्षेवलज्जितेवाविस्मृतेवविस्मयस्तब्धदृष्टिर्महाश्वेतायाःकथयेतिसासूयमिवसमादिश्यमदलेखायांउ
न्मीलितमुखीसविलक्षस्मितंमदलेखेविस्थितेकेनचिदपसृत्यतत्कृतंकरिष्यतेवायत्कुमारेणचंद्रापीडेनेतिएवमास्तिद्धतीउद्धायनिवारिताशोकपरि
जनप्रवेशाशयनीयेनिपत्यांतर्वाससासंत्रमांगामवगुंठ्यनिर्विशेषहृदयवेदनामदलेखामपिनालपंतीसकलमेवतंदिवसमस्थात।परेद्युःप्र
प्रातरेवोपसृत्यतंमामेवंहृदलतरशरीरेध्रियमाणेप्येवमभवत्त्वहमीदृशीमवस्थामनुभवामीत्युपालभमानेवतमेवमलवड्डिःपार्श्ववर्तिनीसखीःकार्यमितिनि
र्त्सयंतीवकिंमेपुरस्तिष्ठसीत्यंतर्मन्युवेगेनातर्जयंतीवचबाष्पपूरोत्केंकंपपर्याकुलयादृष्ट्याचिरमालोकितवती।तथाहृष्टश्चतयादुःखितयावे
वादिष्टमेवगमनायात्मानमन्यमानोहमतिवैधेवदेव्यादेवपादमूलमुपागतोस्मि।तत्रदेवैकशरणाजननीवितपरित्राणाकुलमतेःकेयूरकस्य
विज्ञापनाकर्णनावधानदानेनप्रसादंकर्तुमर्हसीतिदेवःदेवश्रूयतां।यदैवतेप्रथमागमनेनास्मोद्दिशामलयानिलेनेवचालितंसमस्तमेवतत्कन्यका
लतावनंतदेवसकलभुवनमनोभिरामंलवंतमालोकयवसंतमिवरक्ताशोकतरुलतामिवाद्दवानमकरकेतनास्त्रामिदानींत्वमहांतमायासम

उ॰का॰ ज्वलति त्वदर्थे कादंबरी। तस्या हि दिनकरोदयादारभ्य दिवसकरकांतोपलानलस्येव निःशब्दं संतापपवनेरितस्याधूमस्यानलस्य मनः प्रज्वलतो मकरध्वज-
७ कृतस्तु ज्ञातेन परिजनकरकमलकलितकोमलपल्लवलास्यलीलया प्रसरसंगः नालन्नालतालवृंतवातजलजडकणिकासारसेकेन निर्वृत्तिः। न स्मर-
सहरिचंदनपंकच्छटाच्छुरणेन च्छेदः। न विदलितमुक्ताफलवालुकापटलोच्छूलनेन न चापरमनोकीलितदंतमयकलहंसपंक्तिमुक्तांबुधारेण धारा-
गृहेणाप्रशमः। यथा यथा चलितजलयंत्रविगलिताभिरतिशिशिरशीकरनिकरतारकिताभिरंबुधाराभिराहन्यते तथा तथा वैद्युतानलसहोदर इव
स्फुरति मदनपावकः। सुतरां चाशिशिरः कुंदकलिकाकलापमंजरीमिव विकाशयति स्वेदजललवजालकसंततिमुपचारः। चित्रं चेदं मकरकेतु-
हुतभुजा दह्यमानमप्यग्निशौचमंशुकमिव नितरां निर्मलीभवति लावण्यमस्याश्चेच मृदुस्वभावमपि जलमिव मुक्ताफलतामुपगतं कठिनीभव-
ति उत्कंठितं हृदयमबलाजनस्य यन्नाहशेनातिसंतापेनापि न विलीयते। बलवती खलु वल्लभजनसंगमाशा यया विषमप्यसह्यवेदनाविह्वलितप्रा- म
णामतिकष्टं प्राण्यते। किं करोमि कथय कथं कथ्यते कया हृत्स्था वर्ण्यते कीदृशेनोपायेन प्रदर्श्यते केन प्रकारेण वेद्यते कया युक्त्या प्रकाश्यते कतमया वे- ७
दनयोपशमीयते तदुत्कंठाप्रेमविगलितचेतनाः स्फुटं प्राणिनः प्रतिदिनं दृश्यमानोपि यत्नप्रशमसहिता ईदृशीमवस्थां प्रचंडकिरणसहस्रातपसहा नि-
कमला निरायतीकृता निम्ना निस्वपनयंत्या दिवसकरस्पृह्निर्यपिनिर्झिता तथालिंगा प्रणाणिः कदरोनखाकारेणावामेनकामेन मथ्यमानात्ता श्लिष्टः

ायमानलोललोचनमिव विलज्जि। प्रतिदिशं एगामतां व्रजंतीनकेवलं मंगलवलयं पतनलग्नेन दे

हं२

करोति। तथा हि सा स्वेदमदलवेदने त्वमतिकठिने मनसि निवससीति घट्टयति कुसुमशयने कथमपि सखीजनेन पात्यते कुसुमशयनगता च संताप
गलितचरणतलालक्तकलवपाटलिते॰ शय्याकुसुमे॰ कुसुमशरेण शरतामुपनीते॰ सरुधिरैरिव हृदयात्पतितैस्तैरुपजनयति सखीगीणामनं
गशरनिवारणैककवचमिव त्वदनुस्मरणरोमांचमुद्वहति रोमांचितकुचयुगले श्वासगलितमंशुकं निदधाना त्वत्पाणिग्रहणतृष्णया कंटक
शयनवल्लीलामिव दक्षिणकरकमलमनुतापयति॥ वामं तु वामकपोलसंक्रांतांगुलितमुल्लसल्लोलपद्मरागवलयप्रभांशुरज्यमानं कलितमदन
हुताशनविधुव्यमानमिव हस्तकमलं विधुनाति। नलिनीदलव्यजनपवनविक्षिप्यमाणकर्णकुवलयदलं वदनमजस्रश्रवदश्रुसयपलायमान
हृदयमपि भुजभुजं॰ पाणिपल्लवेन रुणद्धि। शिशिरवारिक्षोदक्षारिणा लीलाकमलमालिकयेव वपुषि निहितया सखीजनहस्तपरंपरया परि
क्लाम्यति। तथा चरणयुगलेन रशनाकलापं नितंबविस्तारेण मध्यं संगमाशया हृदयं हृदयेन लवंतमुरसा बिसिनीपलाशप्रावरणं कंठेन जीवितं क
रकमलेन कपोलपालीं चरालापेनाश्रुपातं ललाटफलकेन चंदनलेखिकां मंसेनवेणीमधुनाधारयति। त्वद्दिदृक्षया विघटमानहृदयमालिंगितु
ति। गोत्रस्खलनेनेव जीविते न लज्जते। प्रियसखीव मूर्च्छया मनसि भुजभुजं॰ स्पृश्यते। परिजनेनेव रणरणकेन परवशा कुसुमशयनादुत्थाप्यते।
पत्रिकायेव वात्याप्रसंगी संचार्यते। भुजंगपवनप्रेंखोलितसुकंठाव्यजनपल्लवसंगासयकंपितमिव लतामंडपमधिवसति। भुजंगसकोपक्तादि

8

रत्या

पवन

पि ४

उ॰का॰ ८

कं विशवलयसंरक्षणरचितांजलिपुटमिवस्थलनलिनीवनमधिशेते भुजगेन्द्रसंघनसयादिवलिरंतरकिशलयच्छादितलतापाशमुद्यानमासेवते
भुजंगनिःपतदविरतरोदनार्ता प्रतियन्त प्रतिबिंबं प्रसरत्प्रसरणाना सतिमज्जत्कमलमिवोपवनसरो जलमवगाहते। तस्मादुत्थाय तमालवीथीमुपैति
तस्यां शाखावलंबमूर्द्धभुजलतानिहितनिमीलितलोचनवदनाचपकरलमालिकोद्दृढदेहा शंकामुत्पादयंती मुहूर्तं विश्रम्य संगीतकगृहमा
विशति। ततो मधुरमुरजरवलयलालितलास्यलीलया हेड्यमाना मयूरीव मुक्ताभारं धारागृहमभिपतति। ततो पिघनजलधाराशीकरपुलकित
काया कदंबकलिकेव कंपमाना भुजंगतकमलिनीतीरमुपसर्पति। तस्मादुत्सवनकेलिहंसरवमसहमाना शिथिलातककालावतारितनूपुरयु
गलालितश्रुतिप्रेंखामिव क्षाममतामभिनंदति। वलयरचनार्पितमृणालकल्पिते रिव लवनवापीचक्रवाकमिथुनैः क्रीडिते न खिद्यते। शय्यावि
लासमृदितकुसुमसंचयामर्पितेऽपि पद्मदलनमधुकरैर्विकृतेनोद्विज्यते। निर्लक्ष्येऽकं ठ गीतकीर्जितरवरोपितैरिवांगणसहकारपिकवृंदैः कल
कलेनाकुलीक्रियते। मदनपांडुगंडपरिस्रुतगर्भपत्रकांतितिरोहितदोद्यानकेतकीसूचिलिरुल्लसतवेदनाल्लवति। एवंप्रायैश्च मदनदुश्चेष्टितायाः
सः परिणाममुपैति दिवसः। चंद्रोदये चास्यास्तिमिरमयीवापैति धृतिः। कमलमयमिव दूयते हृदयं। कुसुमरमय इव विजृंभते मकरकेतनः। चंद्रका
न्तमयमिव प्रक्षरति नयनयुगलं। उदधिजलमयानीव वर्द्धते श्वसितानि। चक्रवाकमय्या इव विघटते मनोरथाः। शीतकरातुरेव मणिकुट्टिमोद्

८

कामकृरिभिरं ४

रसंज्ञां तस्य तुषारकिरणमंडलस्योपरि वेपथुस्खलिततरलांगुलिनिकरं करयुगलं प्रसारयंती शशिसंतापमनल्पं कथयति। सीत्कारेषु दशनांशुव्याजेन मन्मथशरजर्जरितहृदयप्रविष्टानिंदुकिरणानिवोद्गिरति। वेपथुव्यजनीकृतकदलीदलकंपोपदेशमिव गृह्णाति। विजृंभिकासु कंठगतजीवितनिर्गममार्गमिवोपदिशति। गोत्रस्खलितविलक्षस्मितेषु हृदयनिपतितमदनशरपुष्परज इव वमति। वाष्पमोक्षेषु स्थूलाश्रुसंतानवेणिकावाहिनी विलीयत इव शशिमणिदर्पणेषु विस्फुरितानेकप्रतिबिंबनिभेन शतधेव विदलति। कुसुमशयनेषु परिमललालसागतालिमालाकुलिता धूमायत इवामलकमलप्रस्तरेषु किंजल्करजःपुंजपिंजरितांगलतीव खेदप्रतीकारेषु विशदकर्पूरक्षोदधूलीधवलिता भस्मीभवतीव नाविज्ञायते। किंमुग्धतया किंविलासेन किमुन्मादेन संगीतकमृदंगध्वनितेषु केकाशंकया धारागृहमरकतमणिमयूरेषु खानिस्थगयति। दिवसावसानेषु विक्षपतीता मृणालसूत्रैश्चित्रलिखितानि चक्रवाकमिथुनानि संघट्टयति। चिंतारतोत्सवेषु मणिप्रदीपानवतंसोत्पलैस्ताडयति। उत्कंठनेखेषु संकल्पसमागमाविज्ञानानि लिखति। दूतीसंप्रेषणेषु स्वप्नापराधोपालंभान्संदिशति। अपि च तस्याश्चंदनपरिमल इव दक्षिणानिलेन सह समागच्छति मोहः। चक्राह्वशाप इव निशया सहापतति प्रजागरः। त्रासः प्रतिहतानीव वलभीकपोतकूजितैः सहाऽविलंवितदुःखानि। मधुकर इवा पवनकुसुमामोदेन सहोपसर्पति मरणाभिलाषः। तथा च जलकणिकेव पद्मिनीपलाशस्थिता कंपते। प्रतिछायेव स्फटिकोपलसलिलमणिदर्पणेषु

उ.का.

९

हिमतलेष्टदृशयते। नलिनीवशशिकरस्पर्शेन ग्लायति। हंसीव सरसमृणालिकाहारंत्यजति। कोरेणजीवति शरदिवकुमुदकमलकुवलयसंपर्कमनोह
रगंधवहासकुसुमबाणाच विजृंभते। चंद्रमूर्तिरिव कमलपत्रकरस्खलितपादपल्लवा संचरंती निशां नयति। कुमुदिनीव रजनिकरकिरणैः कृतजागरा
दिवसमलीकनिद्रयातिवाहयति। सुरसरिज्जलशयनलीलेव मंदोच्छ्वसितशेषाणि मीलितलोचना किमपि चिंतयति। मलयनिम्नगेव सरससहरिचंदन
किशलयलांछितेषु शिलातलेषु विलपति। कदलिकेव तुषारसिक्तपल्लववर्त्तिनी वनानि लेनापयस्यते तु जंगीवासह्यसंतापालिंगितचंदनाधि
खिशकुंतकोलाहलेन ताम्यति। हरिणीव केसरिकाननं परिहरति। कुसुमघटितशिलीमुखमनोहरान्मदनचापादिव प्रमदवनात्त्रस्यति। जानकीव
पीतरक्तकेलोरजनिचरेभ्य इव चंपकाशोकेभ्यो बिभेति। छद्मप्रसमागमेनापि कृतार्थतामेति। ग्रीष्मलक्ष्मीरिवानुदिनमतिक्षामा श्यामा लवति
सर्वथा तस्याः॰ कंदर्पवेदनया गानि दिवसैर्जीवितसंधारणं वस्तूनि चलनयारचनया गृहकमलिनीमृणालानुपदेशे॰ सखीजनवचनानि शय्यापरि
कल्पनेनोपवनकुसुमान्यनवरतमोक्षेण मदनायुधानि निःशेषक्षीणानि किं च जनास्संप्रति तस्याः॰ त्वन्मामसर्वतः॰ सखीजनः॰ त्वत्संवद्धानि सर्वरह
स्यालिः॰ त्वत्समागमोपायान्वेषिणः॰ सर्वसमवायाः॰ त्वद्गोपिलेसनपराः॰ सर्वे प्रश्नाः॰ चेष्टांतसुखरः॰ परिजनः॰ त्वदालापश्रिमेस्त्व॰ निर्मिताः॰ सखीद्वि
नोदाः॰ त्वदाकारमयश्चित्रकलाभ्यासस्त्वदुपालंभगर्तोमाधवीमंगलगीतयः॰ त्वद्दर्शनपुनरुक्ताः स्वप्नाः॰ त्वत्परिहासप्रायामदनक्षरदाहविप्रल

९

पाः त्वन्मामग्रहणेकोपायमगमप्रवेशोमोहमहावेगः। इत्यावेदयंतंकेयूरकंसवहुसंप्रति नशक्नोम्यतःपरंश्रोतुमित्यामीलनादिवसंज्ञेवकादंबरीव्य
थाश्रवणावेदनासंलग्ना ऽनुकंपयेवचंद्रापीडमागमयंती मूर्छाचंद्रायत। नतुपुनरवस्था निवेदनपरिसमाप्तिः। तथा मूर्छानिमीलितश्च तामेवानु
ध्यायन्निवससंस्वमप्रतिपन्नशरीरेणाकेयूरकेणसंसावितताल हृतयापत्रलेखयाः तुलाव्याधिसज्ञयाचानियत्तासंज्ञालोसितश्चंद्रापीडः। प्रच्छन्नपीडा
परायत्तेनलीतमिवलज्जितमिवविलक्षमिवनिस्तनस्थितंकेयूरकमंतर्बाष्पपर्याकुलमानः कथमपिस्खलिताक्षरमुवाच। केयूरकयेनप्रकारे
णोवमेकांतनिष्ठुरहृदयमात्मनप्रस्तुत्यज्ञानुरागमेवमसंसारदेव्याकादंबर्यादूरीकृतंतुनर्मदागमनसंतापनयानलब्धागमनायादिष्टोनसंदिष्टंवाकिं
चिमहाश्वेतयासमुपहृतानुबंधयामदलेखयावाकनुकेननोपालब्धोस्मि। तथामयिपात्रलेखयासंदिष्टमाख्यातं। तदतिजाततयामहानुभावयादुरा
तम्बसम्मरनशीलतयादाक्षिण्यतयाचैकांतपेशलतयाचपलताविरहात्मनआत्मनाचवंनकलयतिदेवीकादंबरी। चंद्रमूर्तेरालोकेननिष्केतनस्यचंद्रकां
तस्यस्यपाषाणखंडस्याईसावोपगमनमेवायत्तंनतुनक्षत्राकर्षणं॥ नितरांपरूपातिनोपिचमधुकरस्यालिगमनमेवाधीनंमकरंदलालेहु
कलिकाश्रयिणीजृंभैवप्रसवति॥ दिवससंतापक्लांतेनचजन्तुसुखतानकुमुदाकरेणकरणीयाविकाशयतिपुनस्तंज्योत्स्नालिरामाराज्ञन्येव। निर्लक्षं २
तःस्मरसताथांसत्यामपिमधुमासलक्ष्मीपरिग्रहाहितापल्लवानुरागदर्शनस्पृहातेकिंकरोतुपादपः॥ तत्रदेव्याःकादंबर्याएवाज्ञापराधिनी। यच्चाधेर

10

स्यंदितमात्रप्रतीक्षे उत्थःस्थायिनि दासजने निष्करुणतयात्मानमव्यापारयंत्यसुखप्रतिपंथिनी दुःखदानैकनिपुणा परिहृदयपीडानपेक्षिणी
लज्जापोहितानज्जीवितसंदेहदायिनी देव्याः समावस्था अथवा देव्याः परिजनस्यापि कोयमेवंविधो व्यामोहः यदिनिकृत्यपि वलादसौ न व्यापारिता। की
दृशी चरणतलप्रतिवद्धस्य दासजनस्यापरिलज्जा कीदृशं वा गौरवं को वानुरोधः विश्रब्धचित्तता वा केयमीदृशी यदेवमात्मनिः शिरीषपुष्पको
मलस्यपयमतिदारुणपीडांगीकृता न ज्ञाता स्थितो मे मनोरथः। अथवा क्रमागतमंतर्हीनं वा मलोचनानां। विशेषतोपरित्यक्तानिः शेषवालसावाना
मनतिप्रवृद्धमुग्धमनसि शयानां कन्यकानां। लज्जा न पालिता नामास्मिन्नुजने स्वयं परित्यक्तुं देव्या। मदलेखा द्वितीयं हृदयमस्याः ह्वया किमेवम
हार्यसंयमधनेषु निलिरपरक्षितहृदया प्रहारेण नियाह्यचोरेण शुचिलिरप्यपरिहार्यस्य दर्शनावहिःकार्ये चंडालेन नस्मीकृता पर्यवसानप्राणि
सहस्रेणा निर्वाणधर्मशानाग्निना सर्वदोषाश्रयेण शूरीरव्याधिनाऽरूपाऽप्रहारिणाऽकांडव्याधेन मर्मस्वेदिनाऽलीकदुर्वृत्तेण सद्यः प्राणप्रह
रदक्षमेण कालमृत्युनाः निरूपितस्थानास्थानप्रवृत्तिना परापकारद्धतार्थेन हृदयवासिना परप्रत्ययेनं ध्वपेनितांकामेन दुरात्मना चार्यस्यमा
नं देवीशरीरमुपेक्षितं किमिति तत्र स्वयंवभकरेणादिदितमधुना कृतापि दिवसंक्रमगामपेक्षानि किं करोमि मत्यानिलाहतलताकुसुमपातस्य
घसह देवीशरीरं। वज्रसारकठिनहृदये स्पष्टु विसहः स्मरेषवो न ज्ञायते निमेषेणैव वा किं भवतीति। आयेण च देव्या प्यसुखवनीयएवायमर्थे यथा चा

नन्यजेन२

स्यदुः

वायमे

स्यंदुःखेकदाचनव्यसनिनोदुर्घटघटनापंडितस्ययत्किंचनकारिणोनिःकारणकुपितस्यहतविधेःसर्वतोविसंष्ठुलंसमारब्धंपश्यामितथाजानामि
नैतावतास्यांस्यतीत्यंयथाहिनिःप्रयोजनाश्वमुखमिथुनानुसरणेनामानुबंधस्थिरागमनंकचतचतृषितस्याच्छोददर्शनंकृतंतन्नीरेविश्रांतस्याम
नुष्यगीतध्वनेराकर्णनंकृतंजिज्ञासागतस्यमहाश्वेतावलोकनंकृतंतत्रतरलिकयासहइतवालिगमनेनमज्ञमनप्रस्तावः।क्वमहाश्वेतयासहहेमकूट
गमनं।कृतंचदेवीवदनदर्शनं।क्वानुरागोत्पादितस्मिन्जनेदेव्याःक्वचापरिहृतमनोरथस्यमेपितुरलंघनीयागमनाज्ञा।तत्सुदूरमारोप्यपाति
तावयंखलुमेनाकार्यकारिणाकर्म्मनलनियोगदक्षेणदग्धवेधसा।तथापिदेवीसंलापयितुंप्रयतामहेइत्यभिदधत्येवचंद्रापीडेनितरा
मयमनेनैवकादंबरीवृत्तांतेनसंतापितस्वाकिमपरमहमेनमात्मतेजसासंतापयामीत्युत्पन्नदयइवभगवान्हिमदीधितिरुन्नासकनकद्रवस्तु
लिंगपिंगलंगलक्ष्यातिदिग्विकीर्णधूर्जटिजटामंडलानुकारिसंजहारकरसहस्रं।अस्तानुसारेणचरवेलीसरोपियथोच्छ्रिततरुशिखरावलंबि
नारक्तातपच्छेदालककर्पटिन्नपससार।क्रमेणचसंजातकरुणानुबंधयेवसंध्ययाप्यपरिजनलाईपटइवप्रसार्यमाणेध्वांतपटलेनिशागमेनाप्येव
मस्यशून्यताविज्ञावस्यभाद्वद्दर्शनमित्याश्लेमेवसर्वतोनीलीपरिलिंबमानामिवत्नाम्यमाणायांतिमिरलेखायांकमलेषुपिहितेषुसहचरीच्छो
घकारिणःसंतापस्यतत्ल्पतल्पनासीतेपिवसंज्ञावलुतुरु[illegible]रथापिसहचारिविरहविधुरेषुकादंबरीसमीपगमनोपदेशदानायेवकलेकरुण

न्नुविस्वभावतयाच्छाउज्झितुमायनसेपाद्वाप्येवाहमहमिव्यक्तयोद्भनसेवचक्रवाकेषपि

जावविस्तुः

*

उ॰का॰ मुक्तैरूर्ध्वीरुहरत्नैश्चंद्रमसापि भगवति समस्तभुवनैकातपत्रे सुधाद्रवकलशे श्वेतदिग्वधूवदनचंदनतिलके गगनतललक्ष्मीलावण्यमहा

ह्रदे सकललोकाह्लादकारिणि सुधालिप्तैः करैरिव स्पृष्टुं गृह्णा महेहुनातं ज्योत्स्नाजलेनेव सेक्तुमुदयगिरिशिखरमारूढे प्रदोषसमये

११ चंद्रापीडस्तस्मिन्नेव लतोद्याने चंद्रातपस्पर्शदर्शितविशदजललवोद्गारिणि चंद्रमणिशिलातले विमुच्यांगानि चरणसंवाहनोद्य

तं केयूरकमवादीत् । केयूरक किमाकलयसि यावदद्य परायत्तामस्राव त्प्राणान्नु संधारयिष्यति देवी कादंबरी । पारयिष्यति वा तां विनोदयितुं मद

लेखा । प्रापयिष्यति वा कुलमस्याः समभ्युश्वसनाय महाश्वेता । स्मरिष्यति वा ह्रो जितापतिपन्नस्य लेखा शरीरस्थितये तयोरभ्यर्थनां इच्छया मित्रा पुनस्तस्याः

३ स्मरदहनोपतप्तमालोलतारकमुद्वहति हरिणशावकायताक्षं मुखमिति । स तु वसपरयद्वचधैर्यमवलंब्यागमनाय यत्नं क्रियतां । तिष्ठतु तावदासन्न

वर्ती सखीजनः परिजनो वा । तस्या हि किल दालोकनेच्छैव वक्षे छाया निमेषमपि न ददाति । समागमाशयेवाबद्धं हृदयं । श्वसितमेव मुखे बहि ११

तं शोभां च पवक्षणमपि शरीरं न मुंचति । दिवानिशं वा चपलवलोचनपथस्थायी प्रजागर एव रात्रावपि दत्तहस्तेरेतिरेव नैका कियाज्ञा मन्य

वस्थानां जीवितमेव कंठस्थानान्नापसरत्येवं वदंतमेनं मादिदेश विश्रांतये केयूरकमात्मनापि गमनचिंता प्राविशत् । यदि तावदकथयित्वा ति

पत्यचरणयोरनाघ्रातः शिरसि गुरुहीतायाः सहसानुचितं खलितमेवता तेनं वयावा श्रीफलावाक्षि कीदृशो वा हृदयनिर्वृतिः । अथवा तिष्ठतु ताव

पित्राऽ नीत

[illegible] तनागतस्यापि मम कुतः सुखं किं श्रेयः कृतं वा

दियस्तुत्तरकालागामिनी चिंता। अपक्रांस्यगतपर्वकथमहं तातेन दुःस्थैर्हिम्याणविनोदनरणमहासेवंप्रात् अवंध्यवांछितफलप्रसप्रदानक
ल्पद्रुमाद् इहितविक्रांतिर्यशोनिकांतिद्वारांगलिंदुडादशोषस्तुवनलवनोत्तंसनम्रसाल्युत्तुजादवोरण्यमध्ये वराज्यसारः समारोपि
तस्मद्दनाराण्यायपद्मपितिर्यातेमय्यवश्यमपरिमितकरितुरगरथगमनसंक्षोभितधरातलेरालोलकदलिकाकाननाकुलीकृतलास्य
तगासम्निलिनूर्ध्वध्रियमाणधवलातपत्रमंडलच्छायातरितवासरव्यतिकरेरातिवहलरेणूत्कमाविच्छेदाश्चरितभुवनकुहरेः पुरः प्रधृतज़वन
वाजिनिरस्तुर्हंताननस्य वेतंडपायसाद्धनेः आंतेरपिबुध्याच्छितेरपिअक्षतगतिविलंवैरापयोधेरष्टास्योरिंश्याराजभिरनुधावितव्यं। तिष्ठतुता
वत्सेवापरराजानः अखपरिभुक्ताः प्रजाश्च पिता तस्नेहात्यारित्यक्तपुत्रदाराः पृष्ठतोनगंतीतिमेचेतसि। अपिचा। तातस्यापिकोपरो द्वि
यास्मिन्मदीयंश्रेहंसंक्रमय्यमय्यपञ्चातेयातु किमनेन गतेनागतेनत्वा इत्यविलयकोपितोवष्टसंकत्वाच्छ्यास्यति कस्यवापरस्यमुखमालोक
यंतीमुखायमानहृदयामतस्तयांत्यानयमायकृताप्रलापानंतातेम्नाकुलीकरोत्यंबा। तातेनपृष्ठतोलग्नेष्टादशद्वीपमालिनीमेदिनीवल
यालवति। तदा मया कृतार्थकस्थितं कविश्रांतं कपीतंकलुकंकापसृतं का त्वामयागोपायितव्यः। सममासादित्येनवात्र कथंमया वदनं दर्श
यितव्यं। पृष्ठेन वा किमुत्तरं दातव्यं। अथापिकथंचिद्दैवनियोगान्निःसृतोस्मि। तथापलायासनीयंतातमेवंमहीयसायरे तातप्रसादादृष्ट

किं वा बलवान्मेलस्यामनुरागेणानया थिलाहं प्राणान्संधारयामीति। किं वा तस्याममम च द्वयोरपि जीवितनिबंधनहेतुभूतया महाश्वेतयात्मप्रि
यजनाय मे संदिष्टमिति। २
म२

उ.का. दुःखमंदां वा लज्जापक्रमणशोकार्णवे पातयता किं कृतं सखे वत्सया पुण्यकृता त्वयापि चासुव ऊर्ध्वदिवसप्रवासोपतप्तश्च स्कंधावारो विमेश्यापि
१२ नपरापतति ते ना परं संविधानात् ईदृक् पश्चादेव निवृत्य पुनर्जीवितव्यं। अथ यावेद्यतां तस्यास्ताया अश्वतालस्यां च विसर्जितश्च सविधाने न गच्छामि। त
थापि किं कथयामि मम सखे हृदुःखितां गंधर्वराजपुत्रीं कादंबरीं मामुद्दिश्य मकरकेतुनाज्ञाया अस्या मानाडुःखं तिष्ठतीति। किंचातद्दुःखमप
रमत्र मे दुर्मयं केयूरकस्य शरीरमात्रेणागतः त्वं परोऽपि वा कश्चिद्यदेशो न शक्यते एव पुनर्गमनाय कर्तुं संप्रत्येव समधिकाहर्षत्रयात्त्व
साध्यवस्तुनां प्रत्यागतोऽस्मि अद्यापि साधनमेव न परापतति। अकथयित्वा गमनकारणं कथमात्मानं मोचयामि कथं वा सुखं वस्तुतातो वा
तस्य हृदयाधीनस्मिन्नर्थे न यतितः किं करोमि को का की। वैशंपायनोऽपि संनिहितश्च पार्श्वे मे। कं पृच्छामि केन सह निरूपयामि को मे सखा परिशुद्धके
वा परो मे निश्चयाधानं करोतु कस्याप्यरस्य वा विवेकिनी प्रज्ञा कस्य वा अन्यस्य श्रुतं श्रोतव्यं को वा परो वेत्ति वक्तुं। कस्य वा परस्य मत्प्यक्षाधारणा स्नेहः १२
केन वा परेण सह समानदुःखो लवामि को वा परो मयि दुःखिते दुःखी सुखिते सुखी वा को वा परो रहस्यावेदनस्थानं कस्य वा परस्योपरि कृत्वेव
तारमवक्ष्यामि निर्वृतात्मा तिष्ठामि। कस्य वा परस्य मत्कार्यपर्याकुलता को वा परो मया कोपितं तातमंबां च परिबोधयमानेतुं समर्थ इति एवं विचिंतय
न एवास्य सा स्वरूपा दुःखदीर्घा विक्षय मा मत। प्रातरेव च किं वदंती शुश्राव। यथा किल दशपुरी यावत्परागतः स्कंधावार इति। तं च श्रुत्वा सस्नु

च्छ्वसितचेताश्चकारचेतस्यहोधन्योस्मिअहोविधेर्भगवतोनुग्राह्योस्मियस्यमेनुध्यानानंतरमेवपरागतोद्वितीयंहृदयंवैशंपायनः
इतिप्रहर्षपरवशश्चप्रविशंतमालोक्यदूरतएवकृतप्रणामंकेयूरकमवादीत्।केयूरककरतलवर्त्तिनीसिद्धिमधुनावधारयप्रा
प्तोवैशंपायनः इतिसतुतदाकर्ण्यगमनपरिनंदकृतयाचिंतयातःशून्यएवसहकमापतितमहतीहृदयनिर्वृतिर्देवस्यजातेत्यसि
दध्देवोपसृत्योपविश्यपार्श्वेवैशंपायननामानालापमेवानुबध्यसुहृत्तेमिवसंज्ञोत्सारितसमस्तपरिजनंचंद्रापीडंव्यज्ञपयत्देव
सहर्षेतोविस्फुरंतीतडिदिववलाहकोन्नाथंउपारूढदर्शनामिकामेघलेखेवसलिलागमनसुपदर्शितपांडुच्छविप्रतिपच्चंद्रोदयंपरिमल
याहिएपीमलयानिलागतिरिक्तवसंतमासावतारमस्फुटितमकरध्वजामधुमासलक्ष्मीरिवपल्लवोद्भेदसुल्लसितरागपल्लवोष्ठनिर्द्दि
वकुसुमनिर्गमंविकसितकाशकुसुममंजरीवशरदारंभसूचवस्थैवेयमावेदयतिनिःसंशयंदेवस्यागमनं।अवश्यंचदेवस्यदेवीप्राप्या
भवितव्यंकेनकदाचिदवलोकितःज्योत्स्नारहितश्चंद्रमाःकमलाकरोवामृणालिकयाविना।उद्यानसागोवालताशून्यः।अपिचनराज
तेएवसहकारकुसुममंजरीपरिग्रहमंतरेणसर्वजनमधुसरागोपिकुसुममासः।असंभावितदानलेखालक्ष्मीकंवावदनंभूयाधिपतेःकिंतु
यावद्वैशंपायनःपरापततियावच्चतेनसहागमनस्यविधानंनिरूपयतिदेवस्तावदेवअल्पकालक्षेपणीतव्यं।यादृशीवाकालक्षमादेव्याः

B

शरीरावस्था। तादृशी निवेदितैव मया। सर्वथापि प्रत्याशया धार्यते। देव्यास्तु पुनर्देवदर्शनेऽप्याशया वञ्चिः प्रत्याशमेव हृदयं। केनाश्वसनेन वर्तितां। महाश्वेतापि लंसादे तदुत्पत्य त्सत्तेवेतसि। यथाञ्चप्लिकायं मैत्रीवितेन दुःखान्यपि सहती धार्यात्मेतासीति ञ्चतो विज्ञापयामि चेतसा लग्नो गत एव देवः शरीरेणाप्यनुपदमुच्चलित एव। किमपरं मयात्र स्थितेनापि साधनीयं। तद्देवागमनोत्सवावेदनाय गमनानुज्ञया प्रसादं क्रियमाणमिच्छति मे प्रणयप्रसरदुल्लोलितं हृदयमिदानीमेवेति विज्ञापिते केयूरकेण ततः परितोषविकसितया विकचनीलोत्पलपुञ्जमालिकयेव दृष्ट्या दर्शित[illegible] प्रसादश्चन्द्रापीडः प्रत्युवाच। किमुच्यते। कस्यापरस्येदृशो मन्तदुःखासंदिग्धपुरन्तपेक्षितस्वशरीरस्थितिरुत्साहः। कस्यापरस्येदृशी देशकालज्ञता। को वापरोऽस्मादेवं निर्व्याजसक्तिप्रवृत्तसाधु चिन्तितं[illegible]तं देव्याः प्राणसंधारणाय मदागमनप्रत्ययार्थं च पत्रलेखाप्यग्रतः स्वयमेव सहयातु देवीपादमूलं प्रियमपि प्रसादस्तु मिरेव देव्याः इमामप्यालोक्य कियत्यपि धृतिरवलम्बनमुत्पाद्यते। इति मे चेतस्यपि चास्याश्चापि देव्या मम स्नेहवशेन हेतोस्तत्क्षेत्र्यतास्तिधायश्चेष्टतः समुपविष्टामेव पत्रलेखामद्राक्षीत्। सा तु किंचिदवनतमुखी विज्ञाताकारालिप्यसक्तु नु देवः इति व्या[illegible]पयता। कृतत्रास्थितिनिश्चयायां च तस्यां मेघनादाह्वानाय प्रतीहारीमादिदेश। आदेशानंतरमेवागतं च दूरतः प्रणाममात्रप्रतीक्षमेवाकृयसोपयः इमादिदेश मेघनाद त्वयास्मत्तू मे पत्रलेखानयनाय मया त्वं स्था

यो२

पितृभ्यांत्वमियांवत्पत्रलेखामादायकेयूरकेणसहायतोमहा।गृहमपिवैशंपायनमालोक्यानुपदमेवतेतुरंगमेऽभ्यागतइत्यादिश्ययदाआ
पश्यतिदेवइतिकृतनमस्कृतौत्वरितगमनसंविधानायनिःक्रांतेमेघनादेदेवःकिमतःपरंविलंबेनेत्यभिधायमेघनादनिर्गमादनंतरंगम
नप्रणामोच्छ्रितंकेयूरकंसस्नेहमाकृष्यसबाष्पयादृष्ट्यापुनःपुनरालोक्यपरिष्वज्यचसपुलकस्त्वांदोर्भ्यामात्मकर्णादपनीयानेकवर्ण
रत्नखचितंसंदेशमिवकर्णाभरणमस्यकर्णेकृत्वाकंठगतबाष्पगद्गदिकागृह्यमाणाक्षरमवादीत्।केयूरकत्वयात्रमेदेवीसंदेशोनानीतए
तेकिंतवहस्तेनदत्तस्वप्रप्रतिसंदिशामयंमूर्ध्नविज्ञापयितव्यादेवी।तत्रापिकिमलीकलज्जाजालसारोहहनेनत्वामायास्यामियात्येवपत्र
लेखादेवीपादमूलमियंविज्ञापयिष्यतीत्यतिदग्धदेवातर्कितोपनतात्मविरहपीडाप्रमंगलशंकयाकृतेयत्नामपिवाष्पवेगमपारयंतीसं
धारयितुंमुक्तकंठंबहलनयनाम्बुप्रवाहच्छिन्नसंधारणाचरणपातातिमुग्धीपत्रलेखाप्रणयिनासिक्तुरवोल्लसदंजलिरसामतापत्रलेखेसांज
लिबंधेनशिरसाप्रणम्यमदीयेनविज्ञाप्यादेवीकादंबरी।येनस्वह्रीतिलक्षणीयेनतथाप्रथमदर्शनेनापिवत्सलत्वात्सलावस्यदर्शितप्र
सादातिशयादेवीप्रणामेणापिश्वसंतावर्गाच्छतासर्वखलानधुरिलेखितेनप्रज्ञाजडतयाज्ञानेनमोहेननष्टीरितातल्पेनस्नेहलतारोच्छ्रयणीगो
रवेलघुत्वात्प्रियंवदतापारुष्येण।मृदुहृदयतानैष्ठुर्येणास्थैर्यसंचलतयादयालुतानिस्त्रिंशत्वेन।उर्विमायायोऽललेनसत्यवादितालीकको

ह

व

ना४ नी२

रुसंपार्देनहृदस्थितावज्ञानेनापेशलताकौटिल्येनलज्जाधार्ष्ट्येनौदार्यंहेतुभूतयादाक्षिण्यममहासुखावतयाप्रश्रयोत्तिमानेनंकृतज्ञ
ताकृतघ्नतयाशीलंपौरोभाग्येनसर्वगुणाएवदोषैःपरिवर्तिताःसकथमिवापरंगुणमवलंब्यपुनःपादेप्रहार्यंविज्ञापयतुकेनवाग
करोतुदेवी।किंतुपरदर्शितालीकात्मार्पणेनमप्रतारितंदेव्याहृदयंज्ञातिकिंप्रकृतिपेशलंहृदयमपहृत्यनोपकृतंतेस्मा इति।किंवि
यंप्राणसंदेहकारिणीनिष्करुणेनशरीरावस्थानोपेक्षितेति।किमहमस्यानकारणमितितंमर्षदोषाश्रयेण।[illegible]स्तुकृत्याचरणाव
रधितावितिवातदेवमात्मनासर्वगुणविहीनस्यापिमेदेवीगुणाएवावलंबनंप्रियमेवतेष्वतावमरस्यादूरस्थमपिमदनकृतदुज्ञादं
ह्यमानंरक्षत्येवसरलतांमुखर्मुजराह्वयत्येवस्नेहलतांस्त्रानयत्येवप्रियप्रतिज्ञतांटोकयत्येवदक्षिणतांआ[illegible]पद्यतेएववत्सलता
चरणपतितंननिर्भर्त्सयत्येवमृदुहृदयताउद्वाष्पसंलापयत्येकमहानुभवताआलपत्येवप्रियवादितादादात्येवहृदयेवकाशमतकृतदा
रतापत्नतयापिगत्वानिर्लज्जहृदयःपुनर्हृदनदर्शनदानसाहसमंगीकरोमि।अत्रापिमत्सकृतयादेवीप्रसादाएवकारणमेतेहिवि
शदत्वादुदारत्वात्संगतत्वात्स्वकृणपरिचिताश्चापिसमारोपितजीवितप्रत्याशाः नकिंचिन्नकारयंति।स्मरयंतिसेव्यतांदेव्याश्चर
णपरिचर्यायैसमुत्साहयंति।शिक्षयंतिमिवाचातुर्यमुपदिशंत्याराधनोपायान्।चाटुकारोलवेतिअसकृदाज्ञापयंति।एवंस्थिय

य४

स्फप५

तां इति स्वयमेवोपदिशंयंति। स्तुत्वावलोकितामकालोपसर्प्पणकोपेऽनुनयंति। परितोषावसरे तु गृहीतं तिगुणस्तुवादेन लज्जापयंति।
हठाद्वक्षस्थ्योपसर्प्पयंति नान्यत्र क्षणमपि दृष्ट्यवस्थातुं। अपि चैते अनुग्राहकत्वा देवा परित्याज्याः गुरुत्वादेवकृतावष्टलाः। विद्वि
णोला देवालंघनीयाः। प्रस्तुतवादेवा परिहार्याः। तदेतिरहं विनाप्यामप्तताज्ञयाद्दूरमपक्रांते। पिनला देवाङ्गपदेवीपादमूलमानी
ये। इति। यथा चानपेक्षितगमनाज्ञया निर्व्वर्णत्वाऽऽत्तोहमिति विज्ञप्तः सैव ताणि विज्ञापयति। यथा गमनं निःफलमागमनं भवति
ऽद्दाभून्यं तथा देव्या तमसंधारणायात्मनेव यत्नः कार्य इति संदिश्य पुनराह। पत्रलेखे त्वयापि यांत्या चेचन्नितमदिरहपीडा सावनीया।
न शरीरसंस्कारे नादरः करणीये नाहारवेलातिक्रमणीया न येन केनचिदज्ञातेन पथा यातव्यं॥ नयत्र तत्रैवा निद्रयावस्थातव्यं। ऊषि
तव्यं वा। नयस्य कस्यचिदपरिज्ञायमानस्यांतरं दातव्यं। सर्व्वदा शरीरेऽप्रमादिन्या भाव्यं। किं करोमि चन्द्रोपि मे वल्लभतरः देवी प्राणाये
दैवमेकाकिनी तेषां संधारणाय विसर्ज्जितास्यपि च मम जीवितमपि तवैव हस्ते वर्त्तते। तदात्मायत्नेन परिरक्षणीय इत्युक्त्वा स्वमेहं परि
ध्वज्य केयूरकं च पुनस्मृद्दवधानदानाय संविधाय महाश्वेताश्रमं यावत्तु नः त्वयैव सहानयामन्नयनाप्रागतव्यमित्यादिश्य व्यसर्ज्जयत्।
निर्गतायां च केयूरकेण सह पत्रलेखायां किं शीघ्रमेते यास्यंति नेत्यंतरा वा गच्छतां परिलंवतत्यस्यतेनवेति कियद्भिर्वा दिवसैः पराप

उ·का· तिष्ठतीत्यनयैव चिंतया शून्यहृदयः क्षणमिव स्थित्वा स्कंधावारनाडीस्फुटीकरणाय वामाह्रिहरं विसर्पद्वजदिवसं तरित्तदर्शनसंस्पर्शे
१५ नस्येवैशंपायनस्य प्रस्तुतमनापात्मानं मोचयितुं पितुः पादमूलमगात् । तत्र चोसृय तःसमं प्रमाणस्तृतप्रतीहारमंडलस्थितीर्णविष्ठि
णिलोकनमार्गो दूरादेवापसव्यजानुकरतलावलंबितविमलमणिकुट्टिमोदरसंक्रांतप्रतिमो हिरुफायमानायतकुंतलकलापः पि
तुः प्रणाममकरोत् । अथ तारापीडस्तं तथाभूतमप्रवेक्ष्य तप्रणामं चंद्रापीडमालोक्य निर्निमेषहर्गलोऽहर्षसलिलरसमंथरेणेव जलधरस्तनिनि
नैकैश्वरेणाधीरमेहेहीत्याहूय संभ्रमप्रधावितमपि संतावितशुकनासप्रणाममुपसृत्य पार्श्वे भूमावुपविशंतमाकृष्य हृदि त्यादर्पी
ठे स्पृष्टपवेशपरिसमाप्तावलोकनस्पृहेणच कृपासुचिरमालोक्यास्योपाहृदयो वनलरातिरामकताएयंग प्रत्यंगानि पाणिनास्पृष्ट्वा दर्श
यन्शुकनासमवादीत् । शुकनास पश्यैतमस्य भगवतश्चंद्रापीडस्योत्सर्पिणी महानीलमणिप्रभेव कनकशिखरिणो गंडमंडलोल्लासिनी २५
मदलेखेव बालद्विपस्योपहितकांतिश्च [illegible]परसागालक्ष्मच्छायेव चंद्रमसोऽभिकापाशासापेक्षिणी मधुकरावलीव कमलाकरस्य स्थले
ष्वोन्मीलनकालांजनवर्तिकांतारुण्यसरजलधरोन्नामश्यामिका हालाल्कां दर्पप्रदीपकज्जलशिखास्फुरत्प्रतापानलधूमरजी म
कारध्वजोपवनतमालवल्लीमनोभवदिका [illegible]रंतवालतिमिरोद्गतिरुद्धाहमंगालभूःसंज्ञा श्मश्रुराजिलेखसमंतान्मुखसिन्नांवि

रूपानु

दाहमंगलये । एं । र श्रीमा हृदो[illegible]यं । तद्दृष्ट्वा विलासवत्या सह स्तंभे अम लिखितं पानिद्र्यालोका चित्रांगती राजकन्यका । दृष्टं हि दुर्लभदर्शि
नं वत्सस्य वदनं । संप्रति वधूमुखकमलदर्शनेनानंदयामः । आ चित्रांगती राजकन्यका । दृष्टं हि दुर्लभदर्शनं वत्सस्य वदनं । संप्रति वधू
मुखकमलदर्शनेनानंदयाम[illegible] इत्यालापान् मिथुनके वदति तारापीडे शुकनासः प्रत्युवाच । साधु चिंतितं देवेन । अनेन ह सहृदयेन हृदये समा
रोपिता एव सर्वविद्याः । संपादिता एव सर्वाः कलाः । स्वीकृता एव सर्वप्रजाः । गृहीता एव सर्वदिग्वधूनां कराः । स्थापितैव निश्चलाकुंडलि
नी पदे राजलक्ष्मीः । ऊढे[illegible]व चतुरुदधिमेखलाकलापभूषणा स्त्रः । किमपरमवशिष्यते येन न परिणीयते । इत्यालिहितवति शुकना
से तज्ज्ञात्वा चंद्रापीडश्चकार चेतसि । अहो संवादो येन मे कादंबरीसमागमोपायचिंता समकालमेव दृशीता तस्य बुद्धिरुत्पन्ना
तद्यद्युच्यते अंधकारे प्रविष्टस्यालोको वनगाहनप्रविष्टस्य देशिकदर्शनं महार्णवपतितस्य यानपात्रात्यागमो प्रियमप्यस्यैवोपर्युपस्थि
तमिति ततस्तदा प्रतितनमयि । सर्वथा वैशंपायनदर्शनमात्रकौतुहरिता वर्त्तते मे कादंबरीप्राप्तिरित्येवं चिंतयत्येव चंद्रापीडे क्षितिपति
रुत्तस्थौ । उद्धाय च तमेव विनयावनम्रपूर्वकायं समवलंब्यांसदेशे सकलमेदिनीतारोहहृदयगुरुणा दोर्दंडेन शनैः शनैः संचरेयन्नृशु
कनासेनानुगम्यमानो विलासवतीसदनमगमत् । गत्वा च ससंभ्रमकृताभ्युत्थानाभिदुदृश्यावलोकनविलोलामिव सगुद्गदेनां विल

चानभ्रए ८

16

उ॰का॰ सवती मूर्द्धस्थित एवावादीत् । हे विपश्चेपि बालमपि वभूसुखावलोकनविलोलामिव समुद्रवेलां विलासवती मूर्द्धस्थित एवादीत् । सुखस्म
हतेनेत्रामार्गीनुपालल्लमाने व देवी वत्सस्यैवोवनस्रोतारं सूत्रपातरेखा ऊर्ध्वा वयोस्मा करपडु विलक्षितेच्छा विनिवर्त्तनाज्ञा विजृंभमाणा
१६ श्मश्रुरागशोभा विवाहमंगलसंपादनायादिशति । त्वमपरं किमादिशसीति । प्रष्टव्या । तदादिशतु देवी । कथ्यमानेपि किमपरमद्यापथे
हरासि वदनमन्यतो व्रीडया पृष्टवाक त्वं नाज्ञापयसि । वरमानासि संदृष्टा जानामि चंद्रापीडस्योपर्यवसीतिरेषा । देवमेतत्कार्यं सुनाद
रोवधीरणचेत्येवंविधैर्नर्मप्रायैरालापैः सुखायमानचेता चिरमिव स्थित्वा शरीरस्थितिसंपादनाय निरगमत् । चंद्रापीडोपि शुकना
सह खेनेव वेशंपायनप्रत्युद्गमनालापात्मानमोचयित्वा जननीसवन एव निर्वर्त्तितशरीरस्थितिर्वैशंपायनप्रत्युद्गमनसंविधानविनोदे
नेव तं दिवसमनयत् । अवतीर्णायां च तस्यां यामिन्यां सुहृद्दर्शनोत्सुकेन शयनगतोपि जाग्रदेव समधिकमिव यामद्वयं स्थित्वा परिव १६
र्तयन्निव चक्रांत्यानीलविमानमंबरतलस्योपद्रवन्निव हरितांतरुगहनानामधस्तादपिहितदृष्यत्वेव प्रविशन्निर्वर्त्तयन्निव
ततलच्छायां दरीकुहरकुंजोदरेष्वपि निलीनं तिमिरमक्रांत्येव प्रविश्य पोत्याटयन्निर्विवरप्रवेशव्याजेन चरसा तलमिव प्रवेष्टुमारब्धे
रत्यथा पुनर्धूलयन्निव धवलतां सोधानां गधूलयन्निव ककर्पूररेणुना दिङ्मुखानि लिंपन्निव सांद्रचंदनद्रवेणायामिनीमुन्नामय

व॰

कू

ह्रिविमेदिनी सुपनयह्रिवंद्यांसंह्रिपह्रिविस्तारकाग्रहनक्षत्रमंडलानिविस्तारयह्रिविसरित्सलिलानिष्टथस्थष्टथगमलवनोत्थी
ह्येवधारयह्रिदृहलितदलविकाशानेकोद्धह्रिविकुमुदाकरानपिचपर्य्यंतेह्रिविशिखरिशिखरेष्वावर्ज्जितैह्रिविप्रासादसूंडेष्वपिंडीभूयव
हह्रिविजलतरंगेषुप्रसारितैह्रिविसेकतक्षुलेषुहंससार्थेष्विवसहेकीभूतैह्रिविसंविलक्षैह्रिवचंद्राश्मपञ्जरस्थमुग्धकामिकपोलनलावण्येनेच्छालितै
ह्रिवचंद्रकांतच्युतजलधारासहस्रेषुयावगतिगृहेषुप्रविहतप्रवेशैरितवल्लसीसोपानष्वपरलागैह्रिपद्मिनीपत्रखंडेष्वपिखंडितप्रव
ह्रिमलिराहामेष्वपिदिवसबुद्धिमुत्पादयह्रिपरस्परस्मि[illegible]क्रमेणाह्रिरह्रिविआवर्जयंह्रिविविक्षिपह्रिविविस्तारयह्रिविप्रवर्त्तय
ह्रिविवर्षह्रिविस्फवर्त्तितोज्योत्स्नाप्रवाहंकादंबरीसमागमत्वरादानीयमरसर्वीभ्रमोह्रामिवऊर्ध्वह्रिचंद्रपादेद्विगुणीकृतगमनोत्साहो
गमनसंज्ञाशंखनादायादिदेश। प्रथमागतनलद्विस्तारेविजृंभमाणेद्वारदेशेकुंजेषुवर्त्तमानेष्वात्वलिहनगरीप्राकारमंडलाभ्यं
तरेसमारोहन्निवोत्तुंगगोपुराट्टालकशिखराणिवलन्निवहर्म्यांतरालेषुविकसन्निवचतुष्कचत्वरेषुप्रसरन्निवराजमार्गेषुपरिभ्रमन्निव
भवनसंकटेषुप्रविशन्निवोद्याननगगहरेषुसंमूर्च्छन्निवप्रासादकुक्षिषुतच्छूणप्रतिबोधितामोदहंसोन्मिनीसारसानामनुवर्त्तमान
इवतारतरस्वरी[illegible]गारणितेनविच्छिद्यमानश्वसुजमुंजश्वतागृहदेनसवनहंसानांकलरवेणनिह्रीयमाणस्वचपोजप्रवेशिनाग

17

चर

ऊका.
१७

मनवेलाप्रणामसंस्त्वांतस्पर्द्धरागनाडनस्यचलबल[illegible]उरस्थानायुणकलकलेन तारदीर्घानुस्वसंबद्धं निरुदतिष्ठत् । अनंतरं चोन्नाम्यमा
नैश्चोल्लितैश्चाकृष्यमाणैश्चाकृष्टैश्चारोप्यमाणैश्चा[illegible]तैश्चपर्याणितैश्चनीयमानैश्चानीयमानैश्चविलम्ब्यमानैश्चाच्छाद्यमानैश्चागच्छद्भि
श्चागतैश्चपूज्यमानैश्चपूजितैश्चपंक्तिस्थितैश्चताड्यमानैश्चतिष्ठद्भिश्चप्रतिपालयद्भिश्चपर्याणराजद्वारसंयोगैरप्रस्तुतचलितैर्निष्क्राद्भि
तस्सकलरथ्यांतरतयांतर्बहिश्चसंकटायमाननगरीविस्तीर्णैः क्रमेणागमसहस्रेषु तृणेजंतवनमयमिवोत्तरहिंसहस्ररथमयीवमेदिनीक्षुभा
रथमयानीवश्रोत्रविवराणिफेनपिंडस्तबकमयंस्वपुरराजतवनहारांगणस्थलीनखमयमिवदशदिशोऽश्वालंकाररत्नप्रभामयाद्
वासवचापशतकरस्मूहमयश्चाविरावश्रृहीतसमग्रोगोमणगतमिंद्रायुधमारुह्यपुरस्ताद्वालितेनालीकहेतोर्द्वितीयचंद्रमंडलेनेवहंस
धाम्नामालातपत्रेणावीयमाननिर्गमो यथा स्पर्शमितस्ततस्तुरंगमतैरेव प्रणम्यमानो राजपुत्रसहस्रैः प्रचलन्मुकुटजनतयाऽसंबाधेनापि
राजवर्त्मनावजवात्तुरंगमबलस्यक्षुलक्ष्मसंचारःकथंकथमपिनिर्जगामनगर्याः॥ निर्गत्य चादूरत एव निर्दरल्याज्योत्स्नापूरस्पृष्टत
च या दुर्विलासप्रापनीयसुपरिकलक्रजितानुमीयमानोऽद्य स्वहंससार्थोत्पतनव्यतिकरं पुलिनायमानामिव स्वर्भतोऽलंगानिलस्पर्शमा
येऽपलक्ष्यसलिलसंनिधिसुत्तीर्थशिप्रामतिप्रहृततयावात्तत्स्वस्फटलाछ्ववर्द्धयतेवागमनोत्साहमतिविस्तीर्णेनापिपुनर्विस्तारितेनेवचं

ण~ तो पद्या ६

रय~

इपादैर्हंसयुगला मिलितमार्गेणावर्तितगंडः। अथोद्यमानैरिव वाहितीं स्कल दिक्कुवधूप्रस्तुतेन ज्योत्स्नाजलस्त्रोतसा वैशंपायनालोकनत्वरि
तस्य चंद्रापीडमनसः स्रोतसेव तु त्यं वहतो जंघानिलेनेंद्रायुधस्य च्छायाकृष्यमाणेव वाजिभिः स्निग्धा स्यैव परात्रवेलया योजनत्रितयमेवालं घ
यत्। अथाध्वश्रमापहरणायेव प्रवृत्तेनेवाद्रुमात्ताद्दकारिणि तिर्तिरज्योत्स्नाजलावगाहादार्द्राइव स्पर्शेन वश्यायशीकराकर्षिणि एयत्नालि
तविविधवलपल्लवानिलवीजिते विनिद्रकुमुदिनीपरिमलनलग्नपरिमलेपरिमलाहितजडिम्नि रजनीविरामपिशुने मातरिश्वनि क्रमे
ण चापरदिग्वधूवदनलग्ने विनितसाकल्यकौमेनेव दुर्विधहशर्वरीविरहचिंतयेवासन्नदिनकरोदयविषादेनेवाप्रदोषादुत्तानितमुखे कु
उदराशिशिशिरदीधितिमानस्य धाम्नः परिक्षयेणेव सत्त्वावरसरःपयःपाथिपयोदविलग्नमाधजः संघातेनेव पांडुतामुपगतवति खंड
विंबे प्रत्यग्रगगनलक्ष्मीवियोगसंतापो[illegible]ते धवलोत्तरीयांशुक इव शशांकलक्ष्मी गलति चंडिकालोकेऽपरजलधिपातिना ज्योत्स्नाज
लप्रवाहेणेव सहंसफेनबुद्बुदावलीच्छिन्नस्यंतीषु तारकापंक्तिषु गलदवश्यायसलिलस्नानेनादिव शनैः शनैर्गलितमुक्तागोरं
ज्योत्स्नातुषारवत्सृजंतीषु शाखासु। उन्निर्विसाव्यमानसहजश्वरमकांतिषु सलिलादिवोन्मज्जत्सु तरुतलमाविटपेषु समुल्लसति पूर्वदिग्व
धूकर्णपूररक्ताशोकपल्लवे वरसरसि मरसे दिवसमुखकारिकेला[illegible] दूरे गोतरणिरथरक्तध्वजांशुके संध्यारागे संध्यातपपरि

18

पिधान २

र्यमाले छिवारलेषु विस्ता ४

उ.का.
१८

तेष्वालम्बदावानलेष्विव वयःसंघातेषूर्जितारावमुत्सृज्यमानेषु निशासकार्येषु प्रशेषनिद्रालसेष्विव प्रसारणविशदं जंघांङ्घ्रिलीलाकृष्टदीर्घ
परसंपात्रिसिशृंगकदंबकेषु उन्मुच्यमानासु खरशाल्यासु इच्छावुरंडितोत्खातपल्वलोपांतप्ररूढमुस्तायं छिपुज्ञारण्यगहनशिलेषु खेषु वराह
यूथेषु निशावसानप्रचारनिर्गतेगोधिलेरितहततोधवलायमानासु ग्रामसीमांतारण्यस्थलीष्वालोकमार्गीजनपदविनिर्गमेषु प्रवृत्त्यमानेष्विव
ग्रामेषु यथा कंकिरणावलोकोज्जृंभोद्दामप्यमानस्व पूर्वदिशागमेषु तस्मायमाणास्विवाशासु उपसार्यमाणास्विव यामसीमासु उत्तानीलव
त्स्विव सलिलाशयेषु वनहिद्यमानेष्विव शिखरिषु भज्जियमानायामिव मेदिन्यां महदृश्यतामिवापयांती कुमुदिनीषु तिरोधानकारिणीं नील
तिरस्करिणीमिव करैरुत्सारयति तिमिरमालां विरहविधुरं कमलिनीमिवालोकयितुमुद्यु गिरिशिखरमारूढे भगवति सप्तलोकचक्षुषि सहस्र
हे विहाय मूलसूत्रस्य दिगंतराणि पुञ्जमयंती सकलजगद्दीपिकासु दिवसकरदीधितिषु दृष्टिप्रसरक्षमायां वेलायां महर्षेरेवायतो ॥ गच्छतिम
त्रे इत्वाविप्रथायकायातमंतः ह्लोसलीतेन रसातलेनेवोड्डीयमानमसोदसंघातस्य रयासमेदिन्यैवविक्षिप्यमाणं दिग्ध्विवसंभ्रियमाणमपादि
माणरजो निरोधशंकितेन गीर्वाणवर्त्मनेवावकीर्यमाणं किरण[illegible]लोकेतवसहर्षविक्षीर्यमाणमायासितायतानुत्तरहृष्टिसिरप्यहृष्टपर्यतम
तुजीविततल्लक्षात सहस्रकल्पितावष्टंभसंचारिणं द्वितीयमिवमेदिनीसंनिवेशमजलवाहिनीप्रवेशगंतीरं प्राप्ति मयमपरपारमद्धमसिक्म

१८

मर्क तुं ८ प्रपर्या गप्रमालाशि ३
म~

हासमुद्रमुद्रितरजःसंततिपूरतयाचापरिस्फुटविलासव्यसर्वेक्षितांतमपीतन्ध्रुतेवलितधवलकदलिकोशासितानेककरिघटासहस्रसंकुलम्
विरलवलाकावलीविराजितांतोरसंघातंमूर्तिमंतमिवमेघसमयारंभमावासभूमिग्रहणसंभ्रमाविधावितासंख्यकरितुरगनरेमूरसमेरमि
संबाधतयामंदमंदरास्फालनलुलितकल्लोलजालाकुलस्यमहाजलधेर्लीलयाविशमानंस्कंधावारमद्राक्षीत्।दृष्ट्वाचाकरोच्चेतसहास
इकंभवतियद्यचिंतितागमनएववैशंपायनंपश्यामीत्येवंचिंतयित्वाछत्रचामरादिभिःस्वचिह्नैःसहनिवारिताशेषराजपुत्रलोकोजन
विशेषयाहिलिहिचतुरंगमैरनुगम्यमानोऽपहृदीनमाहत्योत्तरीयेणस्वविशेषग्राहिणोऽद्राघुधेननानाव्यापारव्यग्रसकललोकमचिंतितएव
स्कंधावारमाससाद।प्रविश्यचप्रत्यावासकंवहन्निवकस्मिन्प्रदेशेवैशंपायनावासइतिपप्रच्छ।ततस्तस्मैनिवेदितासिंद्धीसिरितरलादप्रत्यु
ज्ञायतांयथाएषकर्म्मयत्याकिरेवोद्यानशून्यवदनासितांद्धकिंपृच्छसिकुतो।अवैशंपायनस्त्यावेद्यमानेआःपापाः।किमेवमसंबद्धंप्रलपथेति
शून्यहृदयएवंताःप्रतारयन्नंतर्लिनहृदयलाजापताःपृष्टन्नेवमेवोऽभ्रमस्वहरिणशावकोयूथपरिभ्रंशविलोलस्वकरिकलभकोधेनुविरहा
ड्रकर्णीस्वतर्णकोनकिंचित्पश्यन्नकिंचिद्वदन्नकिंचिदालपन्नकिंचिदाकर्णयन्नकिंचिन्निरूपयन्नकचिन्निष्ठन्नकंचिदाध्यपंचकागतोस्मिकिं
मर्थमागतोस्मिकचलितोस्मिकागच्छामिकिंपश्यामिकिंमारभ्रंमयाकिंवाकरोमीतिसर्वमेवाचेतयमानोबधिरइवमूकइवजडइवविष्ट

तं३ परिवा२

उ.का. इवैं कटकमध्यदेशं यावन्नादृशेनैव वेगेनावहत्। अथेंद्रायुधप्रत्यभिज्ञानाद्दूरादेवानुप्रधावितराजपुत्रदर्शनाद्देवश्चंद्रापीड इति समंता
त्ससंभ्रमप्रधावितानामचेतितोत्तरीयस्खलनानां सुखाप्यपश्चन्यहृष्टीनां दूरादेव लज्जया प्रणामक्रियया च सममेवावनमतो राजन्यसहस्राण
१९ मुखान्यवलोकयन्क्व वैशंपायन इत्यपृच्छत्। ततः सर्वैस्सममेव विसर्यास्मिंस्तरुतलेवतरतु तावद्देवस्ततो यथावस्थितं विज्ञापयाम इत्यावेदयत्सु
चंद्रापीडस्य तेन तेषां स्फुटाख्यानादपि कष्टतरेण वचसांतःशल्यगर्भस्फुटितमिव हृदयमासीत्। केवलं तत्कालप्रणयिनी मूर्छासाधारणम
करोत्। अनुरागस्तु तारितं चकथोपविष्टं पितुः समवयो निरतिक्रमणीये मूर्छालिप्तिक्रयापि वैधृतमात्मानं तदानीं नवेत्ति वानुपलक्ष
संज्ञोपि च वैशंपायनस्यादर्शनादात्मनः प्रदर्शनाक्लिमेतत्कृताहं वर्ते किंचामयेतच्चरितमिति भ्रमारूढ इव सुद्ध्यप्रितेंद्रियैः सर्वमेवानुत्से
क्रमाणः केवलं स्कंधावारागमनेनैव तस्यासावादन्यदसंभावयन्नुद्विग्नहृदयपीडालिहतेन चेतसा किमास्तामि किं हृदयमवष्टभ्य तूष्णीमासे १९
किमात्मानमाहत्य हृदंघातप्राणैर्वियोजयामि किमेकाकी कांचिद्दिशं गृहीत्वा प्रव्रजामीति कर्त्तव्यमेव नाध्यगच्छत्। तांश्च तदैव निर्वदद्द्यम
नस्वस्फुटन्निव स्नेहस्रवाद्दुःखेन च कारेतस्य हो मे रम्याप्यरमणीयः संवृत्तो जीवलोकः वसत्यपि शून्याभूता पृथिवी। मम चक्षुषोप्यंधःक
कुलोजातः। मुनिप्रयत्नमपि हतजन्मा सुरक्षितमपि मुषितं जीवितफलं कं पश्यामि कमालपामि कस्मै विस्रंभं कथयामि। केन सह सुखमासे

किमद्यापि मे जीवितेन कादंबर्यापि वैशंपायनस्य कृते क गत्वा किं पृष्ट्वा किमभ्यर्थये। को मे दद्यात्पुनस्तादृशं मित्ररत्नं। कथं मया तातस्य
शुकनासस्य चात्मा वैशंपायनेन विना दर्शयितव्यः। किमभिधाय च तनयशोकविह्वला वा मनोरमा वा संस्थापयितव्या। किं भूमिः काचि
त्सिद्धा तां साधयितुं पश्चात्स्थितः। उत नरपतिः कश्चिदसंघटितस्तत्संघटनाय पश्चात्परिलंबितः। काचिद्दिव्या का विद्गृहीता तां ग्रहीतुं मयो
[illegible]कलितः। इत्येतानि चान्यानि चांतरात्मना चिरमप्यसुखमेव विकल्प्य हृदयास्फुटनाद्विलक्ष्यमिवापराधिनमिव महापातकिनमिवात्मानं म
न्यमानो वदनमदर्शयन् शनैः कृच्छ्रादिवैतानप्राक्षीत्। मय्यागते किं कश्चिदेवंविधोंतरे संग्राम उत्पन्नः। व्याधिर्वा कश्चिदाशुकारी दुःसाध्यरूपः
समुपजातो येनैतदतर्कितमेव महावज्रपतनमुपनतमिति। ते त्वेवं पृष्टाः सर्व एव सममेव करद्वयापिहितश्रुतयो व्यज्ञपयन्। देव शांतं पापं देव श
रीरमिव समाग्रं वर्षशतं ध्रियते वैशंपायन इत्येतदाकर्ण्य पुनर्जीवित इवानंदबाष्पनिर्भरः ससाध्वसांस्तांश्च सर्वानेव कंठग्रहेणावादीत्। जीवतो वैशंपा
यनस्यान्यदकारणमप्यवस्थानमसंसाधयतामयेवं पृष्टाः सर्वं तं सजीवतीत्येतानि श्रुतावकर्णीकृतान्यक्षराण्यधुना किं वृत्तमस्य येनासौ नागतः।
क्व वा स्थितः। केन वा प्रसंगेन स्थितः। कथं वा तमेकाकिनमुत्सृज्यायाताः सर्वे ते। किमर्थं वा स बलादपि नानीतोसावित्येतद्वा गंतुमुत्ताम्य
ति मे हृदयं इति ते चैवं पृष्टा व्यज्ञपयन्। देव श्रूयतां यथावृत्तं। पृष्ठतः स्कंधावारमनुपालयद्भिः शनैः शनैर्वैशंपायनेन सहास्माभिरागंतव्य

म२

20

घघ~

उ॰का॰ मित्यादिश्यागतवतिदेवेतस्मिन्नेवदिवसेसुगृहीतत्वाद्वासंधनादिकस्योपकरणजातस्यनंदन्नमेवप्रयाणंस्कंधावारेणान्यस्मिन्नहन्याहतायांप्रया
णभेर्यांसज्जीक्रियमाणेसाधनेशनैरेवास्माद्वैशंपायनोऽभ्यधात्।अतिपुण्यंतदच्छोदाख्यंसरःपुराणेश्रूयते।तदस्मिन्स्नात्वाप्रणम्यचास्यैवती
२० रसाजिसिद्धायतनेभगवंतंलवालवप्रभुंमहेश्वरंशशांकशकलशेखरंव्रजामोदिव्यजनसेविताकेनकदापुनःस्वप्नेपिलब्धमिरियमालो
कितेत्यभिधायचरणाभ्यामेवाच्छोदसरस्तीरमयासीत्।तत्रचातिरम्यतयाएवंस्पृहितोदत्तदृष्टिःसंचरन्नमरकामिनीश्रोत्रशिखरारोहण
प्रणयोचितैस्सुरंगानिलाहतिविलोलद्भिरिःकिशलयैरविरलकुसुममकरंदलोलपुंजितानांभमन्मधुलिहांमंजुलसिंजितरवेणदूरा
दाह्वयंतमिवमरकतमणिश्यामयाप्रतयाऽनुलिंपंतमिवसमंदृशदिशागानंदजनदिवसकरकिरणाप्रवेशतयादिवाप्यंतर्निशीथमिवबिभ्रा २०
चिर णंस्वपरिचितैरपिमेघोऽयमाशंकयामुहुर्मुहुरुन्मुक्तमधुरकेकारवैर्बर्हिणशिखंडिभिरुत्कंधरैरवलोक्यमानंपदमिवजलदकालस्यप्रतिपद्द
मिवसर्वसंतापानांनिजावासमिवजडिम्नोनिर्गममार्गमिवसुरतिमासस्यांश्रयमिवमकरध्वजस्योत्कंठाविनोदस्थानमिवरतेरास्पदमिवस
र्वरमणीयानामनवरतवलितसुरतिशीतलाच्छोदसरस्तरंगमारुतालिवीजितास्पंतरशिलातलमन्यतमंतरलतामंडपमद्राक्षीत्।दृष्ट्व
नमतिचिरांतरितदर्शनंभ्रातरमिवतनयमिवसुहृदमिवबान्धवमिवानन्यदृष्टिर्विस्मृतनिमेषेणचक्षुषाविलोकयन्मूर्च्छितइवलिखितइवोत्कीर्णइ

मम्म५

वपुषा स्तम्भमय इव सुचिरं मूर्छ्छ एव स्थित्वा ऽपारयन्निवांगानि धारयितुमाक्रम्यमाण इव मूर्च्छयोन्मुच्यमान इवेंद्रियैर्गन्तुमुत्सुकांगः समुपविश्य तूष्णीं किमप्यंतरात्मना स्मरन्निवानुध्यायन्निव निर्विकारवदनो गलितलोचनपयोधरासंतानः क्षणमधोमुख एव तस्थौ। तथा च स्थितं तमवलोक्यास्माकमुदपादि चेतसि चिंता। येन केनचिदपकृष्यंत एव रसिकहृदयाः परिणामधीरमतयोपि। किं पुनः कुतूहलास्पदे प्रथमे वयसि वर्त्तमाना ह्यस्मादृशा नियतमियमस्येमामतिमनोहरां भूमिमालोकयतो हृदयविहृतिरीदृशी जातेति। न चिराच्चैतमेवं दामवयं। दृष्टादर्शनीयानामवधिरेषा। तदुत्तिष्ठ संप्रति निर्वर्त्तय स्नानं विधिमतिमहती वेला। सज्जीकृतं साधनं। प्रयाणाभिमुखः सकलः स्कंधावारस्त्वां प्रतिपालयन्नास्ते। किमद्यापि विलंबितेनेति। स त्वेवमुक्तोप्यस्माभिरश्रुतास्मदालाप इव जड इव मूक इवाशिक्षित इव दत्तुं न किंचिदपि प्रत्युत्तरमदात्। तमेव केवलमनिमेषपक्ष्मणा निश्चलस्थतारकेण संततास्रधौतस्मालिखितेनेव च चक्षुषा लतामंडपमालोकितवान्। पुनः पुनश्चास्माभिरागमनायोद्बुध्यमानः सभ्रूग्रथितदृष्टिरेवा या स्मानपरिच्छेदनिष्ठुरमाह॥ अस्मान्मया नायातव्यमस्मात्प्रदेशाद्ध्रुवं तु भवंतः स्कंधावारमासाद्य। न युक्तं भवतां चंद्रापीडमुज्वलपरिरक्षितं गते तस्मिन्महासाधनं गृहीत्वा स्थातुं मोक्षणमप्यवस्थानं कर्त्तुमित्युक्तवंतं च तमकस्मान्नाम किंचिदस्य दैवादेव वैराग्यकारणमुत्पन्नमित्याशंकयास्मानुनयमागमनाय पुनः पुनः प्रतिबोध्यतादृशा संबद्धानुष्ठानेन जातपीडाः निष्ठुरमप्यभिहितवंतो वयं। एतं न युक्तमस्माकं स्थातुं। भवतः पुनर्देवस्य तारापीडस्यानंतरादार्यशुकनासाल्लब्धजन्मनो देव्या विलासवत्या कलालितस्य देवेन चंद्रापीडेन सहैकत्र संवृद्धस्य तथा विद्यागृहे

उ॰का॰ महतायत्नेनैवंशिक्षितस्ययुक्तमिदंयदेकपदेभ्रातरिसुहृदिवत्सलेस्नेहिनिजनाथेचगुणवतिचलवतिसर्वमर्पयित्वागतेनतत्परित्यागोनाङ्गवच्छ्रा
२१ नं।कस्यापरस्येदृशोयुक्तायुक्तपरिच्छेदःसिद्धत्तावदस्मात्ततोपरिक्षिप्तोहोलक्षितोऽस्मिकस्मिन्शून्येऽरण्येपलवंतमेकाकिनमुत्सृज्यगताः।संतोदेवे
नचंद्रशीतलप्रकृतिनाचंद्रापीडेनैवकिंवक्तव्यावयं।किमन्योदेवश्चंद्रापीडोन्योवासर्वांसुहृद्भिरुच्यते।मयंसमोहोगमनाग्रधीरधीयतामित्यलि
हितोस्माभिरीषद्विलक्षहासेनवदनेनास्मानवादीत्।किमहमेतावदपिनवेद्मि।यद्गमनायमांसर्वतःप्रबोधयंत्यपिचचंद्रापीडेनविनाक्षण
मप्यहमन्यत्रनपारयामिस्थातुंएवमेवमेगरीयसीपरिबोधना।तथापिकिंकरोम्यनेनैवक्षणेनसर्वत्रविगलितंमेप्रभुत्वं।तथाहिस्मरदेवकिमपिम
नोनान्यत्रप्रवर्त्तते।पश्यंतीवकिमपिनदृष्टिरन्यतोवलत्यासक्तामिवक्वापिहृदयंकिमपिनजानातीति।निगडिताविवपदमपिदातुंनचरणावुत्सहे अन्यत्र
ते।कीलितेवचास्मिन्नेववस्थानेतनुरात्मनात्वहमसमर्थोयातुं।अथबलादितोमांनिनीषवस्तत्रापिचिन्तितस्यास्मात्प्रदेशादात्मनोजीवितधार
मेव णंनसंभावयामि।अन्यत्तुपुनःस्निग्धतोयदेतत्स्थलहृदयेकिमप्यंवसीधमानंपरिवर्त्ततेमेयेनैवंविधृतोस्मितेनैवावश्यंधार्यतेप्राणाइतिचेतसि।तदलं मे २१
निर्बंधेनगच्छंतुभवंतोभवंतुयावज्जीवमात्मसेवाचंद्रापीडदर्शनसुखमत्यन्तदुर्लभमस्माकंतन्मेप्राप्तमपिकरतलादेवमाच्छिद्यदेवेनलीनमित्यभिदधान
श्चकोऽत्रका।किमेतद्येनैवंसावसेनायापिदेवस्यचंद्रापीडस्यसमीपमित्यस्माभिःपुनःपुनःपृष्टोध्यंत्यधात्।नजानेऽहमेवंवक्तुंतथापिशपामिवय
स्यचंद्रापीडस्येवजीवितेनयदिकिंचिदपिजानामियत्केनकारणेननशक्नोमिगंतुमिति।अपिचभवतामपिप्रत्यक्षमेवायंवृत्तांतःस्वद्रष्टुंजंतुसर्वतं

न४ वि५ स्तो

इत्युक्त्वा तूष्णीमभूत्। असुहृन्तीदिव चोद्वायतेषु तेषु रम्यतरेषु तरुतलेषु लतागहनेषु सरस्तीरेषु तस्मिंश्च देवायतने किमपि नष्टमिवान्विष्यन्ननन्यदृष्टिर्बभ्राम। भ्रान्त्वा च चिरमिव खिन्नान्तरात्मा सनिर्वेदमूर्ध्वं निःश्वस्यान्यतस्मिन्नेव लतागहने पुनरुपविश्य तस्थौ। वयमपि तद्वीरुत्संनिधानात्प्रतिवोधनप्रत्याशया स्थिताः एवं गतवति समधिके द्वयामह्ये शरीरस्थितिकरणायास्माभिरत्यर्थितः प्रत्युवाच। वयस्यस्य चंद्रापीडस्य खल्वमीभिर्जीवितादपि वल्लभतराः प्राणाः यद्यपि बलादपि परित्यज्य मां गच्छन्ति तथाप्येषां संधारणे मया प्रयत्नः कार्यः। किं पुनरमच्छतामेव चंद्रापीडदर्शनेनैव चाहमर्थी न मृत्युना। तदस्यार्थे नैवात्र निःफलेत्यभिधायोत्थाय स्नात्वा कंदमूलफलैर्वनवासोचितां शरीरस्थितिमकरोत्। निर्वर्तितशरीरस्थितौ तस्मिन्वयमपि कृतवन्तः। अनेनैव च क्रमेण विस्मितान्तरात्मानो रात्रौ च दिवा च किमेतदिति तद्वृत्तान्तमेवाकुला वयं ततो दिनत्रयं स्थित्वा निःप्रत्याशास्तदागमनानयनयोः सुकृतशंबलसंविधानं तत्परिकरं तत्रस्थापयित्वा चागता वयं यच्चाग्रतो न प्रेषितः संवादः स्वदेकान्तरवदन्तरा गच्छतो देवस्यासौ न परापतत्येवापरमपि चिरात्प्रविष्टमात्रस्यैव देवस्य मा पुनरागमनक्लेशो भूदिति। चंद्रापीडस्तु तं स्वप्नेप्यनुत्प्रेक्षणीयं वैशंपायनवृत्तान्तमाकर्ण्य युगपदुद्वेगविस्मयाभ्यामाक्रान्तहृदयस्योदपादि चेतसि किं पुनरीदृशस्य सर्वपरित्यागकारिणो वनवासैकशरणस्य वैराग्यस्य कारणं सवेद्वीयं च न पश्यामि किंचित्स्खलितं। तातप्रसादानुभावमिव तमपि चरणतललुठितचूडामणयो र्थयन्त्येव राजानो ममेव तस्यापि चेच्छाधिकेषु सर्वोपभोगेषु न किंचिदपि हीयते। ममेव तस्याप्याज्ञा न विहन्यते एवाहमिव सोपि प्रसादान्करोत्येव। मत्त इव तस्मादपि विभेत्येवापराधिजनो मयीव तस्मिन्नपि सर्वाः संपदः। तमप्यालोक्य मामिवोत्पद्यते स्पृहा लोकस्य।

उ॰का॰

२२

प्यागृहं स्थाते नांवथाचार्यकुलेनासेनमृनोरमयार्वर्तनयस्नेहोपितेनसौहार्देननसंलावितो विनयाधिक्येछुना ततेनशुकनासेन्वा किंचितीडाकरमलि
हितंताडितो वा। तत्रापि नैवासावेव मज्ञे हलः पिशुनस्वसावो गुरुजनात्सक्तो वा गुणोपादानविमुखो वा तरलचित्तो वा यत्किंचनकारी यः कश्चिद्विकु
ड्यप्रेक्षति राद्य उत्रता गर्हितो दुः शिक्षितो दुर्विनीतो वा उत्रैकता दुर्ललितो वा। योजन्मनः प्र~~स्त्र~~ र्वप्रकारोपकारिणो गुरुजनात्सक्तो वा गुणोपादा
नविमुखो वा तरलचित्तो वा यत्किंचनकारी यः कश्चिद्विकुड्य प्रेक्षते राद्य उत्रता गर्वितो दुः शिक्षितो दुर्विनीतो वा उत्रैकता दुर्ललितो वा। योजन्मनः प्रभृ
तिसर्वप्रकारोपकारिणो गुरुजनस्योपरि खेदमेवं कुर्याद्दत्तवंधाहिरमेहा॥ प्रथमस्याधीरशस्य नैव कालः। अद्याप्यसौ विद्वज्जनोचिते गार्हस्थ्य एव नन्दि
वेशितो देवपि त्वमनुध्यायतामा वृएपमेव नोपगतो गत्वाचाव्यएपभृत्यन्धयेणबद्धः कृगतः। नतेन पुत्रपौत्रसंतत्या वंशः प्रतिष्ठां नीतो नानंतरदक्षिणेः म
हाक्रतुरिष्टो नस्वरूपप्रापापासादतडागारामादिलिङ्कानैलंकृता मेदिनी। नाकल्पस्थायि दिशायायिपशोविप्रकीर्णं नयुरवोत्तुहत्या ध्रुवं
स्थापिताः। नस्निग्धवंधूनामुपकृतं। नशरणायिनो निर्विशेषविसवंतां नीताः। नसाधवः परिवर्हिताः। नातुजीविनः संविभक्ताः। नदृष्टाः कृतावागताः नज २२
ते नजीवलोकसुखान्यनुभूतानि। नतेनपुरुषार्थसाधनानांधर्मार्थकामाथीनामेकोऽपिहिप्राप्तः। किमेतन्नेन कृतमित्याक्षिप्तचेता स्थितस्थितमिव
तस्मिन्नेव तलतले स्थिताश्च नाहृदयो पिपथा क्रियमाणप्रसादसन्मानसंलावनासंलावितं विसर्ज्य सकलमेव राजकमुत्थाय तत्क्षणकृतमुन्नेलितदं
गतरतोरणवद्धवंदनमालमुसर्पपार्श्वस्थापितोत्पल्लवमुखपूर्णहेमकलशं द्वारात्प्रभृतिसिक्तसंमृष्टभूमिभागमंतर्वहिश्चप्रकीर्णकुसुमनिक

ते २ नाभ्यागताः कृता निस्टष। ४

धि

क

सुमप्रकरमितस्ततःसंचरताकार्मांतिकलोकेनगृहीतविविधशृंगारंमणिचामरतालवृंततरलपादुकाद्युपकरणपाणिभिर्वारवनिताभिराकीर्णं
वितानतलवर्त्तिनामदामोदाधिवासितदिगंतेनराजाहस्तिनागंधमादनेनसनाथीकृतैकपार्श्वमपरपार्श्वेपिकल्पितेंद्रायुधावस्थानमुपवा
ह्यघोरेणुकाक्रांतबाह्यांगणमशेषप्रहारावहितवदज्रवेत्रिलोकमहल्लकैलीरतयानेकसत्वशरणतयाचमहाजलनिधिमनुकुर्वाणं।तथाहिसवेलावन
मिवयोर्मिवास्थितानेककरिघटापरिकरेणांततःप्रविष्टमहाशैलमिवगंधमादनेनसकल्लोलमिवसंचरत्संभ्रांतकर्मांतिकलोकोर्मिपरंपराभिःसा
वर्त्तमिवप्राहरिकजनमंडलावस्थानैःसलक्ष्मीकमिववरांगनाभिःसरत्नमिवमहापुरुषैःसहंसमालमिवसितपताकाभिःसफेनपटलमिवकुसुम धवल
प्रकरैर्हरिरिवानंततलोपिपरिकरंकामयमानमाविशत्।प्रविश्यचागृहीतप्रतिकर्मतयामलिनवेषाभिरुद्विग्नदीनमुखीभिरितस्ततोवारांगनाभिरयमिव
लोकेनकर्मांतिकैश्चप्रणम्यमानःतूष्णीमिवालोककर्तारकेणार्वमदामोदेणावेदितेनिस्पृष्टभूस्पृहष्टिर्गंधमादनेशनैःशनैर्वासभवनमयासीत्।तत्रच
पनीतसमायोगोविमुच्यांगानिशयनीयेंतस्तर्लहंसतान्निलेनसंवीज्यमानेंगासंवाहकारिलिश्चशनैःशनैरपनीयमानागमनखेदःसकलरजनीप्रज्ञ
गरविनिद्रोपिचाप्राप्तनिद्रासुखोदुःखासिकयापुनरपिदुःखांतरहेतुंचिंतामेवाविशत्।परितापवृद्धातिमुक्तस्नातेनौदयावामहतिशोकार्णवेनि।हि
प्यतोतत्प्रविरहशोकविक्लवंतातंशुकनासमंबांचमनोरमामश्रुनाश्वास्यस्मादेवप्रदेशाद्धृमितदामयापिवैशंपायनस्याशुद्धोतंस्ववति।निहतपउ
नर्मामनेचामुक्तिपक्षमाशंकतेमेहृदयं।तत्किंकरोम्येवंस्थानेपवाप्रतिमुक्तिशंकामे।प्रियसुहृदात्मानंमांचपरित्यजताप्यपरेणप्रकारेणगमनसुत

मे

दयिताकादंबरीसमीपगमनोपायचिंतापर्याकुलमतेरुपकृतमेवतदनुनावैशंपायनप्रत्यानयनाययांतंनतातोनांबापिनार्यःशुकनासोपिनिवारयितुंशक्नोतिमां।गतश्चवैशंपायनसहितस्तेनैवपार्श्वेनपुरस्तादागमिष्यामि।इतिनिश्चित्यतत्कालकृतंवैशंपायनवियोगदुःखंपरिणामसुखमोमधमिवब्रजमन्यमानोसुहृन्नमिवस्थितोविश्रांतसुखितैरंगैःआपूरितेतृतीयायामशंखेनशरीरस्थितिकरणायोदतिष्ठत।उत्थायचयत्रैवकादंबरीतत्रैववैशंपायनइतिहृधैर्यावष्टंभेनैवसंस्तभ्यहृदयंशून्यांतरात्मापुनरेवसंवर्गितशेषराजलोकःशरीरस्थितिमकरोत्।कृताहारश्चांतर्वर्तिनातोमदनानलस्यवैशंपायनविरहशोकाग्नेश्चबहिरपिसंतापदेनायसाहायकमिवकर्तुमुपरिस्थितस्यातिकष्टमष्टास्वपिदिक्षुयुगपत्प्रसारितकरःकारेम्यपत्रैनैवसंतापमित्याकलय्येवगगनतलमध्यमारूढेसवितर्यातपव्याजेनरजतइवविलीनमम्भउझिरतिरश्मिजालेनिर्लिह्याविशंतीष्विवशरीरमलपकणिकासुपुंज्यमानप्राणिसंघातासुतलप्रवेशात्संकटायमानासुपादपच्छायासुबहिरालोकयितुमप्यपारयंतीषुहरित्सुदिग्मुखेषुज्वलत्स्विवदुःस्पर्शासुस्थलमिषुनिःसंचारेषुपथिषुसंकटप्रपाकुटीरोदरोदपीतिषुजितेषुधन्व्येषुनाडिंधमश्वासातुरेषुचनीडावस्थायिषुपत्ररथेषुपल्वलातङ्कलिप्तशिशिरेषुमहिषवृंदेषुचरविंदवनरागदलकिंजल्कविच्छुरितमिवाविलोडितोद्धुरितविशालोडुच्छेददंतुरंनिपानसरःपंकमारोहत्सुकरियूथेषुरक्तातमरसकांतिषुनललनाकपोलोपांतेषुदलितमुक्ताक्षोदानुकारिणीषुविराजमानासुघर्मजलकणिकास्वलीकसुस्मयमाणायांज्योत्स्नायांदृश्यमाणेषुतरुतलगुणेषुच्छायावगाहमानेपयोदकालस्यागमेःस्पर्धमानेदिवसपरिणामेप्रदोषदर्शनाकांक्षिषुहृदयेषुजन्यायसरस्तीर

२३

क॰

कल्पितमनवरतापतज्जलासारसेकनिवारितोष्मकरकिरणसंतापमेकसंतानतावलीधारावर्षवेगवाहिन्या निर्झरिण्येव कुल्यया परिक्षिप्तमंतरालं वि
तजलजंबूप्रवालाच्छादितांधकारमाकुसुमपल्लवलताहृताखिलहंससंचयमतनुहरिचंदनवल्लीईमरकतरूपमपद्मिनीपलाशाश्रीणिसमस्तत्कृत
लमामोदमानसरसमस्फुटितारविंदराशिदत्तप्रकरमाकीर्णसरसबिसकांडमकांडकल्पितआहूतकालमितस्रोतोवर्धितीभिःशैवलप्रवालमंजरीलिकैर्ले
देवतालिखितविषमदर्भश्रेणामाईचिकुरहस्तालिरूपगृहीतस्तुरतिकोमलजलार्द्रीकालिरनाश्यानचंदनोंगरागहारिणीभिर्हरिवलयमानालतरणालिखत
सितवालशैवलप्रवालाभिर्मृणाललतालंकृतकर्पूरपटवासहरिचंदनचंदनखंडिकातमपि दर्ध्येणाद्रपंकरणपाणिभिरवल्लीभिर्वीरांगनाभिरुपेतंप
रिलवस्थानमिवशीतकालस्य निवेशमिव वारिवाहानां द्वीपमिव जडिम्नः आवासमिव विभावरीणां प्रत्याघातमिव दिवसस्य जलमंडपमयासीतात
त्रचातिरम्यतयाक्रांतितमकरध्वजो कालिकासहस्रविषमजलासारशिशिरतया मंदधुक्षितसुहृद्वियोगोष्मानलं महासमुद्रमिव गंभीरं तं दिवसमेका
कीकथंकथमपिस्वधैर्ययानपात्रेणालंघयत् लोहितायमानातपेचसायाह्ने निर्गत्य वकुजलगोमयोपलेपहरिते मंदमंदमारुताहतोत्तरलायमानध
वलकुसुमप्रकरशोभिनि वासस्रवनांगणे क्रमणमिवाह्नाने समासन्नपार्थिवैः सह वैशंपायनालापेनैवस्थित्वा द्वितीयएवयामेवलितव्यसज्जीकृ
ततसाधनमिति आदिश्य बलाध्यक्षं मुक्तोदय एव विसर्जिताशेषराजलोको वासे स्वनमध्यवसत् अथातिविरांतरितोज्जयिनीदर्शनोत्सुको वि

२४

निदाघसमयस्याभिदानमिव५ तिरस्कारमिवरविकराणांहृदयमिवस्मरसंस्मृतोदरमिवाहि मागरेः५

ञ्जु२

नापिप्रयाणनांद्यासकलएवकटकलोकैःसज्जीकृतयाप्रावर्त्ततगंतुमात्मनाप्यलब्धनिद्राविनोदोऽवतरत्येवतृतीयेयामेतुरगकरिणीप्रायवा
हनेनानतिवहुनाराजलोकेनसहविरलकरकसंमर्द्देनवर्त्मनावहत्। अथाध्वनैवसहक्षीणायांयामवत्यांरसातलादिवोन्मज्जत्सुसर्व्वभावेषुउ
न्मीलंतीष्विवदृष्टिषुनरिवान्यथासृज्यमानेजीवलोकेविसृज्यमानेषुनिद्रांगतेषुविरलायमानेष्विववनगहनेषुसंकुचत्स्विवतरुलतागुल्मेषुग
गनतलमारोहंत्याःपदेइववकुललताक्षारसालोहितेदिवसश्रियोऽवश्यायसेकान्नवपल्लवइवोद्भिद्यमानेपूर्वाशाललनायाःकमलिनीरागदायि
निदिवसकरविंबेविस्पष्टेप्रभातसमयेकटकलोकेनैवसहपरापतितवानुज्जयिनीं। अथदूरतएवप्रत्युत्तिष्ठद्भिःसंस्थितैश्चपुंज्यमानैःश्चपुंजितै
श्चाबद्धमंडलैश्चोपविष्टैश्चवलितैश्चदत्तकतिपयपदैश्चनिवर्त्तमानैश्चागच्छद्भिश्चातुरैश्चाधोमुखैश्चोद्बाष्पदृष्टिभिश्चविवर्णदीनवदनै
श्चमहाकष्टशब्दमुखरैश्चदुःखाधिक्याहितमौनैश्चमुनिभिरपिमुकुलिभिरपिवीतरागैरपिनिःस्पृहैरपिउदासीनैरपिदुर्ज्जनैरपिस्नेहपरवशैः
पितृभिरिवसुहृद्भिरिवस्निग्धबंधुभिरिवचनगरीनिर्गतैराज्ञोऽपिपृच्छ्यमानंकथ्यमानंचविचार्य्यमाणंचोत्तुलाप्यमानंचवैशंपायनवृत्तांतमेव
समंताच्छुश्राव॥ सएवंश्चचकारचेतसि। बाह्यस्यतावज्जनस्येयमीदृशीसमवस्था॥ किंपुनर्य्येनासावंकेनलालितःसंवर्द्धितो
वाबालचापलान्यस्यानुसृतास्तावदतिकष्टंमेवैशंपायनेनविनातातस्यशुकनासस्यार्यायामनोरमायावादर्शनमित्येवं।।—॥—३॥॥

[illegible]

चिंतयन्नासन्निहितोद्यदृष्टिर्दृष्टसर्ववृत्तांतः एव विवेशोज्जयिनीं। अवतीर्य च स राजकुलद्वारि विशन्नेवार्य्यशुकनाससत्तवनं सह देव्या विलासवत्या गतो राजेति शुश्राव। श्रुत्वा च निःसृत्य तत्रैव जगाम। गत्वाश्रमसमीपवर्त्ती हा वत्स वैशंपायन त्वयापि मदंकलालनोचितो बाल एवासि। कथंवमेकाकी व्यालशतसहस्रसंकीर्णे निर्मानुषे तस्मिन् शून्यारण्ये स्थितः। केन ते तत्रापि सर्वसत्त्वव्याघातकारिणी शरीररक्षा कृता। केन वैषम्यप्रतिपंथिनी शरीरस्थितिः संपादिता। केन निजसुखदायि शयनीयमुपकल्पितं। कस्त्वयि बुभुक्षिते तृषिते दुःखसुप्ते वा दुःखितो ममोत्संगसुखसुप्तजसमानसुखदुःखो वा स्वपिनशुभकचयेपान्तं। आगतमात्रं स एव तो पितरं मत्स्यथ्यैव भूमुखमवलोकयिष्यामीति यन्मया चिंतितं न केवलं तन्मे मंदभाग्यायाः न संपन्नमपरं तवापि वदनदर्शनं दुर्लभं संवृत्तं। वत्स यत्त्वत्तावस्थानुमरितुमुचितं नयस्तत्रैव मामपि पितरं विज्ञाप्य त्वामपश्यंती न जीवामि। तात त्वयाहं शैशवेपि नावमानिता। कुतस्तवेयमेकपद एवेदृशी निष्ठुरता जाता। आजन्मनः प्रभृति न दृष्टमेव यस्याक्षिप्तमाननं तस्य ते कुतोयमेवंविधो मय्यकस्मादेव कोपो यदेवं परित्यज्य स्थितोसि। गतोप्यागच्छ। शिरसा प्रसादयामि त्वां। कोपरो स्मि मे देशांतरपरिचयान्मुक्तो नाम मास्मासु स्नेहः। क्षणमप्यनंतरितदर्शनस्य चंद्रापीडस्यापि कथं तवेदृशी निःस्नेहता जाता। तात न लङ्कं ते समापतितं॥ सर्व एव सुखं स्थापनीयो गुरुजनो दुःखं स्थापितो न जानाम्येवं कृत्वा किं त्वया प्राप्तव्यं। एतान्यन्यानि चांतर्वनगतां प्रत्यग्रतनयविरहशोकविक्लवां स्वयं देव्या विलास

२५

उ॰का॰ वत्या संस्थाप्यमानामपि मनोरमां विप्रलपंतीमश्रोषीद्वा। तेन चातिकरुणेन तत्प्रलापविशेषेण विक्लवस्य निद्रागमेनेव घूर्णमानो निश्चेतनतामनीय
ता। कथंकथमपि सहजसत्त्वावष्टंभेनैव संस्तंभितात्मा प्रविश्य पितुरुपलज्जमानो वदनमुपदर्शयितुमक्षमो मुखमेव निस्पंदसर्वांगेण मंदराद्रिणे
व शुकनासेन सह मथ्यमानावसानस्तिमितमहार्णवं प्रणम्य पितरं दूरत एवोपाविशत्। उपविष्टं च तं कृपणमिव दृष्ट्वा राजा तं बाष्पभरगद्गदेन ध्वनि
२५ नास्पष्टवर्णपद इव जलधरोऽभ्यधात्। वत्स चंद्रापीड जानामि ते स्वजीवितादपि समभ्यधिकामुपरि प्रीतिं पीडां च गुरवे कहेतोर्बद्धसजनादे
वासंसाध्यायासमुत्पद्यते तयैव हि न किंचिन्न क्रियते। तज्जन्मनः प्रभृति स्वयमेवंशीलस्य कृतस्य गुरुजनानुशासनस्य विनयाधानस्य च स
र्वस्यैवानुचितमिमं भ्रातुः सुहृदश्चैतेष्वंतो तमाकर्ण्य लघिमानमाधं कृतेमे हृदयमिति पेवंवादिनो नरपतेर्वचनमाकृष्य युगपच्छोकामर्षोत्थमं
धकारिताननः प्ररूढरोषस्येव तडिल्लताडंबरेणेव विस्फुरितेनैव स्फुरिताधरेण शुकनासोऽब्रवीत्। देव यदि चंद्रमसः सूष्मा दहने वातिशीतलत्वमंशु
मालिनि वातमक्षमालिन्यं वा दिवसो महोदन्वति वा शोषः क्षितेर्वा धारणे वा क्षेपः परार्थीनु धर्मो वा साधोरप्रियवचननिर्गमो वा ध्वजनमुखात्सं
भाव्यते ततोऽपि युवराजेऽपि दोषसक्तिमेवमेवानिरूप्य तस्मादात्मजस्य स्फुटप्रकृतेर्दुर्जनस्य राजापथ्यकारिणो मातृपितृघातिनो मित्रद्रुहः कृतघ्नस्य
कर्मचंडालस्य महापापस्य किं नः कृते कृतयुगावतारयोग्यमात्मनोऽपि गुणवंतमत्युदारचरितं चंद्रापीडमेवं संतापयति देवः। न ह्यतः परमपरं कष्ट

तरंकिंचिदपिपीडाकारणं।यद्गुरुषुवर्त्तमानोदोषेषुसंताप्यतइतरजनेनापिकिंतुनगुरुजनेन।योगुरुणागुणैरेवाराधनीयःकस्यापरस्या
त्मागुणवाननेनज्ञापनीयः।अपिचजन्मनःप्रभृतिदेवस्यदेव्याविलासवत्याश्चांकलालनयायेनगृहीतस्तस्यमत्तगजइवदुर्ग्रहप्रकृतेश्चंद्रा
पीडोपिकिंकरोतु।स्वयमेवोत्पद्यंतएवंविधाःशरीरसंभवाःमहाकृमयःसर्वदोषाश्रयामहाव्याधयोन्तर्विषामहाव्यालाः।विनाशहेतवो
महोत्पाताः।भुजंगमदन्तयोमहावातिकाः।वक्रचारिणोमहाग्रहाः।तमोमयाःप्रदोषाः।मलिनात्मकाःकलापोमवः।निःस्नेहाःखलोःनि
र्लज्जाःकृपणकाः।निःसंज्ञाःपशवोपिचाकाशदहनाः।निर्गुणाजालिनोऽतीर्थजलाशयाः।निर्गौरवाःखरप्रकृतयोऽशिवमूर्त्तयोमहावि
नायकाभिषिक्ताः।येसकलंकाःकृपणाइवस्नेहेनैवपारुष्यंलजंते।मलिनघ्रसावाःकरिकपोलाइवदानेनैवमलिनतरतामापद्यंते।निर्वर्त्ति
योमणिप्रदीपाइवप्रसारेनैवकृलंत्यां।नांगलग्नाःभुजंगाइवदाक्षिण्यपरिग्रहेणैवेतरेवामाःसंज्ञायंते।गुणज्ञाःसायकाइवसपक्षाश्र
येणफलेनैवदूरंविक्षिप्यंते।सरागाःपल्लवाइवदिवसान्तदोषैर्रज्यंते।अतिपरामृष्टादर्पणाइवातिसुखेनसर्वप्रतीपंगृह्णंति।अंतरस्वच्छ
हृदयःसलिलाशयाइवगाढावगाहनेनैवकालुष्यमुपयांति।येचस्निग्धेष्वपिरक्ताअग्रेष्वपिवक्राःसाधुष्वप्यसाधवोगुणनत्वेपिदुष्टप्रकृ
तयोर्वर्त्तयंत्यव्यस्तस्यात्मानोऽराणिष्वपिकुद्धाः।निरीहादप्यादित्सवोमित्रेष्वपिद्रोहिणोविश्वस्तानामपघातकाःशीतेष्वपिप्रहारिणःप्री

वीत

पर

तिपरेष्वपिह्निपिरएः विनीतेष्वप्युद्धताः दयापरेष्वपिनिर्दयाः श्रीष्वपिश्रूराः स्तत्येष्वपिक्रूराः दीनेष्वपिदारुणाः येषांचविपरीततांगुरुष्वप
वलघ्येतीनीचापेक्षैरगम्याएवगम्याः ऊद्दष्टिरेवसद्दर्शनमकार्यमेवकार्यमन्यायएवन्यायो।अस्थितिरेवस्थितिरनाचारएवाचारो॥ङु
क्तमेवयुक्तमविद्यैवविद्या॥विनयएवविनयोदौःशील्यमेवसुशीलता॥अधर्म्मएवधर्मो॥ऽनृतमेवसत्यं॥येषांचकुज्ञाणांप्रज्ञापराःतेसं
धातायनज्ञानायश्रुतमालज्जालायनोपशमायपराक्रमःप्राणिनामुपघातायनोपकारायोत्साहोधनार्जनायनयशसेस्थैर्यंव्यसनासंगा
यनाचिरसंगतायधनपरित्यागःकामार्थंनधर्माय।किंवहुनासर्व्वमेवयेषांसेवायनगुणाय।तदसावपिईदृशएवकोप्यपुण्यवानुत्पन्नोय
स्मेवंकृघ्नतोमित्रमहंचंद्रापीडस्यकथंतस्यद्रोहमाचरामीत्यतन्नोत्पन्नंचेतसि।एवंकृतेचलितइवानांशासितोवशंतारापीडोदेवःपादि
तातरात्मामयिकोपंकरिष्यतीत्येवमपिनाशंकितंमनसा।मातुरहमेवैकोजीवितनिवंधनंकथंमयाविनावर्तिष्यतइत्येतस्यनृशंसस्यहृ
दयेनापतितं।पिंडप्रदोवंशसंतानोर्थीमहत्युत्पादितः।पित्राकथमननुज्ञातस्तेनसर्वपरित्यागंकरोमीत्येतदपियथाजातस्यनडुढोसंजातं
तदेवमसत्यथप्रवृत्तेननष्टात्मनासुदूरमुज्झितंतेनदुर्दर्शमदृष्टंतावन्नाममकृदृष्टिनादृष्टंदृष्टमपिप्रियेननदृष्टंतस्याज्ञानतिमिरांधस्यकिंक्रिय
तांमपरमसौतिर्यग्महतायत्नेनशुकइवपाठितः॥पुष्टश्चदेवेनाथवाविनोद्दानानिरर्थमपिसफलएवशिक्षणायासोभवति।तेपिपोवि

ताः पोषितरि स्नेहमावध्नंति। ते पि कृतं जानंति। तेपि परिक्षयमनुवर्त्तंते। तेषामपि सहजन्मस्नेहो मातापित्रोरुपरि दृश्यत एव। न पुनरस्य नष्टे
लयलोकस्यापापकारिणो दुर्जातस्य। यस्य सर्वमेवाधर्म्याद्भूतमपि चेष्टाचरितं नूतेनाध्यवस्यमेव कस्यां चिन्निर्घृणो नोपतितव्यं। येनता
वदुराम्भना जातेन केवलं सुखं नस्थापिताः स्वैण्यवयमपप्मेवं दुःखलाणिवेनिपातिताः। सर्वएवदुःखनाद्भि त्वचेताः। प्रवर्त्तमानः स्वहिताय
परहिताय वा प्रवर्त्तिते तस्य तु पुनरस्मानेवं दुःखं स्थापयतो नस्वहितं नापि परहितं। किमनेनैवमात्मद्रुहा कृतमिति मतिरेतां वन्ने बोधपदवीमवत मैव
रति। सर्वथा दुःखायैवास्माकं तस्य पापकर्मणो गृहोपस्थस्य जन्मेस्तु स्वाहेमंतकालोत्पलिनीमिवोद्दाग्घांद ष्टिप्तुदेहलता उद्देपिताः धरस्थ वहि व
न रलं स्वनिःश्वसिस्फुरन्निवांत मन्युपूरेणानिःश्वसन्नेवावतस्थौ। तदवस्थं च तं तातापीडः प्रस्तुवाचा एतत्खलु प्रदीपेनाह्नः प्रकाशनं। वासरालो
= केनसाध्वतः सखुज्ञासमनमवश्यापयलेशैराच्छादनमघृतां शोर्म्मघांतु बिंदुस्तिराप्तुराणां पथो धैर्यजनानिलैरतिवर्द्धनं प्रसंजनस्य यदस्य हृदिष्ठे परि
बोधनमार्यस्यात् तथापि प्राज्ञस्यापि वर्जूकृतस्यापि विवेकिनोपि धीरस्यापि सत्त्ववतोप्यवश्यं दुःखाभिपाते न विशुद्धमपि वर्षसलिलेन सरस्वमान
संकलुषी क्रियते सर्वस्य। कलुषीकृतेषु च मानसे किमिदमितिसर्वमेव दर्शनं नश्यति। न चित्तमालोचयति। न बुद्धिरुद्ध्यते। न विवेको पि द्विवि न
क्लियेन प्रवीर्यदस्मतो लोकत्वमा ध्यपवस्तुतरां वेत्ति। किमत्र किञ्चिद्रसावियतिजीवलोकेऽयस्य निर्विकारं ध्यौवनमतिक्रांतं। यौवनावतावैतोरेहि

मयं

27

हृदयम२

कु॰का॰ शैशवेनैव सह गलति गुरुजनस्नेहो वयसैव सह ह्रासो हत्यति नवापी तिर्वर्द्धते सैव सह दिःस्त्रीर्यते वांछा। बलेनैव सह उपचीयते मदः॥ दोर्द्वयेनैव सह स्फू-
लता मापद्यते धीः॥ मध्येनैव सह कार्श्यं पैशुपयाति श्रुतं स्तनयुगलेनैव सहोपचीयते विनयः॥ श्मश्रुततिरेव सहोद्भूते मलिनता हेतुर्मोहः। अ-
२ कारेणैव सह आविर्भवति हृदयात् विकारः॥ तदा यथा च बलमपि सरागं सर्वदा दीर्घीभवदपि नदीर्घं पश्यति च क्रुद्धं स्तुपस्तेपि न प्रविशति। अनुरूप-
२७ देशः॥ अथो। स्त्रीरागिण्यपि न विद्यांतरं विंदति हृदये। स्थैर्यमस्थिरप्रकृतौ न तल्लितायां परित्याज्यपुत्र्यासनेष्वासंगो॥ ॥ विकाराणां चक्षुरेणां
२८ प्रायः स्मरसत्ता। सा च सर्वमेव जलजायं कर्णशल्यवर्णितिहृद्योपजायते। अपि च दिवसे दोषागमाय। दोषागमोऽनालोकाय। अनालोको
सहृदर्शनाय धैर्यम सहृदर्शनमविवेकाय। अविवेकोऽसन्मार्गप्रवृत्तये। असन्मार्गप्रवृत्तं च मोहांधं चेतो ग्राम्यदवशमेव स्खलति। स्खलिते चेतसि
न लज्जा पलत्येव लज्जा। त्रपावरणशून्ये च हृदि प्रविशपपदं कर्णेन केन वा निवारितो दुर्निवारः॥ सर्वो विनयहेतुः कुशमध्यवा। विलसति च कुरु- २१
समार्गणे केन कार्येण हि इसहस्राणि न सर्वं तिये॥ सर्वमेवावश्यं हि व्रजति। सत्त्वे वाधो यते किमाश्रित्य नगलत्वशीलं। किमवलंबनं विनयस्य।
किं करोल्लनाधारं धैर्यं। क्वपदमाधत्तां धीः। क्व समाधानमाव श्रावलं धृतिः। केनावष्टभ्य वलानि श्चलीकृतं मनो विप्रतिपद्यमानानि केन नियंत्रि-
तानीन्द्रियाणि। जगन्निंद्यानि केन निवारितानि दुश्चरितानि। केन वा लोकस्तोत्र नतमोलिहृदि हेतुरस्मारितो रोपालिषं गोदृष्टेरूपहंता। किं

विषविषमरु

मार्दव-

वाहृश्यतामसतिवज्रदर्शिन्।वज्रदर्शिं त्वं तावत्ऽकालस्यैवास्मं सवात्वत्तोलवत्तु प्रथमेवयसि।येनाद्भुयव्यतिरेकात्स्यांनिश्चितत्वं वर्ज्यतांमलिन
ता।अपिच परिणामेपिगुणपवतांकेषांचिदेवहि क्रेशेऽसहृध्वलिमा नमा पर्यंते चरिता नि।नमोहं विषयमहा हो मदविकारं गंधमातंगेडवि
लसितेकराऽेपरतिनिद्रा विलासवेश्मविनवरागपल्लवोज्झमली लांतरविशेषडुश्चरित चक्रवर्त्तिनितारुण्णवतोरसद्वृस्यैव विषमतरविषयमार्ग
पतितस्य स्खलितमापततिं।किमेवमार्यैणलालनीयस्य पालनीयस्य शिशुजनस्यापर्थावेशोगरीयान्गृहीतोयदत्तु चितमपत्यप्रेहस्य क्रोश
गर्भमेवमुक्तं।अथ आयमानानामणियंजुहूएं मुखेलया निःश्रा मातिशुत्रमशुत्रंवा शिशुष्ठतदवश्यंफलति।गुरवो हिदैवं बालानां।यथैवशिष्ये
गुरुजनवितीर्णशिक्षवरतामापद्यंतेतथैवाक्रोशाःशापतां।तदादेशंपाथ्यनमुहि स्वपकोपावेशादेवमतिपरुषमलिदधत्यार्यमहतीमेचेतस्यपीडाम
मुत्पन्ना।अथपरोपितेषुतरुपुणावडुत्पद्यतेस्नेहःकिंपुनरंगसंभवेष्वपत्येषु।तदुत्कृष्यतामयममर्षवेगो।वेशंपायनस्यापरि।विरूपकंतुतेननकिं
चिदप्याचरितं।सर्वपरित्यागंकृत्वास्थितइत्येतदपिकारणमविज्ञाय किमेवमेवदोषपक्षेनिक्षिपामः।कदाचिद्गुणीभवत्येवमयमविनयनिःपन्नोदो
षएव।आनीयतांतावदसौ।दृष्ट्वामहे किमर्थमयमेवंविधस्वस्यवयसोनुचितोपिसंवेग उत्पन्नः।सुतेऽथयथायुक्तंविधास्यामः।इत्युक्तवतितारापीडेशु
नःशुकनासोऽभ्यधात्।अत्युदारतयावत्सलतयाचएवमादिशतिदेवोन्यदतःपरं किमिवास्यविरूपकंभवेद्यदद्ययुवराजंमुत्सृज्यदृश्यमनयाचावस्था

भवदपि-

उ·का· न्मात्मेच्छया चेष्टितं इत्युक्तवति शुकनासे कशायेवांतस्ताडितो दोषसंभावनयातयापि उरुद्वाभ्यद्दृष्टिरूपविष्टपतोपसृत्य चंद्रापीडः शनैः शुकनासम
वादीत् । आर्य यद्यपि नि उक्त ते वेद्मि । न मदीयेण दोषेण नागतो वैशंपायन इति तथापि तातेन संभावितमेव कस्यवापरस्य संभावना नोत्पन्ना । मि
३१ थ्यापि तत्तथा यथा गृहीतं लोकेन विशेषतो गुरुणा । प्रसिद्धिरेवाय शामे वा दोषगुणा भ्यया वा फलदती । परत्र फलदायी जत्रोपयुज्यते परमार्थः ।
२८ तदस्या दोषसंभावनायाः प्रायश्चित्तमार्यो दापयतु वैशंपायनानयनाय गमनाभ्यनुज्ञां तातेन । नान्यथा मे दोषशुद्धिर्भवति । किं कारणं मनागतेव वै
शंपायने तातस्य नयासंभावनया नापगंतव्यं । आगते च मयि वैशंपायने न नागंतव्यं । यद्यसावनेनानेतुमेव पार्यते तदा तातस्याम्बायाः संसक्तनयासो
पगंतव्यं । आगते च मयि वैशंपायनेन नागंतव्यं । येष्व त्वहं घनीयस्चनैरेतिरवति पतिस्महस्त्रे रानीतएव स्यात् । तदार्यः कार्य यतुमे गमनाभ्यनुज्ञ
याप्रसादं । न च तु रंगमेर्गाङ्वितो मेहृष्टायांत्वमे स्वल्पो पि गमनपरिक्लेशो वैशंपायनमादायागतमेव मामवधारयत्वार्योपि च । वाह्यखेदा दसह्यांतः २६
रविंदएव मत्तद्वियोगजन्मा । अद्यपदमेव स्कंधावारमादायागच्छतीत्ययुनाहेतुना विनाते नागतोहं मन्यदा जन्मनः प्रभृति कदा मया मतं स्थितं क्री
डितं हसितं पीतमशितं सुप्तं प्रबुद्धमुच्छ्वसितं विना वैशंपायनेन । यश्च क्रमवोतस्मा देवप्रदेशाद्वागतो स्मितं स्माते । नैवतुल्यो वैर्त्तेमिति । तदप्रतिग मुक्ति
मनस्वेषाढ्त्वातुमाभार्य इत्यभिहितवति चंद्रापीडे तंतः पीडोपरागरक्ते रक्ततामरसानुकारिणि मुखे सपन्त्रपातां घर्घरावलीमिव हर्षिंतिं निवेश्यैवं

वा२ वं २

४

गमनाय विज्ञापयति युवराजः। किमाज्ञापयति देव इति शनैः शनैः शुकनासो राजानमपृच्छत्। तथा पृष्टश्च शुकनासेन किंचिद्विहस्य राजा तारापी
डः प्रत्यवादीत्। आर्य मयाज्ञातमेतेष्वेव दिवसेषु संपूर्णमंडलस्येंदोर्ज्योत्स्नामिव करावलंबिनीं वत्सस्य वधूं द्रक्ष्यामीति यावद्वयमपरोन्तर्हितो
शापथो जलदकाल इव। प्रत्यूहकारी वैशंपायनवृत्तांतो विलोमप्रकृतिना विधात्रांतरा पातितो यथा चाद्य जातास्थितमेवमेवैतत्। न तम
न्यः शङ्कास्थानेऽहं। न चैतेन विनायमत्र स्थातुं। तदवश्यमेव तावन्निश्चित्य तेनो ब्राह्मणार्णवोऽस्मात्पोतेन वैशंपायनप्रत्यानयनाय पश्चादवश्यं देव्य
पि विलासवती विसर्जयितव्या त्वयैवेनामिति निश्चयो मे। तद्यातु। किं त्वतिदूरं वत्सेन गंतव्यं तद्गणकैः सहादरादार्यो दिवसं लग्नं च गमनायास्य निरू
पयतु। संविधानं च कारयत्वित्येतदभिधाय शुकनासमुद्बाष्पलोचनः चिरमिव चंद्रापीडमालोक्याकृष्य चांकेनियावनम्रमस्तकं शिरसि वाघ्रा
य पाणिना स्पृशन्नादिशत्। वत्स गच्छ त्वमेव प्रविश्य पार्श्वांतरं मनोरमासहिताया मातुरावेदयात्मगमनवृत्तांतमि॰ दिश्य चंद्रापीडस्तेन शुक त्या ४
नासमादायध्वसवनमथासीत्। चंद्रापीडस्तु तामक्लिष्टवर्णिकां दंवरीवरणाश्रुजमिव गमनात्समुत्पन्नां हृदये नोद्वहन्नप्रहृष्टांतरात्मा प्रहर्षि
तदृष्टिः प्रविश्य कृतनमस्कारो मातुः समीपे समुपविश्यात्मदर्शनाह्लादितगुरुः त्वत्तवैशंपायनविरहशोकविक्लवां मनोरमामाश्वास्यावादीत्। अं
ब समाश्वसिहि वैशंपायनानयनाय तातेन मे गमनमादिष्टं। तत्कतिपयदिवसांतरितं वैशंपायनाननदर्शनोत्सुकं म विकल्पं यन्मूसालेवम
मा विसर्ज

नदीप २ नं ९२ द्वे २

उ·का· तिहिता प्रत्युवाच । तात किमात्मगमनवचसा मां समाश्वासयसि । कः खलु मे व्यथितस्मिंश्च विशेषमन्देकधातमेकं न पश्यामि । किं तु तद्दर्यत्नाथि
१२९ पुनर्गते यदपि तस्या दर्शनेऽनीवितप्रतिबंधहेतुभूतं त्वद्दर्शनं दूरीभवति । तत्र गंतव्यं वत्से केनापि हेतुवधेयोरावां पुत्रवत्यौ । अपि नागतो ना
मसौ निष्ठुरात्मेत्युक्तवत्यां मनोरमायां विलासवती धीरस्वभावा प्रियसखि तवममच्चैवमेतद्यथा त्वयोक्तमर्थं पुनर्वैशंपायनेन विना किं पश्य
न्तां तदाख्या किमेतन्निवारयसि । वारितेनाप्यनेन नैव स्थातव्यं । मम त्वेवमपि त्राप्यथमेतद्देवाकल्याणगमनाय यानुमोदितस्तत्र पापो वरमावात्याक नेव
तिपर्यं द्विवसानेनयोरप्यदर्शनकृतान् क्लेशान्सहतू तावन्न पुत्रस्य वैशंपायनानवलोकनदुःखदीनं दिने दिने वदनमीक्षितां । तदुत्तिष्ठ गा
च्छावो गमनसंविधानाय वत्सस्य चंद्रापीडस्येत्यभिदधत्येव मनोरमां हस्ते गृहीत्वोत्थाय चंद्रापीडेनानुगम्यमाना निजावासमयासीत् । चंद्रापी
डोपि मातुः समीपे गमनालापेनैव क्षणमिवास्थित्वा गृहमगात् । तत्र चोपनीतसमस्तयोगो गमनायोत्ताम्यता हृदयेन गणकानाहूय रहस्याज्ञा १२९
पितवान् । यथा विनापरिलंबेन मे गमनं संभवति तथा सद्य एव कार्यं शुद्धं लग्नमाय हूते तातं त्वयं नादिनमावेदनीयमिति । एवमादिष्टाश्च व्यज्ञापय
न् । देव यथा सर्वग्रहाः स्थितास्तथा मन्यते न देवस्य गमनमेव न वर्तमाने न शस्यते । अपरमपि किं मन्त्रो रोधात् राजेन्द्रैवकाललक्षणापि न कार्यमे
वाहर्निंद्वयपणया । राजा कालस्य कारणं । यस्यामेव वेलायां चित्तं इति सैव वेला सर्वकार्यसिद्धिरिति विज्ञापिते मोहात्तैः केवलं मुखानन्नब्रवीत् । तात तेन

प्य~ पुनः २

वमादिष्टमिति प्रब्रवीम्यन्यदात्ययिकेषु कार्येषु कार्यपराणां प्रतिकूलोत्यादिशुभदिवसनिरूपणो वकीदृशी। तत्तथा कथयेति यथा श्वएवमे
मनं भवतीति। देवः प्रमाणं इत्यभिधाय गतेषु च तेषु शरीरस्थितिकरणायोदतिष्ठत्। निर्वर्तितशरीरस्थितिं च मोऽह्नर्हिकाले प्रविश्य शनै
र्न्यवेदयत्। क्तोस्मात्रिर्द्दिवादेशः। सिद्धश्रुतनयविरहविक्लवतयार्यशुकनासस्य। तदतिक्रांते श्वःस्नेहानिराज्ञापितः पृच्छामेवं देवेनाज्ञत्य
त वेदितेतैः साधूक्तमिति मुदितचेताः स्नानरिषु त्यदृष्टिविषयवर्त्तिनीमेव कादंबरीं वैशंपायनं च मन्यमानोऽप्रविष्टायामेव पत्रलेखायां प
त्य रपतामीत्प्रभावितेनावधारयन् चेतसा नक्षसमुद्रसारल्लूतानिद्राद्युधरयानुगामिनः चंडुरगमानूराणेयानवगणितदुरगागमनखेदा
दुत्साहितो राजपुत्रोऽश्वनिरूपयन्ननन्यकर्मा तं दिवसमेकाचयामिनी कथंकथमप्यस्थात्। अथानुरक्तकमलिनीसमागमप्राप्तिसंत
पादिवसमं दिवसेनास्तमुपागलवति तेजसांपत्यौ तेजः प्रतिपतना ज्वितानलमिव संध्यारागमपराशया सह विशति पश्चिमे गगनभागे सं
ध्यानलस्फुलिंगनिकर इव स्फुरति तारागणे दिवसविरामात् मूर्छांगमेनेव तमसा निमील्यमानेषु दिङ्मुखेषु निवासात्तिष्ठखमुखरेषु वि
यद्वियोगदुःश्रवादिव हृतार्त्तप्रलापेषु वयःसु गृहेषु जनितप्रकाशं जन्मेव क्षमालोकदीपागमं निरालोकं गर्भमिव तमः प्रविष्टे पुनर्जीव
लोके निजालोकाद्विकाशितपूर्वदिग्वधूवदने जन्मांतरागत इवोदयगिरिवर्त्तिनि नक्षत्रसमागमसुखमनुभवति तगवतिस्त्वंयोऽभ्यच्छ

मन्चूफ़२

उ॰का॰ कांतिनिर्स्नग्निष्कलंकस्वर्नदतुलाथें विस्पष्टया। यां निरीक्षित्र्यां प्रस्थानमंगले प्रणामायोपगतं चंद्रापीडं पीडयांतर्विलीयमानेव बाष्पोत्पी
डमपारयंती वारयितुमत्यायतनास्यामपि तेत्रास्यां छन्नप्रयत्ना वामंगलशंकया विलासवती तं सावेगगद्गदिका प्रउध्यमाना दूरमवादीत्।
तात युज्यते ह्येककलालितस्य गर्भरूपस्य प्रथमगमने गरीयसी हृदयपीडा यस्मिन्नूप्रथमेनाकादपेति मम पुनर्न्नैदृशी प्रथमगमने पितेपी
उ॰ डा समुत्पन्ना यादृशी तव गमनेनाधुना। दीर्यतेइव मे हृदयं सधुत्याद्यंतइव ममाएपु क्रथ्यतइव शरीरमुत्स्ववतइव चेतो विद्यतेइव संधिबं २
धनानि निर्यांतीव प्राणाः न किंचित्समादधाति धीः सर्वमेव शून्यं पश्यामि न पारयाम्यात्मानमिव हृदयं धारयितुं इतोपि बलादागच्छति मे
रुऊ बाष्पोत्पीडो र्मुहुः समाहितापि मंगलसंपादनाय चंचलति मतिः। नेजानामेव किं कुत्र पश्यामीति। किंनिमित्रं चेयमीदृशी मे हृदयपीडेत्येत
दपि न वेद्मि किं वाऽस्यो दिवसेसः कथमप्यमातो मे वत्सेभ दितेव पुनर्गछतीति। वैशंपायनवियोगादुद्विग्नस्य गमनमेकाकिनस्त्वमुत्समेसं ३०
ननुपुन तिवैशंपायनमहं त्वां तादात्मनएव दुःखितलयेति। नचैवंविधया पीडया वैशंपायनानयनाय गच्छतस्ते गमनं निवारयितुं पारयति वाणी। हृद
यं पुनर्न्नेहत्येव त्वदीयं गमनं। तदीदृशी मे पीडां विज्ञाय यथा प्रउतास्थितं न तथा कचिदासंगमा वड्व दीर्घकालमायुष्मता स्थातव्यं। चसबा
र्थस्य कृते सांजलिबंधेन शिरसा त्वया वत्स मित्यादिशंती ससमातरं सुदूरं प्रसारि तावन प्रभृत्ति चंद्रापीडो व्यज्ञपयत्। मातस्तदा दिग्विजयप्र

फ़ृ
=

संगात्स्थितोस्मि।अधुनापुनरयमेवमेकालक्षेपोयावत्तमुद्देशंपरापतोस्मि।तत्तुनचिरागमनक्षतांमनागपिहृदयेनलम्बनीया।त्वमापीडेत्येवंविज्ञप्यचंद्रापीडेनसंनिरुध्यवाष्पवेगान्कथंकथमपिसंस्तभ्यात्मानंनिर्वर्तितगमनमंगलागलत्पयःप्रस्रवेनसिंचंतीशिरसिचोपाघ्रायगाढमादंसुचिरमालिंग्यगद्गदगिरविशालोःकृच्छ्रान्मुमोचतन्माता।मुक्तश्चमात्रापितुःप्रणतयेवासभवनमगमत्।तत्रचदेवमवनम्यनमस्करोतियुवराजइत्यावेदितेद्वाररक्षिणाप्रविश्यक्षोणीतलनिवेशितशिराःशयनवर्तिनोननामदूरस्थितएवपितुःपादौ।अथतथाप्रणतमालोक्यकिंचिदुन्नमितपूर्वकायःशयनगतएवाकृष्यतंपिताचक्षुषापिबन्निवप्रेम्णापरिष्वज्यगाढंइवसहसोत्कृताविरलबाष्पपर्याकुलाक्षांतःशोकावेगविक्षिप्तस्वरमवादीत्।वत्सपित्राहंदोषेपिसंभावितइत्येषामनागपिमनसिवत्सेनदुःखासिकानकार्या।विनयाधानात्स्वत्तिसम्यक्परीक्षितोसमास्मालितःपरीक्ष्यचगुणागारेदाधिगम्यराज्यभारस्त्वय्यारोपितोनतनयस्नेहादेव।राज्यंहितामेतत्स्थितिवीतारेणैवातिदुरुद्वहंमहीरत्संबाधनयेवातिसंकटंजनितसीमासंकटकुटिलनीतिप्रचारेणैवातिदुःसंचरंसत्वःसमुद्रपर्यंतभुवनव्याप्त्येवातिमहन्महासाधनप्रसाधितयेवातिदुःसाधनमपर्यवसानकार्यितंत्रजालेनैवातिगहनंसुदुर्गवंशप्रतिष्ठिततयेएवातिदुरारोहमहितसहस्रोद्धरणेनैवातिदुर्धरं।अपिच।समवृत्तितयेवातिविषमंत्रनेकतीर्थकल्पनयैवदुरवतारंकंटकशोधनेनैवदुर्ग्रहमखिलप्रजापालनव्यापारेणैवदुःपारंसर्वाशापाशाक्षेपेवचदुःआपं।नामहासत्वेनास्थिरस

लं

ह्लेनोदारतरितास्थूललक्षेनाशुचिनाविक्रांतेनामहोत्साहेनाप्रियवादिनासत्यसंधेनाप्राज्ञेनाविवेकिनाकृतज्ञेनानुदारव्यवहृतोनासंविभा
गशीलेनान्यायवर्त्तिनाधर्मरुचोनोशास्त्रव्यवहारिणाशरण्येननाब्रह्मण्येननाकृपालेनामित्रवत्सलेनावश्यात्मनिनानियतेंद्रियेनासेवके
वापरेभ्यवद्धाति।यःखलुसमग्रैर्गुणैराकृष्यवत्सात्मातिवंधमस्यचंचलप्रकृतेःकर्तुंसमर्थःतज्ञासि।गुरवोप्यपगतस्खलितत्तीतयष्वेवसमा
रोपयंत्येतदालोचितपरावराः।तदनेनैववोढव्यमिदंवत्सेननास्मिमयिदोषइत्यंपिचमंप्रतिकस्मिन्नुत्तारमवक्षिप्याणुमपिदोषमाचरसि।त्वयैवस
कनलोकानुरंजनेयतितव्यं।गतःखलुकालोस्माकं।मयाऽस्खलितेनैवचिरंपरेस्थितं।नपीडिताःप्रजाःलोभेन।नोद्वेजिताःगुरवोमानेन।न
विस्खिताःसंतोमदेन।नोत्रासिताःप्राणिनःक्रोधेन।नहासितश्चात्माईर्ष्येण।नहृतःपरलोकःकामेन।राजधर्मोद्वेगोनस्पृष्टश्चित्ते।दृढाःसम
सेवितान्यसनानि।सतांचरितान्यनुवर्त्तितानितेंद्रियाणि।धनुरुन्नमितंनमनः।हृतंरक्षितंनशरीरं।नाव्याहीतंनमरणादुपयुक्तानिष्ठु
रलोकदुर्ललानिसर्वविषयोपभोगसुखानि।योवनेनेहृयापर्याप्तं।अकार्यपरिहाराःकार्यानुष्ठानाच्चउपार्जितःपरोपिलोकइतिचेतसिमे।वक्तान
नाचतावत्कृतार्थएवास्मि।तदयमेवममनोरथः।दारपरिग्रहात्प्रतिष्ठितेत्वयिसकलमेवेमंराज्यभारमारोप्यजन्मनिर्वाहलघुनाहृदयेनपूर्वराज
र्षिगतंपंथानमनुयास्यामीत्यसावचमेःतर्कितएवायमभ्रतःप्रतिरोधकोवैशंपायनवृत्तांतःस्थितः।मन्येचनसंपन्नव्यमेवानेनान्यथाकवैशंपायनः।

स्व

निर्दयौ ।४ मुखे २

द्वेवंविघ्नमष्टैर्न्नेथसंतप्तातीयंसक्षावेष्टितंतंतस्तेनापितच्चाकर्न्न्यंचस्नेनयथानचिरकालंमे
थमेमनोरथोंतंहृदयएवविपरिवर्त्ततइत्यभिधायकिंचिदुन्नानितेमुखेनेवसंपीडितंहृ
दयमिदंत।कूलमर्पयित्वाव्यसर्जयद्यथ।चंद्रापीडस्तुतयापितुःसंज्ञावनयासुहूरमुइरंमुन्नमि
तोप्यवर्नेस्नतरमूर्तिरपश्चात्पुनःप्रणामेनोन्नमितात्मानिर्गत्यचशुकनासस्तचंमयासीत्तत्रच न
नु तनयचिंतापरीतमुक्तमिवेंद्रियेःशून्यशरीरंशुकनाशमविरताश्रुपातोपहतमुखींचमनोरमां
प्रणम्यतादृशाप्यामेवतान्पांसंनाप्याशिर्षसमारोपयस्म्यामिवचंडुःखन्नारमनुगतोनिवर्त्तनाय
तयोर्निवर्त्तितानन्दोमुहूराहारनिर्गतोर्गच्चापतोदोकितमपिकृतापसर्पणमर्कन्तहेषारवसनु
गतेनिवर्त्तनायतयोर्निवर्त्तितानन्दोमुहूराहारनिर्गतोर्गच्छापतोदोकितमपिकृतापसर्पणम्

स्वे २

32

कृतहेषारवमनुकार्यक्रोशमप्युत्खस्तनममनक्षमनाविंकृतगमनोत्साहं वाजिनमिंद्रायुधमालो
क्यापिपुनर्दिग्भारगौशीकयावैशंपायनावलोकनश्रद्धयाकादंबरीसमागमोत्सुकेनचाकृ
तपरिलंबेमनागम्यास्यरथ्यपेवनिरगान्नगर्याःनिर्गत्यचशिप्रातटेतत्स्थानमंगलावस्था
नायोपकल्पितंकायमानंप्रविश्यबहिरेवाहिंस्यातौयुवराजइतिजनितैनकलकलेनागतकितन
त्कालगमनसंभ्रांतेनपरितनेनराजपुत्रलोकेनवेतलततोभावतानुगम्यमानोगव्यूतित्रितय
मिवागत्वासुलभपयोयवसेप्रदेशेनिवासमकल्पयत्तत्रउत्कामयताहृदयेनाप्रज्ञातायामेवयामि
न्यामुत्थायपुनरवहरहंश्रुतस्मादेववासरादारभ्यैवमचेतितेपवपरापत्यकृतापकंअंतेत्रप
याप्रष्टतोनुगम्यबलाहृत्तकंठग्रहःक्वापरपलाप्यतइतिवैशंपायनस्पवेलक्ष्यामपनयाम्येवंतत्र ३२

कुस२

मा गाम्यं मत्सुखमनुभूयनिष्कारणाद्वंसन्नामनश्वामतर्कितोपनतमस्वलोकनोपजनितहर्षविशे
षांपुरस्ताज्ञमननसिद्धूयेपुनर्महाश्वेतां पश्याम्येवं महाश्वेताश्रमसमीपे पुनःस्थापिताशेषतुरग
सैन्यस्तस्यामहेवहेमकूटंगच्छामि एवंतत्रमत्यपमिज्ञानसन्नमप्रथा वितेनेतस्ततः कादंबरीप
रिजनेनघ्राणम्यमानः अविरतमद्द्गमननिवेदितो तुल्लनयनैःसखीजनेनापाङ्कियमाणश्णर्प
चोक्कासेकेन कथितं कियत्दूरैवर्त्तनमिति तत्स्मेन्नु रवीतरहृणोत्पन्नयातापोपशांत्यार्नृप
यात्वयुगपदुरसि निहितं पद्मिनीपत्रमपनीयोत्तरीयांशुकांचलंकुचाबूरणातामुपनयन्ती
मामरणंतां नीता तिकमलिनीमृणालोत्थेषिकावशेषामामवष्टभ्यमरणास्थनेपुर्धरयंतीतापो
पशमायापितिहारमात्रा त्तरणामनुल्लणहरिचंदनचर्चांतिरितलोवणपत्रो र्त्पैराकरपरमर्श

पा४ न्यपास्यरूपले२ रारीर२ त्रि

33

२

प्रयत्नेन हृशनीयतनरत्नां मन्यंती मालमालिंशयनी कृतकमलकुमुदकुवलयकिंजल्कारलश
का.ला निपुंजकोष्ठमेनेवापाश्यंती कम्पोत्लासं स्वेदमलो कर्जुतिवे गिनैकेमणिदर्पणविलोक्य
यथास्थितां करेण कबरीं मे स्पृशेहे निवेशयंती मानं दत्तमन्मेनो मे त्रपुटावर्जितेन बाष्पसलि
लेनेव मकरध्वजानलसंतापाय ज्वलांजलिमिव प्रयच्छंती मुहुर्मुहुरोष्मणा स्पानमलयजरसेने
वांगलग्नेन भस्मनेव मदनहुतभुजो निर्दहंतिमावेदयंती मन्मथानप्रसंगेनेव कुसुमशय्या राम
दूरीकुर्वती कादंबरीमालोकयदर्शनीयावलोकनफलेन चक्षुषी कृतार्थतां नयामि ए
वं मदलेखांशालिप्रणामेन कंठग्रहेण संभाष्य चरणपतितां पत्रलेखां केयूरकं च पुनः ३२
परिष्वज्य निरंतरमेवं महाश्वेतोपपादितोद्वाहमंगलक्ष्य रितं सखीहृदनिवर्तितवैवाहिक

मुत्थाप्य२

कुंकुम~पा२

स्नानमंगलविधेरुपरिस्ववर्षाभिषिच्यमानायाः करग्रहणं देव्यानिवर्त्तयाम्येवमति बहुलकुसुमाधूपानुधेलेपनामोदोद्दीपि
तहृदयजन्मनिवासम्भवनेशयनवर्ती मत्समीपे समुपविश्य क्षणमिव कृतनर्मालापा निर्गतायां मदलेखायां
उपावनस्रुत्तदीमनिच्छंतीकिलबलात्करेणादोर्ध्यमाना स्वयशयनीयं शयनीयात्स्वकमेव हृदयं देवीकादंबरीमारो
यपामिएवमुक्ता दनीवीग्रंथिहृदनरार्पितपाणिर्द्वयांत्रपातिमीलितलोचने पुंबनन्नुबंधितात्माचिराद्भवामिएवंडु
रैरपिदुर्लभं तं तदधरामृतमात्मसेनिपीयसुजीवितमात्मानं करोमि एवमतिकोमलतयाअंतर्विशंत्याइवांगाम
गंगाढालिंगनसुखरससेनैनमकरध्वजानलदग्धशेषं निर्वाणयामि शरीरमेवंपरवत्यापिइच्छाप्रवृत्तयेवनिष्प्रय
नपाप्प्रतिपुंजातयेवापसर्पस्यापिकृतात्मार्पणायेवसंगोपितमदंग्याणुदर्शिताभावयेवदेव्याकादंबर्यामह
तविस्मपिसर्वजनसुलभमपियोगैकगम्यंस्पर्शविषयमपिहृदयग्राहिमोहनमपिक्सर्दनमिंद्रियाणामुदीपन
मपिमदनज्वरुतिमुज्जोतिर्वर्त्तिकरंरूपाहितसर्वांगंकर्णेंदमपिआह्लादकरमुपजानेतविषमोच्छ्वासप्रमस्वेदमापि

का

लायवि

ष्यरे५ तोपस२ खे

34

त्रि२ घ२ म२

श्रीस्कन्धुपगानिनविषमोहोसश्रमखेदमपिरासीत्कारपुलकजननमनुभूयमानपुलादिनानुभवनस्पृहं सहस्रव
रांतुभूतमथ पुनरुक्तमर्थं स्पृहमनिर्द्देश्यपश्चनूपमचिंतयं समागमसमनुत्तच्छर्म नुपरेमे समनारब्धेयप्रीतिपरंपरम
ध्यात्तस हस्ताक्षिप्तं निर्वाणमिवापरमेकाकं सुखमसाम्यं सुखांतरमनुभूयानिमेषमथकृतविरहस्तयेव सह तेषु तेषु रम्ये
ष्वद्देशेषु रममाणांस्वभावस्यपमरेपि रमणीयतरतां यौवनमुपनयामेवमुत्पन्नसहर्षविस्तं मां देवीमेवाभ्यर्थ्य विशंय
ध्य थ तस्मिन्नदलेखपासहहट्टनां कारयामीत्येतान्विचान्त्यानि चिंतयन्नेवेति तत्स्तुतिपासस्तपश्रमजागरोदिवार यथो
त्रेवावहत्॥ एवं च वहतो प्यच्छदवीयस्त्रयाध्वनोर्ईपथ्य एवकालसमर्थो नर्मनःप्रबलकपीशीभ्रमस्पतिधागमोग
मस्तिमनःस्वमन्तुरसहृद्रतदीधितेर्भूमोजमोवद्वातत्लस्कारिना नामदागमोमकरध्वजगंधकुंजरस्यमरणावृत राम
मंधुवेशो विरहातुरानामभेदकान्तपाशवागुरोकंठितहरिणानाममेघलोहार्गलाहडोद्धिवारणानामहेद्य

स्तु

उ

ड्डिंडीरखंडधवलो वाहानामनुन्मोचितरागबंधो बंधुर्गोनाम्नःस्तंध्यकांताररेखाप्रोषितानां कालम्पसर्पं ङ्करोप
येषो ङ्गीवलोकस्योङ्कऊर्जत्रलिंगवृष(घ)हिषश्रृंगमलिनघनव्रटाभोगभीषणो विस्फूर्जितमध्वनिर्विषमं तडिद्रया नर
कर्पितमंडलितविकराकार्मुको नवरतधारासारवर्षद्वारा पुरोमामम्सुपरुषतरविरुद्धइवांधकारितो न
निस्त्रिंशचातसहस्रवर्षणात दुष्प्रेक्षो स्त्रीणीप्रतिवृत्तिवाभुगमनविघ्नकारी बभूव जलदकालः तमचप्रथममसचेतो
हारिनिर्भूच्छविशेरंधकारमतीयंतद्दशादिशः ततोऽडलभरैरैयतः समुल्लुतेनचेतसा क्वाप्यगमंपतधुष्यतो देहे
पुरस्तात्परिमलिनो छ्यातिश्वासमरुतनश्वावर्हिनपश्चात्कदंबवातैः पूर्वंकुलितनीलोत्पलवनकांतिनयनद्दु
गलमस्पसलिलंसमुत्ससद्भिस्मममंभोमुचांवृंदमांदावाप्रथमानैर्मुहुर्गोनोऽन्यातिकासहस्रपथयाक्लिन्नमतोस्या
मवनस्थवस्थाने स्रोतस्विनीनांपात्रैस्त्रापिबद्भिर्नदीपूरैरेवसहावर्धितमन्मथोविषर्जितविडलितैकम

उ

आधाः ९

मि ८

लाकरैरेव सह मम मज्ज कादंबरीसमागमप्रत्याशा धार्यया सहैकैकं कूलैरेव सहाभिद्यत हृदयं अंभोदग्
गाहनैः कदंबकुड्मलैरेव सहाकंपतोत्कंटकितास्तनुरनवरतजलपतनजर्जरितपक्ष्मभिः शिलिंध्रैरेव सहहता
यताम धवत्तनयनयुगमुकुलसलिले भवल्पमात मूलैः सरित्तैरेव सहापतन्ममाशाः परिमलमये मोत्नतीकु
सुमैरेव सहाडंबरतरणरणकः तथा गुरुशिखिभिरेवा माद्यंत मनोरथांतीकृतरकोटिभिः केतकीसूचि
भिरेवाकृष्टं मर्माणि विषैः शिलिविभिरेवादह्यत गगनाशिंध्रकारितदिङ्गामेघतमसेवावष्टब्धमोहा
धकारः। तिरस्कृतध्वांतेनैव तडिदातपेनैवातन्यत संतापो भरेणाबुगंभीरगर्जितैरेक संतानोत्कंपितघा
रापीठं बंधैर्त मस्मिन वंधनैर्यतङ लधारानिपातरभसचोवालितं वं तृतिरं नरालेचातकैस्तदंदामम राम॥ ३५
हाराधराविभिरेव निर्मूले दण्डैरैनवरातकारवगर्जितैर्वातां दुभिराशासुजलदानीलैरू चुन्नामद

वैतत २ वारुणाकंपोलेषु २

कलकेकाकोलाहलेःकाननेषुकलापिनांसमशीखोपल्लमवलनकलकलमुद्वेगिगिनिधुनिर्झरेषु

रुल्लोलकल्लोलास्फालविस्फारितविषमनिर्घोषभीकारिभिस्सरित्पूरैःसर्वतश्चविततेनस्थलीषुसंस्तृते ६

नकंदरेषुवर्षडेनज्ञीर्षरिष्ठकलकलेनांबुधुपटुनापदेलेषुमृदुनाम्राद्वलेषुसांद्रेणाशाखिषुनद्दनाम्हर्लेलपे

षुल्बणेनदंतालीवनेषुयथाधाराशिपातसमनंदावानिमाकर्ण्यमानेनसर्वप्रकारमधुरेणाह्नदंभवेशितासी य.

का. रश्वेणोज्जलिकेलितर्नरात्रौनश्चिदानयामेनारण्येनांतर्नबहिर्नदिनेनापदक्रेनवर्त्मनिनागासेनवहन्नीतिंषेनं र

वेधपायनसमरणेननकादंतर [illegible] ध्यानेनकथंचिदपिनकाचिदपिनिर्वृत्तिमेवाध्यावंगछत्तंश्च

नधिगतनिर्वृतिश्चातिक [illegible] ह्वजलदसमयेवकसद्ममद्नरूनमुजोमस्मसाकर्तमेवो

36 द्धृतस्पर्धीस्वभावोपिदुक्ता [illegible] सर्जालावितसकलधरातलेधर्राजलैरधर्वर्षांपतद्योतिनदृशादि

च.२ न.२

शाशान्त दृष्ट्वलोके नापि मूर्छांधकारे क्षिप्तं तां क्ष्मादितजीवलौकैर्लदितालैरथ दद्मध्ययो भारमेदुरैर्घनैर्वि
पितनुनाम्नीयतपाट लिततशाडुलेशक गोपकेरपिपांडुतां प्रसर्पद्यत। कुङ्कुमघवलैः कुरजैरपिरागपरवशी
क्रियमाणं तथाविम्म कुलजगजीवं हेतुनापि जीवितसंदेहदोलामारोपितो जलदकालेनो कूलमानिभुविधिवि
लक्षितेषु सरित्पूरेषु बोधूर्वमानोनवरतवर्षजलजनितेषु मूर्णागमेषु पंकपरलेषु च निमज्जत्स्खलभरा स्थगितेद ग
मतिलोचनेव सप्वलनृविकासिनीषु कादंबरीभाभिर्विनासु घाराकदंबुरजोवृष्टिषु वामीलनमनुबंधिष्वागम
नविद्धेषु जलधरध्वनिनेषु च दुर्द्धशुष्कंधवेगाप्सु कंठिता तिसहस्रक्रमे श्रोतां स्विद्योतं यं तद्वर्द्धनेनापादि तव
द्विनाकादं वरीसमागमोत्सुकेन पदं लवर्यैण्यो दृश्यमानोजावितजला शमनिर्दिहृतस्तुरंगमांश्च परिसज्जन् राम ३६
तर्षमानइवतडिद्विरवष्टभ्यमान इव जलधरैर्निर्भत्स्यमानइवावस्फूर्जितैः सैकलीक्रियमाणइव शतशो नि

दुर्जर

रु आशिषि२

खिंग्रहनिम्निर्घरासारैर्निर्ह्रादह्रःपिङलदकालेनैवा.डोंगमनविघ्नहेतुभूताम्भ्रासौसुकादंवनीसमागमेसौमुत
रु रांनौद्द्रेश्चतुसुम्पयातादृढोपिपृथास्यानिगलितसमस्तप्राहदृढालेकोजकलामपृक्तनपरिलंबोनिम्रतिघार
हतिविकुर्निंतादेणचमुदुर्दिवलितानतिमितानमेनम्प्रोनु.नदासूक्तिसपींडितकेसरागैरोकसंतानकद्दमोनालु म
नम्रस्थुरेणाद्भुपनिम्नोऽत्रमनसवलद्गतिपाण्डवशीर्षमानवर्णार्थसमायोगोनोपर्युपरिवाहिनीपूरोर्वरसंतता
वानपृष्ठेन्वापश्चीयमानबलदशोपास्हेतवाडिसैर्योऽशम्पमानोजीवितसंधारतायपश्चात्तथानिर्विन्नितशयैम न
त्रकोम्महितराजलोकवचसाम्पद्गतिपन्नशरीरसंस्कारो दिवसोमेवकेवलमवहहवहंश्रुविनागम
त्रावशिष्टेश्वनिवर्त्तमानंमेघनादमर्दवीरद्दृष्ट्वावहूतैरेवहतनमहोत्स्वरैमप्रालारैतिष्ठनुताव
त्परस्तात्पचलेखारामनंहन्तोतमवत्तावहूहैसिमहेष्टयाच्छादसरसिवेशंपायनःशोवापस्थानक
रणोएष्टेनवाकथितंकिंविनवापश्चान्नपीडासोत्म्मरंत्यरित्यागे.नस्मरतिवासर्वकोष्टेशिवानेनकिं

वर्गांतं प्रभो वैशंपायन२ पि२ स्व२ त२

विन्मदीयं उत्पन्नो वा लालापोऽनुवयोः संदिष्टं वा मा तापि ज्ञो॰ किं चिंतवोष्ठितो स्यानुयां तमनायो वेश्मनि तं नास्मास्मदीय
मागमनमुपलक्षितो वाभिप्रायो नापृच्छ्यास्मनिवासस्मात्स्मद्देशाद्गमिष्यति वा दर्शनं ग्रहीष्यति वास्मद्वचनं यमागमिष्य
ति वा ऽनर्मया सह किं कुर्वन् इव समासे को वा विनोदोऽस्य इति सर्वं पृष्टोऽयं ज्ञापयत्वं देवेन वैशंपायनमालोक्या
ऽयमद्रमेव तत्रं मैरागतमेवाह मित्याद्रिं विसर्जितो हमस्मि देवस्मरस्तां प्रतीपं वैशंपायनोऽगतः स्येषां ताम्रावलीं वि
लोपमूर्यैतानाविश्य तिष्ठेद्वेजलदसमयारंभमालोक्य कदाचि द्वेऽपि दिवसेषु देवेन तारापीड़े [illegible] देथा विलोमवत्सरायं
सुँकनासेन च कृतप्रयत्नोपि न च द्यागत एवं गंतुं देवश्रुं ज्ञापीड़ [illegible] का किलाह तत्र मेवास्यां भूमौ प्रायाश्चवयंतन्निवर्तस्वा ष्यां
स्मात्स्मद्देशादित्यभिधाय पत्रलेखया केयूरकेण च त्रिचतुरोऽप्ययाणकेऽपाशण वाद्यो दंयाव तुल्लोऽन्निवर्तितोस्मि हा
वे घावित्ता रामा चित्तै रत्नवचनं च तमनरएच्छ हर किमाकुलयस्य पृच्छन्नेनापूछाया चल्या पत्रलेखा नि तिस्म तु ष्मर्दज्ञापय राम २७
तू यच्छितं तदा योनभृीतितिविलंबकारिणी तदा विनासं देहेन पराणतितोऽसकम वगच्छतिमेहृदयमिहामक्तोव निमेघनादे

दिकश्चिदंतरी॰ ष्प॰ [illegible] [illegible] वद्यागत॰४

बरी~

घनसमयवर्धितभोगमकरध्वजार्णवमध्यपातिनीं स्वात्ममामाकांक्षन्ते स्मे प्रेक्ष्य विकटी भवतः पर्यावर्तितङ्वास्य
जलधाराः कालकूटपैशुद्रुतो मदनानलशिखाभिरवस्फूर्जितं प्रेतपतिपरहस्तैर्नैराक्षसावधारास्मरेभुभिरामङ्गगर्जितम
ऊध करधृतचमरपिंजितमाभोगेन कलापिकेकाः कालइतालापैः केतकेभोरोविषपरिमलेनैः खद्योतैः प्रलयानलविस्फुलिंगा-
राशिभिरलिवलया निशि[illegible]कालपाशैर्वलाकाश्रेणयः प्रेतपतिपताकाभिरापगाः सर्वद्वायमहाशूरघ्नवैः
दुर्दिनानि कालरात्रिकुट्जातरवः हतांतहासैरपिवसैरीरे पि[illegible]सवंकातरयाबलेंद्रामतयाकांतिवैर्वैवर्ण्येनमत्तिमोहे
नक्षैर्यविषादेन हसितस्तवानयनेमस्रूनीलयनंजेतां गाध्यहसतंकरणायपाटवेनसर्वमिववारत्पादिवसैश्वोल्लिखितमाम-
भिवानवरतरयवाहिनाश्रुप्रश्रवाहेनापं [illegible]यमानमिवसंततैर्निश्वासप्रभंजनैः प्रवथमानमिवमदनज्वरःस्वोकालिका
सहस्रैरजस्रपार्विशोषहतिनाकादंवरीसैरीरैनैवसहंकैलमंकथंकथमपिजीवितंसंधारयंद्वाराजलक्ष्मीनैतीरतरतन्व
माश्वासितोपांतैस्साहृलमच्छेद्यत रतावनमनवरतरोधीजललवप्रवेशकदुष्क्षिन्नप्रांतमवशीर्यमाणोदंडदलगहनमा

ऩे~ तु३ मो५ ठ२ या४ ऊमु६~

निजिरितस्तनोजर्जशक्तियमाएभिव [illegible] वसरोसारवदुष्पवचसहृत्वीयमाणभिवस्वल्पावशेषंसंकल्पलिखितलभि~
हरित~

38

कुलविरु२ र्वमप्य१ कदंब१

मत्तकमलखंडस्तुत्सवृम।[illegible]र्निष्पानकिंजल्कंदलश्राकलमाजर्जरितवृक्षा।कुवलयखंडंतालिवलयखंडडीलहंससार्थ
मनवस्थानसारसारब्धितकरुणमवशिष्टदलतलनिलीयमानोच्छ्वसितचक्रवाकसंगमलक्ष्यकंपितकादंबवैका श्रीयमाणो
पह्रुलनमूलंमधुक्रौंचकलापिरलिंवूलापाध्यासितोपांतपर्याद्धपसुपहतंशाखूषान्या।दिवा।दृष्टपूर्वमिवादस्रदृष्टिसुखमव
त्पादितहृदयाह्लादमभ्युपजनितमानसश्रीतितदेवौच्छोदमुपाहितदिग्गडःस्वमासमसादाश्चासाद्यवोपसर्पन्निवसवति
स्तुवारापौदिशाकदाचिद्दसौवैलस्यादस्मानालोकायसर्पत्येषतत्स्वदर्शपैष्ववहि[illegible]मेवंतमवंतश्तिआत्मनापिद्वितीयागत
एवखिन्नोप्यखिन्नइवविविधलतागहनानिवृत्तस्थलानिताल।मेंडपुंडस्तमर्तंछिन्नामश्रामीछूपदानकविदपिकिंचिंतवच्छान
चिह्नमप्यग्राहीततदाचकारचेतसिनियतमसौपत्रलेखासकाशान्मदागमनमुपलभ्यप्रथममेवापक्रान्तोयेनाक्ष्णानचिह्न
मात्रकमपितेनोपलभ्यतेनिःसंदेहंगतश्चकोद्भमानितसावेवौन्निषेटहच्युतकशतसमापतितिवैशंपायनमहंडसमात्मदेशात्
दमपिगंतुंनोत्सहेतेनमन्मथशरविह्वलतामुपगताकादंबरीदर्शनमात्रकावलंबनाःक्षणमपिविलंबमंतराकठ्ठमत्तंमश्रुझोंमन

पादानेव मं प्य२ शिलातलानिल६ पार्श्वे५ तं२

मा

यौंप्राणाःसर्वथाविनष्टोस्मिनदृष्टादेवीकादंबरीनापिवैशंपायनइत्येवमत्रनिश्चयोप्यपरिच्छेद्यस्वभावत्वादाशापाशायाःकदा
स्यंचिदस्यवृत्तांतस्याभिज्ञामहाश्वेतापिभवत्येवतत्तांगत्वापृच्छामिततोयथायुक्तंप्रतिपत्स्यइत्यारोप्यहृदयेतदाश्रममेव
वनातिदूरेनिवेशितसैन्यउत्तीर्यसमायोगामनीयनिर्मोकपरिलघुनीघनोज्झितक्षौमाभिरामेपरिधायवाससीतथास्थितपर्याण
मेवेंद्रायुधमारुह्यमहाश्वेताश्रममुपजगामतत्रचप्रविश्यएवावतीर्यमहाश्वेतावलोकनकुतूहलात्पश्चादाकृष्टेनेंद्रायुधेपकिन्नेनरा जउऐश्रा
नुगम्यमानोगुहावेशंप्रविश्यचगुहाद्वारेधवलशिलातलेसमुपविष्टामधोमुखीमस्मत्कमच्छवेगोत्कंपितसर्वावयवामनवरतन
यनजलवर्षिणीमुच्चंडेषाताँह्लांलतामिवोद्वाष्पदीनदृष्ट्याकथंकथमपितरलिकयाविधृतशरीरांमहाश्वेतामपश्यत्दृष्ट्वाचतांता
दृशीमस्योदपादिहृदयेमानामहत्स्वेदेव्याःकादंबर्याएवकिमथनिष्ठुरत्वंभवेत्येनेयमीदृशीसमवस्थाहर्षहेतावपिमहा
गमतेत्यश्रुयंतेमहाश्वेतैतांशंकयाभिन्नहृदयोधोइनिरिवमाणैःपदेपदेपतन्निवस्खलन्निवसद्यान्निवचोपसृत्यउपविष्टवंतस्मि
न्नेवशिलातलैकदेशप्रोद्वाष्पविषण्णवदनंकिमेतदितितरलिकामपृच्छत्तरलिकातुसातदवस्थायाअपिमहाश्वेतायामुखमवलोकितव

वर्ष ४ एव ५ २४

ये २

39

र्थनाकृता ४

ती। अथानुपसंहृतमन्युवेगापि राजदुहिता बद्धमौना एकंठीमहाश्वेतैव प्रत्यवादीत्। महाभाग किमियमावेदयति वराकी च
यदुःखाभिघातैक~~किन्न~~कठिनहृदयया पुनरप्यदुःखश्रवणार्होपि दुःखमात्मीयंश्रावितः सैवाहं मंदभाग्या महाभाग दुर्जीवि
अ तव्यसंगिनी निर्लज्जा निर्दया निःकरुणा च दुःश्रवणमपि श्रावयामि दुःखमिदं श्रूयतां अस्मिन्नहं केयूरकाद्देवागमनमाकर्ण्यपि वि
न दीर्यमाणेनामर्मविच्छिन्नथस्य मनोरथः इति तो न मदिरायाः प्रार्थितानामात्मनः समीहितं मया हितं नैरहाभ्यागतेस्य चंद्रापीडस्य प्रि
यमनुष्ठितं न वापि हृदयं वल्लभस्य भागमनिर्दिष्टा प्रियसखी कादंबरी ह्रींह्रितेऽस्मत्पन्नानेकगुणवैराग्यपरार्द्धनुबंधात्कि दंवरी दूत्य
सोनपि दूत्या पुनः कष्टतरं मरणायात्रैव पातार्थं वदत्र महाभागस्यैव वत्स्यत यसि मा इति मृत्युमुक्तामिवंतिः करणेन शून्यशरीर
मुत्तरं उरस्थमुत्कंठिता वल्लभ शून्यया दृष्ट्वा प्रनष्टमिव किमपि इतस्ततो विलोकयंतं ब्राह्मणयुवानमपश्यमसौ दुःखिताकारो प उ
पिपृच्छायमान इव त्यक्ष्लीमपि प्रार्थमानमामुपसृत्यामथ दूरादिरएष्टोप्यावेदयन्निवालीयामथ वर्ह्मोमभिमंदन्निवात्रशोचन्निव दक्षपन्निवि त ३९
लीहन्निव विष्मदिवाभिभवन्निव किंजीतं ह्वाकांक्षन्निवा हृष्टपूर्वोपि प्रत्यभिज्ञानन्निवासंक्रान्तो विविधपरिचित इवासंभावितोऽपा

स्थितः २ प २ इ व २

।क्लिं ५

स्मे[illegible]यप्रणयद्र्दांभिम्बोपि परवानिव प्रेक्षाशून्योपि किमथ त्वमस्मरं त्रिव विस्मृत निमेषेण निश्चलमन्त्रपक्ष्मणा स्वच्छाधूसराड्डे
णकर्णांतिं तुं विना विकसतेनवासकुलितं तारके णरक्त यामनदृवा विशेष्टद्रु वविशुक्ल इव पिबन्निवाकर्षन्निवांत विशन्निव चक्षुषि रमा
लोकयाद्रवीतं वत्तत्तुसर्वमेव हिज्ञातिजन्मनो वयसश्रान्तेवासिदृशां तेमावरन्नवर्णनीयतामेति तं वडनरे कान्तदामसदृते विमोखिव
विसदृशादुत्थाने कोयंश्रयत्नः । यदि यमं किं इष्टमालतीकुसुमकुसुमारामालेव कण्ठप्रणयैकयोग्या तत्त्वत्पविते नानुना कष्टतमेन
तपश्चरणक्लेशेन नश्यानिद्रुपनीयते नरूपवयसोरुरूपेण मनोहारिणैलितेवरसाश्रयिणाफलेन संयोज्यते जातस्पृहि रूपगुणविहीन
स्यापि जन्मोपनतानि जीवलोकसुखानि अत्रसूयशोभते परत्रफलसंबंधी तपश्चरणपरिक्लेशः किं पुनरीदृशाति मतोजनस्येतेदुःखमय
नय
ति मोहमस्याक्षेद्धूमावसरसा याक्तनोर्मृताल्लित्वादुर्वहहिन पालस्तपःपरिक्लेशः यदि च वृद्धा ईदृशी जीवलोकसुखेभ्यः पराङ्मुखी तप
स्नाक्लेशाय त्यात्मानं तदा ईदृशा वहति धनुररक्षितकुसुममार्गणोनिकारं कुरुतेति वंद्मां मीयूरावविसर्तु मासाधीमागमे निःफलानि
कुमुदकुवलयकह्लारकमलाकरविकसितानि निष्प्रयोजनो जलदसमयागमः [illegible] वरो निरर्थकाश्चपवनानि किंसोत्कण्ठं किं वा

जपं नि: पार

49

वत्सरेणोद्धासितं ५ स्य २ स्येव केतुरचित ४ मपि समाधातः

लीलासरित्पुलिनैर्मलयानिलेनेति। अहं तु देवस्य पुंडरीकवृत्तांतादपेतकौतुकासर्वश्चतदर्थवदंतं कष्टं कृतवाँ किमर्थमात्मानमेवमभिद
ग्धासीत्सप्रष्टुं वाञ्छतो महतां गवाक्षदेवार्थीअङ्गुष्ठमायासितं तरलिका मा स्पर्शबुद्धं तरलिके मा। एष वा कोपि ब्राह्मणकृतिरस्यावलोकयतो
नदक्षुष्याद्दशपथाभिप्रायोमयोपलक्षितं निर्दर्शयतामयंयथानेनगतमागच्छति अयथासौवनमइकमालद्धतुइतिमंउनिवार्यमाणो
पिइनिवारदृत्तेर्मदनहनकुसुमदोषैर्मथितम्मनसापानर्थस्मना[illegible]त्वा। हीदेवाउवंधुस्त्रनीतेऊर्ध्वं वि दिवमेघेकदाँगाढायांयामिन्याउकि
न्मिं स्मरानलंदग्धोत्सापूरींमेडमयूरसेवलवनिद्रायांतरलिकायामपि प्रतनिद्राउररामंतापन्निर्गत्यास्मिन्नेवशिलातले विसुकांगीका
क्राउराभिनौमंदमंदेनाञ्छोर्दनिलेनवीज्यमाणोवल्कुंभाकूर्वकेशिवकरौर्धवलितैमूर्णेनदेवस्यस्तुगृहीतनाम्नः पुंडरीकस्य स्मरं
मे तीकथममागपैमंदपुण्यायाम्नादशस्यापिदिष्टयादौर्मेहाउ[illegible]माषितमलीकठ्ठपदातंज्ञाताउकंपेनाथवा यथाकथंचि
ज्जीवं ए [illegible]सीवितप्रियातपद्मिनीत्येवमेवुममाश्वासितास्त्रियेनउनईशर्निमेवानेनमेनदत्तं किंकरोतुदेवःसुगृहीतनामापुंडरीको ५०
यः परावृत्तो ह्यविपणीतः कपिंजलस्तु जीवद्गतः कथमियता कालेनमेनापिनिष्क्रमणेनतन्नाभिसंपादितं त्येतानिवाय्यानिद्रा
न्नाराममुखचंद्रमासिनिहतह[illegible] [illegible] कंदूरसम[illegible]मपिमेहृदयवह्नभवर्जतेरहत्यात्रसार्थ॥

दकारा वि

अ२ मिव२

स्तबकिकालजालानिइवजीविकाशयालीनाचिंतयंतीजायन्मेदानींॱअथनिःशब्दंपदसंचरणमाचरणाङ्कंटकमनवरतनिपतितमदनशरना
रेशल्यनिकरनिचितमिवशरीरमुद्वहंतमुद्विकासिकेसरकरजपटलधवलंप्रथममंतरमेवमर्मसार्द्धकृतंमदनजंतमुर्जजजाग्रेणकंठजी।
कृतकृष्णालिकावलयंपद्मुषितशासनवलयमिवाकर्णमर्णायसकलजगंदप्रतिहतशासनेनकुसुमधन्वनाविसर्जितंस्वयंतमुद्भूतम
धसोकंपतरलितयाकेतकीगर्भदच्छ्यावापांगस्प्रततोहतोस्मिमयेतिमन्मथप्रमथसहायस्यवंदम्भूसःकपेरिशाखस्येवकर्णामिलमा
नर्मसमानमुद्वहैरंगैर्णवर्जितेननयनसलिलश्रोतसातमभोजलंजलिमिवप्रपवंतमालेद्वयेवमकरग्रहणाभिनिर्वर्तितस्नानमिवस्वेदांभसा
नभुक्तमेवतेपरहृदयमविज्ञायोपगंतुमितिपदेपदेनिवार्यमाणमिवगुरुणोरुस्तंभेनदूरतस्त्वमदालिंगनालीकाशयाप्रसारितभु
जयुगलमुत्कलिकासहस्रविषमेरागसागरमिवप्रतरंतमनवरतप्रवृत्तैराकृष्यमाणमिवपुरस्ताद्दीर्घैर्दीर्घैर्निःश्वासमरुद्भिःसहमान
मिवविहितस्रुतलाविनाधौतमूर्धानरेणारणरणकमूर्च्छयमुकुलितानननंप्रोत्कंपसर्वेनप्रतिपन्नशरलगेनतयावधीरितंधैर्येणसंग्रहीतंतरलतयाशि
सर्जितंलज्जयापरित्यक्तंधार्ष्ट्येनदूरीकृतंपरालोकभीत्यांगी~~कृतोकम~~निःसंप्रमीलितंशस्त्याविलकंठकोकुकाविकेकेनसंकल्पजन्मन

41

य

स्व२ नूर

वमत्तमि~ तु४ र्थं२

एवकेवलं वशी॥ इति मामाविष्टमिवोन्मत्तमिव वोन्मादादाश्रायतं तं दूरतोपि दिवसनिर्शि विशेषेण मेवंज्ञातपेन विमर्दयमानं तमेव बृहन्नाम
मङ्गा ढंरंष्टाचतं तं ताहशं निस्पृहाथ्यात्मनि परं भयमुपगतवती चेतस्य करवं अहो कष्टमापतितं तं घृष्टयमेव तुन्मादादागत्य पाणिना
स्पृशति मां तदा मयैतद्दारुणपहतं शरीरं स्पृष्टं तच्चिराद्वस्य पुण्डरीकस्य भवनदर्शनिप्रत्याधार्य भुङ्क्षेन्नरमणीगीकृतं च्युतं तामेयातं प्राणस
धारणमिति सवेदं चिंतयतीमेव मामुपसृत्याब्रवीत्॥ चंद्रमुखि हंतवक्षशोभामयंकुंमायुधवंधुः स्वंदमाश्रितरणागतोस्मि मामशरणं त्रन
थमार्तमप्रतीकारस्त्वमभ्रात्मनात्वदायत्तं मे जीवितं शरणागतपरित्राणं हि तपस्विनामपि धर्म एव तद्यदि न मामप्रदानेनाद्य संभावयसि तदा त्म
हतोहमाभ्यां कुसुमशरशिरसि शिशिरकिरणाभ्यामित्यहं वृतदत्तदाकर्ण्य [illegible]गित्स्वन्नमांगनिर्गतज्वालेव रोषानलेन निर्दहंतीव तमुन्मिषद्बाष्पस्तुकृ
गयादृष्ट्या तदा तर्जयन्तीव पादतलादाकंपितगात्रयष्टिर्विस्पष्टवर्णमनभ्यस्यमाना क्रोधावेगारूढाक्यमवदं॥ आः पाप कथमेवं गदतो मामुत्तम
मोन्नतेन निपतितं व[illegible]मदग्धीर्णं मां वान सहस्रधा जिह्वा विशीर्णा वाणी वा निष्ठानिवा न ह्वसानिमद्ये च न संत्येवते स्मिन्शरीरके सकललोक
माध्यमकर्मसाक्षिभूतानि पंचमहाभूतानि येनैवं तु नाभिवाम श्वीकर्तोस्मिन्नवाधुनाधमदृतो सि निप्रयसा प्लावितो सि मधरित्र्या रक्षा

ग्रं२

खलुहत्तर सर भूत्वा४ पालर सक्रजन्तुवन४ यू

तत्र प्रवेशितोसि र्नपितत्वं त्वमेवाकाशेनात्मनिर्विशेषतां नीतोसि यद्यवस्थितोस्मिंल्लोके कुतः त्वमुत्पन्न एवं विधो यदीदृशो । तिरिव कामचारी
नाकिंचिदपि वेत्सि येनैवं विदि[illegible]विनोस्मृद्दशिति वदनरागंश्चपन्नमात्रश्रद्धानिरनिरूपितस्फुटास्थानेन वादी शुक इव वक्तुमेव शिक्षितोसि । नैवाकिंचि
तित्स्यामेव जातौ न निवृत्तोसि येनैकांतहासहेतुरेवं वदको धर्मपिनो त्या हितवानसि नहुष्कोरथ्यथा हि ते संविभागमिमं करोमि येनात्मवचना
जाति नुरूपं मापन्नो । नैतास्मद्विधाः कामयस इत्युक्त्वा चंद्राभिमुखीकृतांजलिः पुनरवदत् भगवन् कृपरमेश्वर ईडशा मर्त्यलोकपाल यदि मया देवस्य पुंडरीका
स्यदर्शनात्प्रभृति मनसाप्यपरः पुमान्न चिंतितस्तदानेन मे सत्यवचनेनायमलीककामी मदुपदिशितायामेवं जातौ पतताद्विति सवमहश्च सोस्यानं
तरमेव च दैवं नैवेद्मि किमसत्यहृष्टेर्मदनज्वरस्य वेगादुत सद्यो विपाकस्यात्मनोङ्गःकृतस्य गौरवादाहोस्विद्वचस एव सामर्थ्यादिति छिन्नमूलस्तरुरिव न्म
चैतन्येनैव व्हितावपतत् । अतिक्रान्तः जीवितेन च । अभिकृताक्रंदाक्ष्पाहातपरिजने ततः कृतवती यथासौ महाभागस्तेवमित्रमित्युक्त्वा वत्रपयाव
नम्रकृत्वी महीं महीयसाश्रुप्लवेन लक्ष्मीमेवाहारितवती चंद्रापीडस्य तु तदाकर्ण्य कर्णं नितायतलोचनहृद्यामीलनमग्नदृष्टेः शेषवचनसो ऽ
वस्य भगवति कृतप्रयत्नायामपि भगवत्यामक्षणेयमाजाऽस्मिन्कृतजन्मनि मया प्राप्तदेव्याः कादंबर्याश्चरणपरिचयसुखं तज्जन्मांतरेपि च

ज्यर२ नायं२ ये२

ग ग
मेवमैवंवृत्ती संपादयित्री भूयादिति। यदत्र एव कादंबरी श्रमामाप्राप्तिः। तेनैव मे दोन्मुखं कुलमिव शिलीमुखाघातात् भावसत्संदेहक्षयस्य मस्कृत
ता। अथ महाश्वेता शरीरस्वास्थ्यसंभ्रमप्रतिपन्नं चंद्रापीडशरीरं रक्षां मर्दहारिके किं लज्जया। कथ्यतां वरस्थ एव कथमुपायः स्वदेवचंद्रापीडं भग्नैवास्य
ग्रीवा न भूयो मूर्धानं धारयति विचलितो पि न किंचिदपि चेतयते नेमं ततः प्रविष्टतारके लोचने समुन्मीलयति यथा पश्चात् स्थितानां गच्छता रमीष्टेनो च्छ्वसित्येव ::
हा देव चंद्रापीड कैरिदृष्टं नेतिका कादंबरी प्रियसखी दानीं तया विना गम्यत इति उच्चकैः आर्तवचपैमित। पत्रलेखा आर्यं तिर्यग्गा भूत्वा चंद्रापीडमुखनिहितनिश्चल
त्रि दृष्टिः क्षिति निश्चला इयं महाश्वेताया मे ः पापेनदृष्टा पश्यामि किमिदं च रत्नमध्या शता। विलज्जमानी इस्य तारापीडस्य कुलतुल्य सितमना थीक्ष्णता प्रजाः
सा हि स्वामिनिर्भग्नां यथाने तुल्ला नामपालिताः कल्ममे पृथिवी कस्येदानीं वदनं द्रक्ष्यति राजलक्ष्मीः को वलंबनं भवेच्छेमेः कुलदेवतं सेवकानां
या विना संप्रति व्यसनमेव समवाप्तं स्वीकृतं समानशील मम मित्रं पुण्डरीकेन [illegible] इत्यादि प्रियावर्षित निपर्यासाप
रित्यागवार्तां कथं कथावशेषीभूतो सि [illegible] कस्य पयं [illegible] प्रतिकिंप्रतिसमाश्वासं [illegible] विपन्ने कः [illegible] देवेन ४२
तारापीडेनो [illegible] कथं कादंबरी [illegible] निर्दयता जाता। स्माष्टं देवद्रस्सीद।

= र- कस्य४ प्रजाः२ १२

स्फोटितरव ५ ज्यैर त्व क्र२ हा२ योत४

प्यां

सखे दर्दुरकापर्यावधे हि मकरध्वजनाथः स्वार्थनां प्रतिपद्यास्य प्राणान्नैर्व विनाद्य लाभ पिशाणि ति तत्र च त्वल्लोके न तारापीडो न देवी विलासवती नार्य
शुकनासो न मनोरमा न राजानो नान्तःपुरजाः परिजनश्च सर्व एव कालीं संप्रस्थिते सिंकुतस्तदेयमेकपदे एवेदृशी निष्ठुरता जाता कस्मात्सुहृज्ज
नस्योपरि भक्तिर्यदि त्वमनपेक्ष्य प्रयासीत्यवनितलविधृतकालम्यारतिपरिजनेन दाकर्णमीक्रन्दहाँ ब्रूहि किमेतदित्युद्भ्रान्तमनसि समापतति
उत्र राजलोके समुद्भूते पि च्छ्रमनयनदर्शिनि चंद्रापीडदर्शननिर्गमी नह शिवीन तैर्हेषारवहतां कदेवकं चैव पर्याकुलित्वा द्विष्टेरवनुष्का हत्सभानतं
सक्रन्दं क्रात्मोन्मोचनायेव हे किंचिरस्वलीनकनककर्षटं रवलायोगे तुरंगमतां स्युद्धतां विंद्राभुषे पत्रलेखा निवेदित चंद्रापीडागमनमं चंद्रे
दयोज्ज्वासिनी वेलेव महोदधेः समकरध्वजाध्याजीकृत्य महाश्वेता दर्शनं मातापित्रीः भ्रः प्रतिपन्नशृंगारवेशा मरणारंभं प्ररणामुप
रमे रवलादादाञ्चारब्धो ज्वलाकल्पेन कल्पिता नंगबलविभ्रांतिना गृहीत श्चरभिमाल्या वले पन परवासा धकषकरणे नानतिबहुना धूप
रिजनेन त्वगम्यमाना पृष्ठः केयूरकेणोपदिश्यमान मार्गा पत्रलेखा हस्तावलंबिनी मदलेरवया सह कृततालपाम दलेरवे पत्रलेखा कथ
यत्नीनवं दहैं तत्से कांतं निष्ठुर हृदयस्य पश्चाद्गते निःस्पर्शगमनमेवनश्रद्दधै किं न स्मरसि तत्तस्य मदच्छायामश्रद्दधानस्य हि मगृहकेषु

उ त्रा

43

पि२ मृतमिव ४

द्विगुणमशाखिङ्यदिदमवश्वे। वंकमपिषितं यञ्जसस्मितमालोकितमाश्रयैवाक्षेत्तनरामेर्वसंशयकं। अस्तु इदं दत्तं तदसौ मरणोपि नश्यद्दृष्ट्वा त्ये वे
मामवश्यं मन्यं यदिदं दर्घेडःश्वमेवाप्रियमउमवतीत्येन दस्यवेनस्यमविषह्नदातथागमनमेवनाकरिष्यत् तदागतो प्यसौर्यकिमपि वक्त
त्व व्यं त्वं यैवं मया भनदृष्ट्वाभालपितव्यो। नोपालब्धव्योनवरापपतितस्याप्यडनयोग्यात्वोनाहं प्रियसख्याप्रसाक्षात्र दत्तीयेत्यभिदधानैवात्वे
ति नागमनं स्वेदात्कादंबरीचंद्रापीडदर्शनर्निर्ययौ नाम्यंतीति निर्जगाम। आगत्य चोद्धृतनोस्ताकरमिंडु विरहितमिव निशाप्रबंधमस्य मितताप
गणमिव गगनमपरिशितकुमुमशोभमिवोपवनं मुक्तंस्वातकर्णिकमिव कमलस्थं हंसं झृतांकुरमिव स्फलमयविक्षतरलमिव महाकुसुमजीवि मॅ़ण
तं चंद्रापीडमङ्गाङ्गीतदृष्ट्वा च तं सहसा हा किमिदमिति उपधरानमलढपद्मा नीकथं कथमपि मुक्ताक्रंदयापि मदलेखया धार्यत कादंबरीपत्र
लेखापुनरुन्मुच्छ्य कादंबरीकरतलमचेतना क्षितिमुपगतेवं विराष्टुलब्धसंज्ञापि कादंबरी तथैवमूढे विनिश्चलक्षबहृदयाविष्टेवस्तंभितेव राम॥
निःप्रयत्नानिश्चलमिवमपि विस्पष्टतानिमिषक्षेत्रं तमप्युआशमिंसं दचंद्रापीडवदनसंदानितदृष्टीसोमर्मत्ववाननाग्रूहोपरलोकं ड विंवेवपौर्णमा
सीतिशानिशीथिनी पत्पमपातोकंपिनीलतेववीपितापरकिशलयाम्भवलिलिखितेवश्रीस्वभावविक्ष्वहेमवेत सातत्यौतयाक्षितांतउतां छ ४३

त्यै४ ।ञ२

मे२ देवं~ त्ल२ ती~ = ए।अ~ द४

न्कार्तमदासपादपतनंमदत्तेसाश्रुवीक्ष्यप्रियसखिप्रसीदाञ्जलिरयंमयारचितःसमारंआरब्धंबाष्पमोक्षेषुच्यमानेस्मिन्प्रियतमविमारोत्पीडितंततःक्रमिवसार
सप्टङुसहप्रवासखुकृतिनेहृदयमिदमवेक्ष्यचरैदंमदिरांचित्ररथांचयाविनाकुलहृदयमपितंनाम्नीत्यक्त्वातीमदलेखांविहस्याङ्कदीर्घआख्य
र्मैत्रिकेकुतोस्यैवञ्जसारकंकठिनस्यहतहृदयस्यास्फुटनमालोक्यैवचयस्महप्रवासस्फुटितंअपिचयाजीवितितस्याः सर्वमिदंमातापिता
वंधुरात्मासखीपरिजननाथेतिमयापुनर्ध्रियमाणयाकथंकथमपिसमासादितंस्त्वंप्रियतमशरीरंयज्ञीवजीवहावंमेवीनाद्युमरणेनच
दिष्ट्यापिसर्वदुःखनाम्नोपशान्तयेतत्किमिति~~देवेनमेकुलाभिमतम्~~तिदेवेनागच्छतामैथंप्राणेश्वपरित्यजताद्दहमारोपितंदुरूतांचनीतम्
त्मानमिमश्रुपातमात्रेणलघुशल्यपातयामिकथंचस्वर्गगमनेनाथस्वस्पदेवस्पर्शादितेनाभंगलंकरोमिकथंवापादम्लिरिवपादावङ्गंतद्
नाहंर्षस्थानेस्थैरिकिंदुःखमेकंविधमधुनानुभवमेवसर्वदुःखायतेदहरीभूतानिकिमद्यापिन्दुद्यतेयेदथंकुलकमागमेलगतितेसुखेनापि
त्वितोधर्मेनाखंडकोजनेगदाज्ञतीतंलज्जापरित्यक्तामदनोपचारेःसखीजनश्वेवदितदुःखितामेप्रियसखीमहाश्वेतेतस्याःप्रतिज्ञा
नतथाकृतामयेत्येतदपिचेतसिस्तितंतस्मिन्मदर्थमेवोज्झितप्राणेप्राणेश्वरेप्राणांसमतिपालयंतीत्वथैवकिम्‌उक्ताहमस्मिंस्तसमयेमरणमेव

मि।३ पर न~ ज्ञातिनभूतं६ लानू~ द५

पि

44

भवनांगलेऽ प:१५ न ४

श्रेयो न जीवितं मे सर्वप्रकारलज्जाकरं जीवितं दुर्नमर्षएतं तद्यदि ममो परिग्रहः करोषि तदा मत्प्रियहितं तन्मदीयमप्यालम्निग्रहमारोप्य
तथाकरिष्यसि यथा तातोऽज्ञावान महोत्कारादात्मानं परिहृत्य जनो यथा च मयि वेष्टितं मनोरथं व्यतिसरयती येन परलोकगताया अपि मे
डलं जनिदायी पुत्रको भविष्यति यथा च मे न सखीजनः परिजनो वा स्मरति स्वयं वा मङ्गवनमालोकयन दिशो रक्षति तथा करिष्यसि।
पुत्रि कृतस्पर्शो मे सहकारपोतकस्य त्वया मल्लिकयैव माधवीलतया सहोद्वाहमङ्गलं निर्वर्तनीयं मच्चरणालक्तलालितस्य चाशोकपाद
पस्य कर्णपूरार्थमपि न पल्लवाः छेदनीया मत्संवर्द्धितया मालत्याः कुसुमानि देवार्चनायैवोच्चेयानि वासभवने मे शिरोभागनिहितः कामदेव
पटश्च परिशनीयः स्वयंरोपिताश्चूतवृक्षका मे यथा फलं गृह्णन्ति तथा संवर्धनीयाः पंजरबंधदुःखादुन्मोच्य कालिंदी सारिका शुकश्च परिहासश्चा
वपि विमोक्तव्यौ मे द्रंकशायिनी नकुलिकाप्यङ्कएवशायिनी त्वयाङ्कको भवत्सुहृणि [illegible] कपिञ्जलपोतको वने समर्पणीयः [illegible] पाणि
तलसंवर्द्धितं मे जीवंजीवकमिथुनमनाथं यथा क्रीडापर्वतकेन विपद्यते पादसम्वाहसुखपरिचितं हंसको यथा न हन्यते केनचित्तथा परिचिन्तय
हंसस्तीरे भ्रमेत्तपस्विनी वृद्धा [illegible] क्रीडापर्वतके [illegible] पशार्द्धयत पक्षिणे प्रतिपादयितव्या

राम ४४

तं २

स्व— नथा कार्या २

नथाविधेयौ २

नैश्व ४ रहा २ दधानैवरुन्न विं ४

रीतोपकरणा निमेषमवस्थित्वा ब्राह्मणस्य कर्णे निवेदिता पिङ्गलात्मने देवं प्रणिपत्य मीकार्यो परमप्रियं त्वेरोचते तच्छ्रुत्वा कर्णे हं उनरिसम
स्तकिरणरश्मिभिरणैः स्येनचंदनचर्चा मिरनवरतधारासारसैकैरेकसन्नानद हितकस्तकिरणानिकुरत्न प्रकितनारहाराय लोमपिद
र्णप्रणायनेनमलयजजलैर्ईपद्मिनीपत्राणां वरणैनसरसकिसलयं प्रस्तरैः कंठेरुमृणालनालतल्पकल्पमयो हि क्रासकमलकुसुद
कुवलयशैवलैर्दीर्घश्वासैरपघ्नलंचितानलेनज्वालामालिनि देवस्यकंठलग्नानिर्वापूर्ययम्मा मानमित्यभिधारणा वंशां मदलेखामवद्विप्राय
स्वामहाश्वेतां कथं महीत्वा निर्विकारवदने बहुनरवादीत्प्रियसखि देवि किं कृष्णपित्राशाश्रयया अनुरागपरवशा नः समागमं का
ङ्क्षिणीं त्वरेत्वरे पंचमरणार्थ्यधिकान्यनिडरखाद्य भवंती जीवितमलज्जाकरपतशोभमपि मद्विपहस्तं नीयमनाचं धारयसि मम पुनः स
र्वतोहताया सापि नास्ति नदा मंत्रशेषप्रियसखी भवनजर्जन्मतरस्ते समागमायेति धायोतं मातपुलके केसरोड्डामिश्रसमस्ताङ्ग सानि
लाहतोकंपोत्तरंगमाणातं दत्वा बाष्पोर्मितरलासंगलत्पुष्पमकरंदबिंदुविंदुविदि निकुलायमाननयना उत्कदायेकुत्र दलीव चंद्र
पीडवंद्राखमयविद्रुतान्दवलपिहृदायवल्लभैः समागमे स्वमिवात्मभवन्तीसरसमस्तुपरिधिपर्यङ्कचिह्नरहस्योद्यानकुसुमे निमज्जाचं

रू २ ज्य २

ते२ नइ तैर न रे२ पाय्य४ म२

यित्वा चंद्रापीडस्य चरणौ स्वोत्संगे दाहवेदनार्द्राभ्यां पाणिभ्यामुद्धृत्यांके न्यस्तवती। अथ तत्करस्पर्शेनोच्छ्वसित इव चंद्रापीडदेहाज्झटिति हि
नस्नमयमिव सकलमेव तं प्रदेशं कुर्वदद्युतकस्पर्शं किमपि चंद्रधवलं ज्योतिरुदजगाम। अनंतरं चांतरिक्षे वहंती वाहतोशरीरिणी वागश्रूयत। व
त्से महाश्वेते पुनरपि त्वं मयैव समाश्वासिता। तदस्य पुंडरीकशरीरं मल्लोके मत्तेजसाप्याय्यमानमविनाशि भूयस्त्वत्समागमाय तिष्ठत्येवेदं ऽम
म परं तेजोमयं स्वत एवाविनाशि विशेषतो मुग्धाकादंबरीकरस्पर्शेन[illegible]मानं चंद्रापीडस्य शरीरं सोपदोषादुत्क्रांतमप्यात्मनाहृत
नव शरीरसंक्रांतेर्योगिन इव शरीरमत्रैवं तेपोसंप्रार्थ्यमानोपहतयादाशां नेदमग्निसात्कर्तव्यं डक्केवाह्ने मद्यतत्पुष्टतं सर्वप्रयत्नतः परिपालनीय य
मासमागमप्राप्तेरिति तां श्रुत्वा किमेतदिति विस्मयाक्षिप्तहृदयाः सर्व एव गगनतलनिवेशितानिर्निमेषदृष्टयो लिखिता इव पुत्रलेखावर्ज
न म लिखितं पत्रलेखा वा उजते न स्पृष्टेति पत्रकृष्णावाहीत बेनाहृतदेहे दुर्गा स्पर्शेन नष्टसंज्ञोत्थाय विहेवले गाढा क्रियापरिवर्तकौ पादस्थिहेवेंद्राउ
धमस्मद्विधानां तु यथातथा चंद्रपुनरेकाकी विनावाहनं दूरं स्थितैर्देवे क्षणमपि तिष्ठन्नशो मसहत्य मिदधाना तेनैव सहात्मना महोदसर
स्याच्छिपदस्थतयोर्निमज्जनसमयानंतरमेव तस्मात्सरःसलिलोद्वेवलोकरमिव शिरसि लग्नजलजालबिंदुसंदोहमन्यथा तथावि ९५
यथाप ह२

त्वेव शीर्षशिखं मुखोपरिपरस्परासक्तमसंस्कारमलिनतयोपयस्तूविलशिरोर्द्ध्वबद्धजटाकलापमुद्वहन्तं जला
र्द्रदेहसक्तेन बिसतंतुमयेन यज्ञसूत्रेण समुद्भासमानो म्लानारविन्दिनीपलाशपाण्डुना जीर्णमरा पं
पवल्कलेनावबद्धपरिकरः करेण नानावशोधिनीं जटाः स मुक्तासपन्नक्षजलकुलेना[illegible]दसरस्सलिलमि क्ले
वांतःप्रविष्टमा नाम्नापाता पर्यमुद्दरँ लोचनाभ्यामु [redacted] द्विगुणाकृतिस्तापसकुमारस्सहसैवो
रतिस्तनतुल्याय च दूरतरावोदाममवाप्यजलनिधिपर्यङ्कुलपाप्यवबद्धलक्ष्यतया दृष्ट्या विलोकयन्ती महाश्वेता
मुपसृत्य शोकगद्गदमवादीत् गंधर्वराजपुत्रि जन्मान्तरागतः प्रत्यभिज्ञायते यं जनो न वेति सा त्वेवं पृष्टा शो
कानलमध्यवर्तिनी ससंभ्रममभ्युत्थाय कृतपादवंदना प्रत्यवादीत् भगवन्कपिंजल एवंविधा पुण्यव
तीया त्वया ध्यातः न कारणादेवं संभाविता अथवा उपपन्नैवेदृशी मय्यनात्मसंतापासंभावना याहमेका र

न्तत एव व्यामोहहता स्वर्गगतेपि देवे पुण्डरीके जीवामि तत्कथय केनासावुत्क्षिप्य नीतः किमर्थं वा नीतः
किं वास्य वृत्तं क्व वा वर्त्तते किं वा तत्र वोपजातं येनैतावतापि कालेन वार्त्तामपि न दत्तवानसि कुतो वा देवेन

परिजनेन चंद्रापीडानुमार्गिणा च पण्यलोकेनोपसृप्य परिपंतिना वीक्ष्यमाणः अस्थानादारोहे

१० उ० विनैकाकी समागतासि स एवं पृष्टो महाश्वेतया विस्मयोन्मुखेन कादंबरीं प्रति तां गंधर्वराजपुत्रि तथाह
८६ नार्तमलायामपि त्वामहमेकाकिनीमुत्सृज्य वयस्यस्नेहादावद्धपरिकरः [redacted]
[redacted] क मे प्रियमनुहृदयमपहृत्य गच्छसीत्यभिधाय तं पुरुषमनुबद्धजवेनोद्यतं स तु मे प्रतिवच च
मदत्त्वैव गर्वाणवर्जनिविस्मयोत्सुकेन येनेत्रालोक्यमानो वैमानिकेरवगुंठितमुरसीभिरवमुच्यमानो
मार्गो दिव्यांगनाभिसारिकाभिरालोलतारकैरुल्लक्षितस्ततः प्रणम्यमानस्तारकाभिरमृतरसस्कुवद
वकरैस्तारागणमतिक्रम्य चंद्राभिरामं सकललोकैर्वंद्यं लोकमगमत् तत्र च महोदयाख्यायां सभायां क
मिंदुकान्तमये महति पर्यंके तत्पुंडरीकशरीरमवस्थाप्य पिल्लामामवादीत् कपिंजल जानीहि मां चन्द्रमसं
अहं खलूदयगतो जगदनुग्रहाय प्रवृ आपारमनुतिष्ठन्ननेन ते प्रियवयस्येन कामापराधे जीवितमुत्सृ
जता निरपराध एव शप्तः दुरात्मन्निन्दुहतक यथाहं त्वया करैः संताप्य प्रोत्पन्नानुरागोऽसंप्राप्तहृदयवल्लभा ८६
समागमः प्राणैर्वियोजितस्तथा त्वमपि कर्मभूमौ भारते वर्षे जन्मनि जन्मन्येवोत्पन्नानुरागो मा

प्र ससमागममनुभवसी ततो मे हृदयवेदनामनुभूय जीवितमुत्स्रक्ष्यसीति अहं तु तेनास्य शापवृत्तान्तमु
जामर्षातिरेकदीपित इव निरगां किमनेनात्मदोषानुवेधेन निर्विवेकबुद्धिना शा सोस्मीत्यस्यसन्नको
पस्त्वमपि मत्तुल्यसुखदुःख एव भविष्यसीति प्रतिशापमस्मै प्रायच्छं अथ गतामर्षश्च विवेकमागतय
बुद्ध्या विमृश्य महाश्वेताव्यतिकरमस्याधिगतवानस्मि स तु महाश्वेतामन्मथपूर्वसंभवात्स्मरशरसंकु
लाह्वघु तस्यां निशायामुत्सृज्ञान पाचा पंचत्वं स्वयं हतोऽनेन च संप्रति स्वयंकृतेव शापदोषान्मया
सह मर्त्यलोके वारद्वयमवश्यमुत्पत्तव्यमन्यथा जन्मनि जन्मनीत्येषा वीप्सैव न चरितार्था भवति तथा
वरं यं शापदोषाद्वयेति तावत् स्यात्तेनापि रहितस्य मम विनाशोऽभूदिति मयेदमुत्क्षिप्यानीतं वपुस्ताव
न्महाश्वेता समाश्वासिता तदिदमत्र मत्तेन साऽप्यात्मानमासोपहृपास्यितमध्यनात्वं गत्वा तू
र्णं तमिमं श्वेतकेतवे निवेदय महाभाग नावोसौ कदाचिदत्र प्रतिक्रियामपि कांचित्करोतीत्यकाम
यसज्ञर्पितः अहं तु विना वयस्येन शोकावेगाधो गीर्वाणवर्त्मना धावन्नन्यतममतिक्रोधनेवे

47

का॰ पु॰ मानिकमलंघयं स तु मां र[illegible]हन्निवरोषभृकुतमुद्रा भ्रुकुटिविकरालेन चक्षुषा निरीक्ष्याब्रवीत् दुरात्मन् कि
८० ध्यातपोवलगर्वितस्तुरग इव मत्तिविस्तीर्णे गगनमार्गेण याहमुल्लमप्रचारिणा तुरंगमेनेवोल्लंघितस्तस्मा
त्तुरंग एव भूत्वा मर्त्यलोकेऽवतर अहं तु समुज्जातपश्चात्तापः कृताञ्जलिरवदं भगवन्वयस्यशोकान्धेन त्वं न
मं मयोपलक्षितो नावज्ञानात्तत्प्रसीदोपसंहरेमं शापमिति स तु मां प्रत्यवादीत् दत्त एव संप्रति मया ना पु
न्यथा भवितुमर्हति तदेतत्ते करोमि यन्तमपि कालमस्यैव वाहनतां यास्यसि तस्यैवावसाने स्नात्वा विगत
शापो भविष्यसीत्येवमुक्ते त्वहं पुनस्तमहमवदं भगवन्यद्येवं ततो विज्ञापयामि ते नापि मे प्रियवयस्ये प
न वेद्ममस्या सह शापदोषान्मर्त्यलोक एवोत्पत्तव्यं तदेतत्त्वमपि भगवान्प्रसादं करोतु मे दिव्येन चक्षुषा
वलोकय यथा तुरंगत्वेऽपि मे तेनैव सह वियोगेन कालो यायादिति स त्वेवमुक्तो मुहूर्त्तमिव ध्यात्वा माम
वादीत् अनया स्नेहलतया ममार्दितहृदयं तदरालोके ते नमोऽत्रपि स्याम वयस्यहेतोस्त्वयस्यैतत्तारापीड ८०
नाम्नो राज्ञस्य निरर्थनं चंद्रमसा तनयत्वमुपगतस्य वयस्येनापि ते पुंडरीकेणातन्मंत्रिण एव शुकनास

नाम्नः त्वमपि तस्य परमोपकारिणश्चंद्रात्मनो राजपुत्रस्य वारःन तामुपयास्यसीति अहं तु तद्वचनांतरमेवाधः नं२
स्थितमहोदधौन्यपतं तस्माच्च तुरंगीभूत्वैवोदतिष्ठं संज्ञा तु मे तुरंगत्वेपि नापयाता येनायं मयास्यैवार्थस्य
कृते किन्नरमिथुनानुसारी भूमीमेतामानीतः तदेवं चंद्रमसोऽवतारश्चंद्रापीडो योऽप्यसौ प्राक्तनानुराग
संस्कारादभिलषन्नजानंत्या त्वया शापाग्निना निर्दग्धः सोपि मे वयस्य पुंडरीकस्यावतार इति तच्छ्रुत्वा हा देव श्रु
पुंडरीक जन्मांतरेप्यविस्मृतमदनुरागमस्मृतिबद्धजीवितमशरणामनुरक्तावलोकिनं मन्मथसकलजीवलो नर
क कथं लोकांतरगतस्यापि तेऽहमेव राक्षसो विनाशायोपजाता दग्धप्रजापतेरि यदेवमन्निर्माणे दीर्घजीवि
तस्पृहानेव जीविते निष्पन्नं यत्पुनः श्लेष्यायारनं स्वयंकृत्वा न पापकारिणी किमुपलभे किं ब्रवीमि कस्मै कथ
यामि किमाक्रंदामि कमुपयामि शरणं को वा करोतु मयि दयां चेश्यमान्मनेवाधन्या देव प्रसीद कुरु दयां देहि मे
प्रतिवचनमित्येतान्यपराण्युच्चारयंत्यपि लज्जे मन्ये च तदाप्युत्पन्नमेवमंदभाग्यायां मयि वैराग्यं येनैवम
पि विलपंत्या न प्रतिवचनं मे ददासि हा हतास्मि अनेनैवात्मनो जीवितस्यापरित्यागं निर्वेदेनेत्युक्त्वार्त्तनारा

उ

७० सोऽस्मादस्मद्द्वनाद्दात्मानमपातयत् कपिंजलस्तु तथार्त्तस्ता प्रलापांसानुकंपमवादीत् गंधर्वराजपुत्रिक
८ स्तवात्र दोषो येनैवमनिंदनीयमप्यात्मानं निंदापदे योजयसि को वा धकृतासुखमात्रकेऽनुभवनीये दुःख
स्यावसरः परेवं तु चात्मानं व्यापादयसि यदुसस्तुतं तत्त्वया निर्वर्त्यं इदानीं हंत तेऽपपाप्येव समागमप्रत्याशा ६
पा यथा च शापशेषादिदमुपगतं भवतोर्द्वयोरपि दुः एवमयं तथा कथितं मयि चेदमसोमारतीभवतीभ्या
स्मते व तन्नु भवतामयमात्मनो वयस्यस्य चाग्रे पत्रलेखा कानुबंधः द्वयोरेव श्रेयसे यदेवमवत्संगीकृतं तत
ल देववात्तु वस्मतां गतं तपश्चिहोऽपि च य न तपसे हिंस्यहेतुस्यनास्यसाध्यं नाम किंचित् देव्याहि गौर्या तपसः
पा प्रभावाद्दितिपुरासुरस्मरारेरपि यावदासादितं देहार्द्धं एवं तमप्यचिराच्छ्रेयमेव वयस्यस्यापं कपिंजतयः प्रभावाद
स्यसीति महाश्वेतां पर्यवोधयत् उपशांतमन्युवेगायां च महाश्वेतायां विषण्णदीनमुखी कपिंजलमप्राक्षी
त् भगवन्पत्रलेखया चास्मिन्सरसि जलमवेगः कृतस्तत्किं तस्या वृत्तमित्यावेदनेन प्रसादं करोतु भगवानिति ४०
स तु प्रत्यवादीत् भगवति सलिलपातानंतरं न कश्चिदपि वृत्तान्तो मया ज्ञातः तच्छु नाकचंद्रात्मकस्य चंद्रापीड

स्यात्मा कपुंडरीकात्मनो वैशंपायनस्य किं वास्याः पत्रलेखाया इत्यभि तिसंर्वस्यैवास्य वृत्तांतस्यावगमनायगतोद
मस्य हृल्लोकस्यस्य तातस्य श्वेतकेतोः पादमूलमित्यभिधानरावगगनमुदयतत् अथगते तस्मिन् विस्मयान्त ६
रितपोकहस्तांतावंद्रापीडमालोकगलितनयनपयसि पश्चात्थानमपहतसर्वस्पितवति सपरिजने राजपुत्र
लोके कादंबरीमवाहीत् प्रियसखि तुल्यदुःखितांतेन च — चिरात्वल्लघमुखेस्थापितास्मि भगवता विधात्रा य
६ मेरिरस्ससमुत्प्रारिते अथवहने ते दर्शयन्ती प्रियसखीतिच नाथ माशानलज्ञे तवाप्यहमद्येव प्रियसखीसंज्ञा
ता सेप्रतिमरणांशी चितवानदुःखापमेः तत्को परः पृष्टव्यो मयाकेनवापरेणोपदेष्टव्यं तदेवंगते यत्करणीयं
तदुपदिशतु मे प्रियसखी नारभात्मनाकिंचिदपि वेद्मि किं मया वान्येन पृष्टेन क्षणं ती कादंबरी महाश्वेताम
त्पवाहीत् प्रियसखि किमत्र प्रश्नेनोपदेशेन वा यदेव यमनतिक्रमणीया प्रियतमसमागमप्रत्याशा का
रयति तदेव करणीयं पुंडरीकस्तावत्स्वयं कपिंजलहस्तात्पुंडरीकस्य यं कपिंजलहस्तान्मुक्तोऽथतः तदारभ्य वा
स्यान्मेकेतोवसमाश्वासिता या मयानया पिमनस्पर्शं किंचिदपिकर्तुं तच्चेममन्यत्किं करोमि यस्याप्रत्ययस्यान

न

ध

गु० मिदं चंद्रापीडशरीरमेकमेवाह्ने तदन्यथात्वेऽस्यकरणीर्यं विचिंत्यं यावदस्मुनरिह मर्त्यैनाभिनिविष्टा तावदेवत
त्रि स्यानुवृत्तं मुक्त्वा किमन्यत्करणीयं अप्रत्यक्षाणांहि दैवतानां मश्मकाष्ठमयाः प्रतिमाः श्रेयसे स्रजान
मस्कारेणोपचर्यंते किंपुनः प्रत्यक्षदेवस्यास्य चंद्रापीडनाम्नास्तवित्तस्य चंद्रमसो मूर्त्तिरनाराधितमस
ध नेसु कॅत्पां महाश्वेतापि तस्मिन्नेवोत्थापत्तरलिकया मदलेखया चोत्थाप्यमाना मरले हाहां चंद्रापीडत नु
मन्यस्मिन्नीतवा तातय वर्षी दि सर्वदेहहोमरहिते शिलातले शनेरस्तेरयंती स्थापयित्वायनीतमंठगारवे
षम्हृणां मंगलमात्रकावस्थापितैककरशाखानुषणां स्नानमनुविमृज्या परिधाय धौते शुचिनी दुकूले म
हाल्यपुनः २ गीहलग्नमधरकिसलये तांबूलरागमुपमृज्य परिहिते मौलितागतवाष्पवेगोत्तरललोचना स्वे
वे किमस्य चिंतितं मनसोप्रेक्षितमनभ्यस्तमनुचितमपूर्वं वा सावलाह्लेलीमहंकृतिना कार्यपंडितेन हृध्येवेस्नाका ५
र्यमाणायामेव सुरभिकुसुमधूपानुलेपनानि सुरतभोगायानीतानि तैरेव देवतैर्विचितामपचितिं संपाद्य ४९
चंद्रापीडमूर्त्तौ मूर्त्तिमतीव शोकवेलीक[illegible]पतनाभिवन्दनान्नाणेनैवोपत्तना गतजीवितेव शून्यमनुखीमुखा

वलोकिनी चंद्रापीडस्य पीडितेत्यौदितहृँपार्थिवसूनौ बाष्पमोक्षमुद्दामकृतेः शोकादपि मरणादपि वक्ष
स्तमामवस्थामनुभवंती तथैवांके समारोपितचंद्रापीडचरणाहृदयाद्रागमन्तेरेवन्तेनापि दुमुखि
नाप्यप्रतिपन्नस्नानभोजनेन मुक्तात्मना राजपुत्रलोकेन स्वयमिजनेन न च सहनिराहारा तद्दिवसम
शेषमनयपयत् यथैव च दिवसमशेषं तथैव तां गंभीरमेघोपरोधनीलामनवरतगर्जितध्वानकंपित
रू हृदयवेधामावद्धकलकलपिंकुलकेकाकोहलोल्लकुलितचेतोवृत्तिमुद्दामदर्दुरारटितविस्फुरित
श्रोत्रेन्द्रियां दुर्दर्शतडित्संपातपीडितहृदयामशनिक्षोहतजनाधारितभुवनज्वरां ज्वलत्प्रद्योतनिवहजर्जरि
ततरगहनतलतमःप्रसरभीषणांतामतमहिम्निनीमपिदीर्घतावलासहस्रेणवंमीलितमपरिस्पंदचंद्रापी
ना डचरणकमलौ विदितशरीरखेदा तावत्सती समुपविष्टैव क्षणमिव क्षपया क्षपितवती प्रातश्चोन्मीलितवि
वभिरवचंद्रापीडशरीरमालोकमस्थानेःस्थापाणिनास्पृशंती पार्श्वस्थितां मदलेखामवादीत् मदलेखे नवे
मिकिंचवैवशाद्गतनिर्विकारतयैवेत्यहंतुनाहृशमिवेमांतात्मवलोकयामितत्त्वंमपिताववहारस्तोनिरूप

५०

य

आकारं मनागप्यनुल्लंघ्य यावद्दत्तं तथापि संवेल्लितागमागः स्निग्धः कुन्तलकलापः तथैवेयमिंदु २

७० पत्येवमुक्त्वा कुंतीमपत्यवाशीत प्रियसखि किमनेन निरूपणेन यत्संत्रस्तमनो विरहग्लायातुरमात्मकमस्मोयरतम
१० न्यत्ताहशामवेहं शतपत्रशकलानुकारिणा कान्तिर्ललाटस्यतारशामेवेहमामुकुलितनीलोत्पलंघतिनरि ल
कर्णायतं लोचनयुगलं तथैव चेमाववरसतोपिविकासिकपोलमूलौ मक्कोयांतेतारशएव चापेम
८ म्लानकिसलयपल्लवविभ्रमस्तथैव चेरविंदुमालोहितनखांगुलितलं पाणिपादं तथैव चे रमधिगलितस
हजलावण्य सेकुमार्याणां सौष्टवमेगानां तत्सत्यासौ भारती कपिंजलावेदितश्चशापवृत्तांत इति (सुता
(चुरायसे कुमार्याणां सौष्टवमंगानां तत्सत्यासौ भारती कपिंजलावेदितश्चशापवृत्तान्त इति) संभावमामो
न्तु तकेवत्यामस्लेखापामानेहमथरामशकुंतापेरहधो पिनाचेन्दायोऽचरणतलनिष्टजीवितापरा
जपुत्रलोकाया पिरर्शितलनीस [illegible] तुविस्मयोत्फुल्ललोचनस्सर्वएवावनितलनिवेशितशिराः प्रणाम्यचक्र
पोऽचरणोरवितांजलिर्गमुहपेनाव नोस्थिलाकाहंवरांकिंचिदपपातहे विलसमानानोपुरवमस्मान श्र
पुरावव तन्यरित्यज्यहरं गतस्यापि दैवस्पताहृशामेवेदंप्रसन्नाप्पिंडमेरलयतिशारवीस्यतेचदनं तये ५०

वचेंद्रचरणकमलमविकाशिप्रणम्य तेषु देव तथैव च पुनः प्रसादानुभवनमस्याशालालसेंद्रस्यंभम
त्वमनुभूतं पुर्केन कदाहदर्शं नृपमनुभूतं वा परस्मालिंगु शयवद्धि रिन्यानि हितवतिराजलोके स्मरवीज
नासुपरीवारत्वोत्यायपल्लयमेवोद्वितयदेवत्वर्तेन कुसुमानिलात्वानिर्वर्तितवं चंद्रापीडशरीरप्रज्ञासस्का
राशरीरस्थितिकरणायाहिदेशासकलमेवराजलोकं निर्वर्तितलानाशनेवतस्मिन्नाममनापिमहाश्वे
तयोपनीतानितदेवमहत्स्यपरिवारफलान्कपशुक्रवती क्रताहाराचपुनस्तथैवचंद्रापीडचरणं दे
नोद्धृत्तीतमपिरिद्ववसमनयत श्रमेघ म्प्रोपजातहदंतरमत्पयाचंद्रापीडशरीराविनाशमतिमहत्ले
खामवाहीत् तपिप्रपस्रविद्वदेवस्यशरीरमिरमुपचरंतीमिरवरयमाधापद्मपादस्माभिरफन्नात्रस्थात
व्ये तदिदमिस्कृतमतं दत्तां तेतातस्यांवायाश्चगत्वानिवेदय येननान्यथा मांसंभावयतः दुःखेनवाम
हीयेननतिष्ठतः पत्राचमामेवेविधेदुःखभागिनीमागत्यनपश्यतहायाकरिष्यासिनशक्रोम्य

51

रितातमं वांच दृष्ट्वाशोकावेगं धारयितुं मपारयतोपरतमेवमालोक्य नकरुदितं साकिमपरमफनालिः
शशयितजीवितेहवेमतिपन्ननियमारोहिं मेत्युस्निधायपव्यसर्जी यत गतागततयाचततयाप्रियस
रविस्मितेः मिवांछिते इवेसंदिष्टालेनीचित्ररथेनावपाचमाहिर्पागाढमालिंग्यशिरस्सु याश्रा
पवक्रुत्या श्रावपार्श्वेचनाद्दासे कालमेतावंतमनस्पेवंमेनतदासीत यथाजामात्तस्मरितावत्साइवये
ति तदयमेवमावपेः परमश्रानेसेपद्मतसेवेवहस्यंज्ञामतातहतः तन्नाप्पयपुंसगवतोलोकपाल
स्यचंद्रमसोंतारस्तत्कल्याणेशापावसानेजा [illegible] मानासदैवानंदवाष्पनिर्भरमानलारविंदंतेर
दृष्टावरत्नावेष्टितेनिर्हर्तेनांतरात्मनाहैवतत्वद्वयचरत्नो [illegible] चंद्रापीडशरीरमतिष्ठत् अथापगतव
तिजलरसमयेघननिरोधाद्दूधारिवोन्मुक्तेजीवलोकेप्रसंरतीषुद्विवाशरामुकलिताशाभरावनम ५१

कलमगर्भपिंजरासुग्रामसीमासुकाशकुसुमधवलास्वरण्यस्थलीषुसेव्यतामुपगतेषुमासारंत
लेषुकुमुदामोदशीतलासुयामवतीषुशेफालिकापरिमलग्राहिषुनिशावसानमातरिश्वसुचंद्र
प्रभाभिरामेषुप्रदोषेषूद्दामपुष्पेंदीवररजोवाससुरभिषुवासरेषुसलिलिनायसरणाक्रमत्त
रणमरालासुहंसकुमारीषुसैकततरेखासुसुखोत्तारतामापन्नास्वापगासुपंकपरिहरणासुके
ग षेहतहलपछन्नेषुमेदाश्यानकर्दमोद्विग्नमानाभिनवपरवीकेषुपुनरपिपार्थिवलोकेनम्र
वर्त्तिकेषुप्रांजलवर्त्मसुजंबालविरामात्सर्वतस्स्वैरगारडरसहासुसंजातासुभूमिषेकदाचंद्रा

52

का॰उ॰
५२

नानिनवपरवीकेयुयुनरसिपार्थिवलोकेनप्रवर्त्तितिकुशंजलवर्त्मसुजेवालविगमात्सर्वतत्वकरो
गरवुरसहासुसंजातासुस्मिछकराचंद्रापी[illegible]नूरणाम्लोपविष्ठांकादंवरीनुपस्त्यमेघना
रोम्यनूपपातरेवीयुवराजश्चिरपतीत्यक्ताप्सताहृदयेनरेवेनतारा[illegible]पीडेनरेव्याविलासव
त्यावंसुकनासेनवार्त्ताहराप्रहिताक्तेचरेव्याएवशोकशल्यघटनोयरिहरद्विर्यथाहत्वंसर्वमा
[illegible]रव्यायास्माभिर[illegible]हितानवतांतुहत्वेदेवेनचंद्रापीडेनतत्किंविस्मृतिसंरेव्यं नापिरेव्याकु
रवुर्यात्तरत्नतविलंवाएवगतेनेहज्ञातमस्विललोकार्त्तिहरायावनितत्वहृदयेतारापीडपा

५२

सचमां-देवेन   दू   प्रतिष्ठं   य२

मिरभिहितांश्च हृष्टेन चंद्रापीडेन किंचित्प्रतिसंदेहं ध्यं नाजिदेथ्यापिकादं वथीतदाकृतविलंबामखेमंदत्वं तमखिललोकानिंदितया याव
देवा नितलहस्ये देवैश्च तारापीडाद्या वेदयते त्यभिहिताश्च ते स्मौन्मक्तनिर्भराः प्रत्यवेदंत यथा भगवद्भिः कथितं न तथा तिष्ठतावता क्रम
र्गतं स्नेहो भक्तिरत्र वत्निवकायगोरवा वक्तं कृतहृलमेव देवावलोकनं प्रति बलाकारयत्यस्मानिदं स्वभवतामपि वास्तिभावकोपलम
ज्य ब्धायमर्थः ततोऽपि ते स्माकं भवद्भ्यः सकृपलभ्यौनमं तंत्रपूरुषमेन यौ विषयगामी नदावयमपिनेदृशा एव केऽप्युपक्रमतोऽपे न पक्ष्यवि
देवमस्माभिरपि चिरतरं चरणपरिचर्यैर्यथा देवस्य प्रविज्ञित एवमीत्यास्माकमपि नावदृशनिगोचरे वज्ञानेन प्रसादेकृतवाभ्नेव दे॰
किमभ्युज्ञातं येन देवस्य पादारविंदवंदनासं विमुक्तविसर्षामहे ते एव वयं पादलग्नाश्चरणरेणवेद्विज्ञाप्य देवी देवस्य युवराजस्य
पादप्रणामेनास्माकं सफलयतु भवानागमपरिश्रमं यथा भूमिमेतावतीमागत्य संभवेऽस्यैव्विनशु वराजशरीरागताः संतो दे
वेन तारापीडेनैव किं कर्तव्यं किं वाप्यस्माभिर्देवो विज्ञापयितव्य इत्यावेदिते देवी देवी प्रमाणमिति । विज्ञाप्य पुनरूर्ध्वस्थितवति
मेघनादे तत्कालसमुत्पन्ने नितांतनिर्भरसुखासुखोत्कुलवैक्लव्याहिलै विलीयमानेव वैशंपायनसंचिंतेवाष्पमाकुलितोत्ललाट

या२   प्रसादेनाथ   य२   प्रत्य२   त२

53

देवमेवर गः तएव।२

५२ काभ्यामापिबंतीलोचनाभ्यामसृज्ञहिकापर्शृत्यमाणकंठीकथंकथमपिचिरात्कादंबरीमवाचंद्रापीडभगवताहितैरगमनीमं

५२ गीकृतमनालोकैर्वमेवयातः संतः किमुच्यं तं छ्रपिचवृत्तांतएवायमेवंविधोलोकातीतोयञ्चावलोकनेनापिनसंप्रत्य

यउत्पद्यते किंपुनर्वनरत्नालोकनेनापिरकेतदमात्रोपदर्शितप्रेमफलावोवल्लभतमजीवितावयमपियावत्तस्यामसंदेह ताव

चरलवंदनं सफ्नाव पेक्षितप्राणाहृदयैः स्नेहलज्जांजावमया उस्मृत्यानपश्यतीहृदमांतिकमिदन्नदपरिलंवितप्रदेशंतापशंपत्तमहीतलाच

ड्रापीडंनिहितोत्पन्नहर्षेणाननच्छदेषत्स्मितमवलोक्यकादंबरीस्वयमेवसममभाषतभद्रमुखाःपरित्यक्तामयंकर्मगतसंदे

सङ्गावकुलभगृशोकावेगोयत्पवल्लनालोचितावर्द्धिडः स्वावमानमेवडंवेनल्लोणभीरोभवत्तनामशोकावेगोयस्तेनक्षुबलो र

दर्कतत्परहितयासुरत्प्रत्याशयैवातनितमापतितहृदयेंतदेषवृत्तांतएवंविधोयेनकेवलमयनिरवकाशशंतशोक

स्यप्रस्तुतस्सहर्षभिन्नहृदेविस्मयस्यावसरःकिमत्रपरिवोधनायान्यद्दष्टपूर्वमिहश्रुतंवात्यद्वातएवायंवृत्तांतोभवद्भिरपिदृष्टोद ५२

ने

देवंसफलयंत्वागमनपरिश्रमेणसाधंनेतनेवतोमास्वानीथिमाकानंतरंयमेवनादेनपवैनिमानेदरनएवसमंवाप्यपानेनपवंगादितिंशि ५

निनरनव

२२

ब्र

द्र तावस्र

एवंचपुरेवाह्नतननोर्देविस्य वदनं संभाषणीयो जीवाद्विना न संभवति सापि संभाविते नैवं तत्कथमेतामद्य नावाप्नो दुकमते

देवस्य पादमूलं न चायं मत्पक्षह दृष्टोपरीत शरीराविनाशाद्दृष्टानां तत्प्रकाशनीयो दृष्टोस्माभिरद्धो सरसिनिष्ठतीत्येवं मा

वेदनीयं किं कारणमुपरतिश्च खलु विनाभाविनी प्राणिनां न कथं चित्तन मृत्यपथे यमुत्पादयति शरीराविनाशः अनः प्रा

णैर्विनाकृतानां दृश्यमानोप्यथ देह एवं तद्देवस्यापादेदनेन दूरस्थितमप्रियमुक्तजनं मरणसंशये निक्षिप्ते निष्प्रयोजनमेव वै वर्त्मा

जीवित नाद्यपीति प्रत्यागतजीवितैश्चरैस्वयमेवायमद्देतीति तोर्थि गुरुजनेजने वा यत्किं भविष्यतीत्येवमादि ब्रूयास्तु ते गुरुज्ञापयदेवि कि ध्र

विज्ञापयामो द्वाभ्यामेवापरिज्ञानेस्य दन्तुनसंभवेदगमनेन वा मदीयेनाकथनेनैव वा तदस्माकं गृहस्त्रीक्षिप्यमद्येनमज्ञा युव

राजवैशंपायनयोर्वार्तायां विनाद्य श्वः तिष्ठता देवेन तारापीडेन देव्या विलासवत्यार्यशुकनासेन च संभाव्य प्रेषितानाम ना

प्रेषितजीवितानामागमनं दूरापेतमेव गाढापि महितनत्तयवार्ताश्रवणलालसस्य राज्ञो देव्याश्चार्यशुकनाशस्य च दुःखदु

54 नात्यन्ताद्यासुखानि निर्विकारवदनानामप्येवं स्थानमशक्यमेवेति विज्ञापिते तैरेवमेतदित्युक्त्वा कादम्बरीमेघनादेवि।

म ७ द्वि २ मवादीनामेघनाद

सेत:— वपादा४ म द मा

ग्निसंस्कृततंडुलनसेनदध्नविलमिमितितथापिगुरूणांपीडाभवेत्। णंमोयामयैवमभिहितंमितरेणपितावदत्ः खेदंपकीति

कीदृशंभवतिकिंपुनरिदंमहावर्षंपतनदृष्टंशंतद्देशेतदपिभवद्भिर्वैभिःसहापरःकस्मितस्मद्देयक्वाः यत्पक्षिनसकुल

दृष्टांतःस्मृप्रत्यणायदृजनंपिपेवमादिदृष्टक्रमेवमादोषज्ञापयन्दृष्टीराजलोकेऽकाकथाः इत्युत्तर्गोपिसकलएवायंकंद

मूलफलाशीनिवृत्तःस्थितोयथास्माकंमध्यादेकेनापिदैन्यंनापिप्रतीपंगंतव्यमितिप्रश्नत्तरा अपितत्वयेसंपन्नेवि

पन्नौमविशेषंसेवंतेसत्कृत्यमानाः छुत्तरामखिन्नप्रत्यालप्यमानानानसमानालापैः संजायंतेस्तूयमानानोत्कृष्यमाणके

त्कृष्यमाणकेसिध्यंतेह्रियमानापुराधंयांतित्यज्यमानानप्रतीपंभाषंतेएवंसाधवःप्रियहितंविज्ञापयंतिअन्नादिकाःकुर्वंतिह

वानजल्पंतिपराक्रमेणनविकत्थ्यंतेकथ्यमानेनापिसज्जाभवंतिमहाहवेशूरतोअग्रजन्मतालः ह्वयंतेदानकालेपलायमा

नाःएवंतोनिलीयंतेधनात्यजेहंवक्ष्यमाणंतेजीवनोत्सवोमरणमभिवांछंतिगृहाद्ग्रामिपुराद्वर्त्मलेखवंतिषंतियेषांचत्रस्ताच

त्तापरिवर्यायामसंतोषाहदर्याराक्षतेस्वसनमाननावलोकनेवाचालतागृहलोनांह्वनंपरित्यागेमंचभद्रैर्येषांचविद्यमाते ५३

ला४ श्रू गुर्व मिश्चा

कार्यल्पम

क्रमा ५ य पि—

पिष्ठात्मच्य स्वाधीनसकलेंद्रियप्रसरप्रशंसतो पंक्षांवष्ट एवं तोपि बाधिरा इव वाग्मिनोपि मूका इव विद्वांसोऽपि जडा इव
त्कुपहतकरणांत्वरणा अपि कृपण्या इव पंगव इव क्षीवा इव किं चिकरा स्थिराः स्वात्मना स्वामिविर्न्तं दर्शनेनैतं प्रति विर्वृत्त
र्त्तं तत्सर्वमेवायमेवं स्थितो ऽत्र लोको देवस्य च स्थाने देवी वर्त्तते तदाज्ञापितं कृतमित्यवधार्य इति उ देवी स्वकामे च मना ते।
दस्त्वेरितकनामानं कुमारपालेसेवं हृयतैसहवसमर्जयत॥७॥ बहुदिवसापगमे च वासर्ये द्विनो नाम्पती चंद्रापीडस्यागमता
योपवयाचिंतं कर्त्तुमवंती नाम नगरी देवतानाम अवंती मातृकाणामायतनं निर्गता विलासवती दिक्षु वहसि प्रमना ने
स्वैमातरश्च पर्गता युवराज वान्नासहसैवसंभ्रमप्रधावितोऽपि तत उपश्रुत्यानंदवाष्पोच्छलितया जलाद्रैव स्तु ने ८८ वंश्च
व विलोपदीर्घस्य स्यादर्शकुंभो च सगेनेव परिभ्रष्टबालपोतको हृत्याक्रांतेवा ह किमिदमष्टतमेवाकुलाद्दृष्टकस्या
त्कं पादिमलुप्ते जातः किं न दृष्टः कं वा दूरः किमयं हरेवत्ति किं वानेन कथितं कुशलमेवं तस्य पीत पृच्छतो सेवा इत्यादीत
इतस्ततो यथादर्शनं संदेवैः शः प्रधावितेन नरपतिशतिर्द्दृष्टेन्नवोज्जयिनीनिवासिना जनेनामाता तेभ्र वराजः किंचिद्

वर्यंता कुचिरंतस्या ७ इति ७ इनाप्रति वं गत्ल ५ देति ७

55

ना—

मेघविनाशं ५

से— सम॰ क मा

देभवद्भिः परित्यक्तो दिवसेषु तेषु वाक्षवत्तिं कवक्षभवद्भिर्गृहीदृष्टं वा तिर्कोऽषोनेनातिवाहितो वहान्नैरमा ध्वनेख्वंध यद्दर्थम
राधर्वागमस्करागदृष्टगांतस्माधिच्छे वंवहतएवंस्यातिकांतश्च रितकाएतद्देत्ति किमनेनविदितेनापेतक ः घर्ययंनो
घ्राः क्ष्मतोयुवराजेनसहदृष्टो वैशंपायनः प्रत्यानीतो वा मिलितो वा सा पत्रलेखा सहितो मेघनादो नंदनः कं [illegible] वि
दपिसंदेशो देवदेवेनमेमित्रविहितमेवासावधारभ्यराभ्मेकतयैवमात्मनोबलान्तस्य बालवर्मणो वत्सस्यावि मे
स्येवदात्तर्जामिपिपुंडरीकत्य मावस्यवाजीयो युवराजेनप्रसादीकृतः प्रसीदतस्मादिनात्प्रथमसूरपृथुवर्मणो मातुलस्य
कृच मेकथयत्तवान्नप्रितस्मेहंतामहेमहानश्चुचारेस्तश्रुतंत्नोशाद्इतिकुशलं महाप्रपतेरश्चसेनस्यछ्ववोवास्माकं विस्मयः सा
कृतोस्मात्पिचायक्विजककमपिमवतींहस्तेनकिंचित्प्रहितमाहितमरणवासौयुवराजमवतेहदृष्टोभवद्भिर्यातास्मेभ
रक्तसेनः सपरिजनसमर्पणेनमुंडेसेनस्यसेवाश्चसमंत्रीश्रमेकदालयमतितावलगतिवलाधिकृतस्यकावाननविशु ५४
छेतस्यरोपितद्वेमन्नामीराथीयुवराजं राजकुलेकः प्रसादविशेषे वर्त्तमाने माच्यतेवाकेमवाकेलब्धमेतावद्भिर्दिवै

सी— न्नंरू

सो२ याच्याभि २ नश्चाभि ४ न५ भा२ पृ

सैराडीत्रिविनीकावहवःखच्छभिनवसेवकाऽऽरातांपातनामसर्वतामेवानाद्येनदृष्टःकथयतसर्वमेनष्टतोर्वीसेनस्यवान्नंमि
नर्युपरितेवथममेवाध्रविष्टौयाचांमाचास्यतडःखंतुरितप्रत्यग्रपतितंमरणशोकादशा.नक्रियैवपरित्यक्तानविघ्नय
वकथंसाडीवर्तीतेतानिवेप्रतिपदंदृष्टामानानथदत्तश्रुतिवचसोनाम्नाग्रस्थितमक्रमगामर्दृष्टौविष्टाभिवाधश्रमङःसर्वा
गानपिपादाहच्छिंसभाविताद्यमायामितयागत्वागहतोछतममलिनतरंपस्वराहादिर्मसंस्कारमलिनकायानेक
वोहष्वाघ्रघ्रलिपक्षेषुमूर्धतात्कबद्धजानिर्वध्नूमैस्याश्रयानिवेनमस्योवामस्यपदव्यामामिवदौर्मनस्यस्यसंदर्भानिवसर्वङः
खानामङ्गरितस्वरितंसमेतास्मातेखहारकाद्यवलोकयन्तस्मिन्नेवमागिरगृहांगणेस्थित्वातेषामाक्रानायादिदेशंस्तं
तंस्वातर्कितापतितंदृष्टिनोत्वाक्षितद्विगुणङःखवेगाक्षुभिताभिवोहकाभिवंङ्गिरैर्दोर्ष्णीमयानिववद्धशरीरांनिर्जिता
निवोपसर्पितःपुरस्तात्पतंतीवबाष्पार्षसाध्रसस्खलितकमलोचरणानिपंचषाणिपदानिगत्वासगद्गदमुच्चैरुक्तातंप्रणामा
लीवावादीतमङ्कःकथयतासुदत्तस्यमेवान्त्रमात्रमिदमन्यथेवकथमपिकरोतिमेहृदयंतप्रतयमेप्रियतेवत्सोहृष्टोवा

लो मे

वत्सानिवत्स

56

वै- मयं२ ध्याय२ तुजतं२ लो२ ध्य२

भवद्भिरित्यैष्वाकृते सहसागतवाध्ववेगामवनितलनिवेशितेऽहं मां गाः प्रणामाय देशोनोत्सृष्टकच्छा द्विवाभिश्वरवत्तन्न
मितवद्माय ज्ञापयत्व । देवि दृष्टोऽस्माभिरच्छोदसरस्तीरे मुक्ताङ्गः शेषमेव हि तिरो विज्ञापयन्तीत्येवमभिदधत एव ताम्बूलमस्तु
स्वी विलासवती प्रभु बाष्पं किमपरेतपत्री निवेदयेति हा इत्यतः प्रसृताप्रहर्षप्रियवदनात्प्रतिलेखमालिकाभृद्भिः शिरोभिरादिश
नैर्दीनैराननैः प्रथमं तन्नयेरक्षिताप्य मोहेड स्थिताभ्यां लोचनाभ्यां मनुरवे समदधारणेनम्रदृष्टयेदत्तादेदितम्बो । ननु भवद्भिरावेदि व
तं महावत्स उज्जगदेकचन्द्रचन्द्रापीडचन्द्राननचन्द्रशीतलवृत्तेते चन्द्रा निरामयमृणालोर्वेनानन्दभूतं किं धृतं तेये ननामयं तोसिता
नचन्द्रापीडपीडिताप्रवीमिनकोपाण्डुपालं मे नवपुरुषमेतत्त्वंवात्वनप स्थितं त्वं ममनागपि करोमि तथा पुरः प्रतिज्ञा सर्पयवृत्तमाम मे
पवस्थासर्वं सुगच्छत एवं मय स्यादृहृदयमपशंकयैनं तत्रस्थातं ड्वर्त्तं मे मे वत्सस्य भग्नपुरस्वावलोकनमिति विलापन्ती सिकिं करो
मि । क्वैवार्ये दोषो वत्सस्य मन्दभाग्याया मम मे वितान्यपुण्यानो विलपिताभिर्भवत्पुण्यपुन्नेत्यापि लोकेन पुनर्मर्यादा महादेवीपाद
कारिणी यस्याश्चैव मकाण्ड एवं विविधवापिनीतो विप्रलम्भो स्मिदृष्टवेषसा चत्समद्भुरगात स्पाँतेपत्ताभिपादयोर्निस्त्रिंशीकवार ५५

मेद स्व२ धा इति७

धां२

मेंवेत्पालपरिक्लिष्टस्तन्हेववदनमालोकयितुमुत्कंठितं मे हृदयं जातं दुर्लभमनुजानामेव किमौसं जन्मनः शोचवन्नेस्मृत्वा
शोर्वीमिकिमात्मनमवशोच्यास्फुतयौवना भोगहारिणी वर्त्तमा मां रूपशोभां पश्य आ हो स्विद्वक्ष्ये शरीरी रामुत्वे
ह्रोत्मोह्यंगौमिनी प्रभुतामित्येवं च विश्लपंती मामौ लोक हृदयस्थ = तोपि मे वकुथा ... तेमसि ... था विनापि
जीवती त्येव चिंतासवती निजानंच्चर्यविनाजीवंत्यापि = उरे वते कथं मयावदनं दर्शितं न वेद्मि किमिति प्रियतया ते कि
माहात्मे प्रत्यपाडं तु स्त्रीजनसमक्षं वो शून्यवादे वेत्पृष्टापि न श्रद्दधाति मे हृदयं मे निष्ठुते येन तमहमुपधास्ये किं स्फुटीकर्तुं
वचांसि न ते चरितं काली ते वने चाभिरमणीक एवं वा श्रवणीयमपरतास्मीति तार्थात किं ब्रवीषि नथापि तु किं ममेन
संहाउचितेतं लज्जाकारेण वेलक्ष्येनेते बाध्यितास्मि ते वत्सवचनान्न भीनरोदिमीत्याभिदधानैवासन्नसखीजनादवल
वितशरीरामोहमगात्तेऽथैकदोर्वर्नैकसहस्रसंख्येन प्रधाविता विलासवती परिजनेन वेदिते तस्मिन्वृत्तांते मे दत्तासौ
लोद्वेल इव महांभोधिर्दुर्बृत्तांतमश्च चेतांशसंभ्रमसमुत्थार्यशुकनासहितौ योयामर्वक्षितां प्रज्ञाविनीं करेणुकामारुह्य
या

लोक

57

राज- उर हार- मु- भवन२ काल४

सखाद्य पिबन्निवस्वरौ मार्गे किमेतदित्यकार्णेनमादकलकलेन सर्वतः प्रक्षावता जनपदो दोदेना कर्णनिवावर्ज्य निवति
विपर्यासिय न्निच्छहतः सुगोपुराचैलकश्राकारैतोरणामुज्जयिनीं निर्जगाम नरपतिः उपेत्य चावंतिमातरहमवतीर्य
विषाः सोहाथवदनेनमलयं जलेश्च असिंचता कदलीदलेशु वीजयता जनलाङ्कैपाणिपल्लवेश्चसंवाहनं कुर्वता परिजने
न कथंकथमपि चेतनामंध्या मातामहोन्मीलितलोचनामशुक्लकमलिनीमिव विलासवतीमपश्यत्तांहष्ट्वा वसहसा सह
हेन मनेचांमसास्रुहावशेषापतथ्यमानायेदासिंचत्सऊपविश्यपपार्श्वे स्पशाश्वित वार्षिता करेण दैवलतावक्त्रशाधिकपोलयोः रु
त्तोरश्चिवाङ्केशुस्पृशन्न शनैः शनैर्वाष्पगद्गदमवादीत् देवि प्रदिसत्पभेदाच्याहदशं किमपि वत्सस्य मे चंद्रापीडस्य ततो न रामः॥
जीवितं वक्तिमर्थमयमात्माववत्सस्य हातेसकललोकसाधारणो नास्तनीवैक्लच्यो कर्मणोजेन हवतांनीयतेस्यंतिश्चमा न्यू
स्कर्पन्ना निकर्मणि किमपरं क्रियते ससोधिकस्य माजनं स्तोकेस्य वयमत्रपात्रं हि हृदयतांइनामपि कुर्वंडिर्नलभ्यते ५६
एवमासाम्तं मे हृदया विविधिनामोपरस्कोप्येवाश्चेयदस्मैरोतेन करोमि निचाम्रौ कस्यचिद्धापायज्ञः एवं पराधीनहृष्टोमदर्शमि पद्धा॥राम

स्व२

स्य २

नूविधात्रास्माभिर्लब्धं वत्सस्यातिदुर्लभो जन्मोत्सवः संभावितौ कृतस्य मुखमवलोकितं मुग्धाननं शयनस्योत्संगचरणाकुञ्चनमां
गोकृतौ जातु संचारितेरेणधूसरशरीरं संक्रीडालालितस्य शैशवमनुभूतमस्य मन्मनोहराणि प्रथमजल्पितानि श्रोत्रे कृतानि वि
बाल चेष्टमानस्यैवारवोद्भूतो गृहीतविद्यस्य गुणवत्त्यानंदितं हृदयमुपरूढयौवनस्यामातृभी रूपशोभा शान्तिश्च प्रत्यभि ज्ञ
श्र तोऽभिषिक्तस्य चयौवराज्ये शिरः समाघ्रातं दिग्विजयादागतस्य प्रणामः कृतोऽस्य परिष्वक्तान्यंगानि तावदेवमनोरथशतवांछि
।५ तस्य वक्त्रेन संपन्नं पद्मधूमसमवेतस्य निजपदे प्रतिष्ठां कृत्वा तपोवनं न गतं सर्वाभिवांछितप्राप्तिश्रममहतश्च पुण्यपरा
श्र छिं शेषफलं परमपि किं चन्नं वत्सस्यैतदद्यापि न परिस्फुरं केन चिचमकथितमेवैतावत्तु मया श्वक्रमिवं परिजनाकथ तव
यतः कर्णेकृतं यथास्मत्सहितैर्लेखहारिकैः महापरो वत्सस्यैवालसे वेद्यस्यरितकंत्रायातः सत्वेवेति संदृष्टांतसोपि च
यानदृष्टएवेति तं तत्तावत्स्थामश्च लोजीवितमरणयोरन्यतरदंगीकरिष्यामइति जम्भिदधत्येव राजनिपरिजनांतरितं
चरितंचचरितंतदृश्यमाद्मयन्तीहारस्त्रुंतान्महीतललनिवेशितोच्च मंगममालोकयितुं दर्शितवान्नराजाधुतथातमालोक्य

मा– देव इति– वं २

धाद्य वाक्ये गे मात्येन

चंद्रापीडस्नेहादेत्योहीत्याह्ययहदृष्टेनेनिर्भागेस्थैर्यवाच्भद्रकथयकिंत्वंवत्सस्वप्नेनागमनायमयातस्माचांवालिखितेपित्रा
ज्ञातोनागमनकारणंवानकिंचिल्लिखितवानितिसर्वेवमादिष्टोराज्ञागमनतःप्रवृत्तियथाहत्वंकथयितुमारेमेराज्ञा द
य चंद्रापीडहृदयंस्फुरनहत्वांतयाकथाकर्णेकामिनशोकार्णविक्रांतिविकल्पःस्मार्यकरमार्त्तभूस्वरितकमवादीतमद्रविर
ते मसंप्रतिकथितंत्वयाकथनीयंमयापिकृतंश्रोतव्यंश्रोतव्यसंप्रश्नदोहदेनित्वंस्वपाकेनुकंसतार्थीभूताक्षतिरोदितः ने
तव हृदयमुत्पन्नापीतिस्थिरवस्थितोस्मिहावत्सत्वयैकाकिनास्फुरतोहृदयस्यानुभूतावेदनावत्सनिर्वृढवेशंपायनस्या त्यया
दे परिपीतिर्वन्यूडंस्वभागिनोनिस्त्रिंशाकर्मचंडालायेषांतवापिहृदयस्फुरणेनिर्विकारमेवेदंदविवज्ञमारतोपिकठि
नतरमावयोर्हृदययहृद्वैवंस्फुरतिनसहस्रधामरणेभीरवोमर्मंवनवत्समञ्जगहंतिस्पृयप्राणाडेलिष्टपादवदेवातिदूरंनय
त्यपेकाकीवत्सस्थावैज्ञमर्नयपत्नामहेश्वरकेशोवक्रमार्यच्छिकलाशंकिमद्यापितिष्ठस्ययंसकालंमहस्यमहाकालायत ५७
नसमीपेममादिशाद्यश्चपरिचारकांस्थितास्वनायोनयत्कृटितिकाष्ठानिकाष्ठिकांकिंतिष्ठसिवत्सक्षिताङ्कडकि

उःखः मेः स्वहै

नेपाल२ ।नि:२वि४ ~~पत्र~~५

क

मोगत्वा निःक्रामयत् हुताशनप्रवेशोपकरणं निःकारणं हृदितेन किंमुत्थितानुरोषात्परिलंबाहितानुविशपदापय
क्षोषं द्विजेभ्यः कोशं कस्य हेतोर्द्यापि पादपैनादिकं करणीयमेवाङ्गनानां मेद्वीणाद्वीणउपपस्यमेया तयथाभूमिं भूमिपनये
दृष्टांष्टु यथावचना दैवानाथताडः स्वं ज्ञानांतिप्रजास्तथाकुरिष्यकथावशेषीभूतो मे वत्सः कर्मपरं संविधायययामेवंसमा
नंप्रलपितं वतारापीडमेवेनितान्तमपीडयाविलासवत्याष्टतशरीरमान्तरस्थापितकोपयुज्ञापयत् देवयथास्फुरिते
पिहृदये ~~कित्ते शरीरसमुपवसज्जंस्नापदोषाद्वैशंपायनस्यवैशंपायनस्य निरवशेषं पुण्येनतनमवद्देव~~ दत्तोपि हृदये
द्विग्धनेशरीरेणयुवराजःशापदोषाद्वैशंपायनस्यवैतर्थ्यो निरवशेषंपुण्येनवतावदहं इति तारापीडस्कन्धे तमाकर्ण्य
कौतुकान्तरितशोकावेगौ विगतनिमेषेण चक्षुषा विष्टुवदत्तावधानस्तेन कथ्यमानं यथादृष्टं यथाश्रुतं यथानुभूतं सपति
रवशेषं तत्सर्वमश्रौषीत् तथाच तातमनेकविज्ञोत्पादितप्रत्ययमश्रुद्दैवंविनिश्चित्यशोककारकं च विस्मयाभिभूतं चन्द्र
श्रवं च कौतुककरं च युवराजो वैशंपायनयोर्वृत्तांतमीषदिव वर्णितानेनो विदर्शितारकाहृष्टिनिर्विशेषावस्थेष्टकाना

द

तैः२

यथातत्र५वि

ते

विमर्शस्ताप्तत

59

निधानी चैर ध्वरस्य मयेर तिर यत

शत्रुवेध्यपातयत्सुहृदस्मा स्वयंदुःखितानपि विस्मृत्यात्मदुःखं सुहृद्दुःखापनोदायैव वर्त्तंते यतः वस्तुकृतास्मद्दृत्तंव
स्वोपि शुस्त्ववदवनिपतिसुवार्चदेवविविधे हि मन्संसारे सौख्यदुःखदुःखं सर्वे हेतुः देवर्यो निमात्तेषेभ्योऽस्मिणामनःप्रक्षालनस्य
कर्मणां दौविपरिणामात्कस्मात्प्रोदेवर्हाडपर्यंतस्यौषेयक्षितिस्थितिप्रलयकारणस्यैव्यत्वांधर्मसाक्षिनानामिष्टानिष्टकर्तृफलसं वा धर्मा
सा वेधकारिणेश्वरस्य भास्वभानां विपाकानुभावाद्धात्स्वयमेवानेकप्रकारस्तु त्पद्यमानस्य तिष्ठते विनश्यते वा नियतत्वंतेः स्या
वरजंगमस्यनकाचिद्दस्वस्थाया न संभवतीति किं कर्तोयं देवस्यात्रवक्तानिविमर्शोपि दिष्टकेचिन्मिचारो कियं त्पश्चयुक्तिर दे
हितात्स्यागमप्रामाण्यदेवाम्फपगतात्स्व विसंवादीनिहस्वपंतेऽप्रद्दार्वक्षालध्यानाहा विषत्तमस्योत्थापनेकीदृशीयुक्तिः
त्रयस्कांतस्यवार्यः समाकर्षणेऽभ्रमणे वा वैदिकानामवैदिकानां चानेकप्रकारेषु कर्मसु सिद्धौ नानाविधद्रव्यसंयो
गानां वा मरणमदर्शनोत्पादनोपहस्तवशीकरणविद्वेषादिषु शक्तेः समुत्पादादस्यौषधवक्तृतराणां एवं विधानां तत्र
तत्र सर्वस्मिन्नेवागमा प्रमाणमागमेषु च सर्वे वेदपुराणरामायणमहाभारतादिषु संत्यनेकप्रकारांशोपकारणे ५८

[illegible]

वस्तुनाम द.

सुत

ध्रुवताराः तद्यथामहेंद्रपदवर्त्तिनोनहुषस्यराजर्षेरगस्त्यसौपदोषादजगरतासौदासस्यचवसिष्ठशापात्मानुषभक्षमधुर
गुर्वंशापाच्चययातेरकालएवजरसाभंगं त्रिशंकोर्वक्षपित्तशापाच्चंडालभावःश्रूयतेचस्वर्गवासीमहाभिषोनामराजाब्र
ह्मलोकेशांतनुत्वंनदीस्त्रीत्वमुपगतायांगंगायांशापदोषेद्दृष्टानामपिमुक्त्यापिच्छिष्टत्वंतावदद्ययूएवादिदेवोभगवा — यमा
वा — नजःसएवजमदग्नेरात्मजतामुपगतःश्रूयतेपुनश्चतुर्व्यक्त्यांतंदिविक्षराजर्षेर्दशरथस्यतथैवचपुनर्मथुरायांवसुदेवस्यतंबमेव
येषुदेवतानामुत्पत्तिर्नैवासंभावनीयातःपूर्वमनुत्पन्नेभ्योगुणेभ्यःपरिहीयतेदेवःनेवापिभगवतःकमलनाभा इति स्मयते
चंद्रमाःकिमत्रासंभावनीयंअश्वेचगर्भसंभवारंभेदेवेनदेव्यावदनेविशंश्चंद्रमादृष्टःतथाचममपित्रेपुंडरीकस्यैवदर्शन
मुपजातंतेनउत्पत्तिंप्रतितनयोनाश्चेवसंदेहोविलष्टयोः = शरीरस्यापिविनाशःकथंवापुनर्जीवितप्रलंभःस्यात्तद्वाप्यखिलले
कप्रख्यातप्रभावमश्वतमनेनकारणमावेदितंतत्रब्रह्मस्तिविद्यातस्त्वेषाण्णश्चेववाज्ञातिन्त्सर्वमेतद्धिकमित्येवंगच्छतुदेवः॥ — वा
अत्रचैवइदंशस्याकर्त्तस्यकांतेरखिललोकस्याह्लादकारिणस्यवाच्यचसंभवएवनास्तिदृष्टांतकल्याणेनचिरात्तुशापावसाने

२२

60

देव्यावा २ तयोर २

निर्वृत्तिति गंधर्वस्ततो हाहमंगलस्यागलन्नयनपयसो वक्त्रात्सह पादयोः पततः पुत्रत्वमुपगतस्य चंद्रापीडनाम्नोंते इति
स्य लोकपालस्येव चंद्रमसो दर्शनेन जन्म कृतमेकृतार्थं पर्याप्तानि देवस्तोर्धर्ममयं शापोस्माकं उन्नर्वण [illegible] तदत्र
वत्स निमग्नोगापितदेवेनमन्नमिशोकः कर्तव्यो मंगलान्यभिध्यायतामतिमतदेवताराधने नभ्रूनातिसर्जनि [illegible] न्यज्ञ
त्मोर्पर्नितिकृद्भेत्तमभिवर्ध्यतामकुशलमपपाडितिक्षमतिकष्टतमेनैप्रवासादिनात् एवः परिक्लेशेन हृदयमुपनीयताम्
घ परमप्रियदैवं गते श्रेयस्कार्यमूयते शायते वा तन्नदैवैवारम्प क्रियतां कार्यतां च कर्मनिरवद्यवैदिकानां कर्मणादांम्रसाद्यु मवैदिकानीव
नामकिंचिदपि वोत्पन्निरापितयोर्हि हुःलयोरीदृशेनैवप्रकारेणोज्ज्ञातेत्स्वकमैव दतिष्ठकनाशेमशोकएवराज्ञा प्रत्य
सर्व चाहितं। एवमेतद्यथार्थैवाभिहितं कोऽथो उध्यते कोलं वा परेणावयं परिबोधनीयाः कस्य वा परस्यास्माभिर्वचनं करणीयं कि यै
तुतनर न्नं चवत्सस्यमेवैशंपायनडःखाङ्कुरं हृदयस्यामृतोद्दिष्टमनं सर्वमेवाद्यदंतरयतीति तदेवैयं शपामि न देवस्याशेषमितदेवस्य
णोमितदेवोत्सेहोतैदप्रत्याग्निनेवत्सस्यवदनेसंस्तब्धमेवात्मनो न शक्तोभिकर्तुं यैच चनममाप्यमोहैर्यीशः प्रकारश्च ५९

पुरः २

देवाःपरिबोधनंदूरापेतमेवेतद्गमनाशेत्र्यउपायएवनास्तिजीवितसंधारणेयेत्येवमवधारयन्वार्यःस्तुकभवतितारापी
डेविशान्नमयपीडयाणछेन्नेयतिपरित्यक्तलज्जांविलासवतीकृतांजलिस्तैर्जगाद आर्यपुत्रयद्येवंतथापिकिमपरंवि
लंबितेननिर्गतावैवयंदीयतांप्रयाणेष्वाज्ञामपतिहृदयंवत्सस्यदर्शनायंयपीडःस्वापनोदार्थंस्फुटनमस्याशंसतितंहृद
यस्यासीन्नदपिसंप्रतिदर्शनाकांक्षयानरोचतएवंजानामिखंदीर्घकालमपिडःस्वाप्यञ्भवतीसकृदपिवत्सस्यदर्शना
यजीवितमस्मिंप्रनरसत्यपीडःस्वोपसांतयेसंप्रत्येदमृतामीतितदस्यपीडराशानिर्वर्त्तितसर्वार्थेनिर्वाणोपायमस्यवत्समानन न
चलोकनोत्सुकस्यागमनमपिहृदयस्यनिहितोदनतांप्रेङ्गजस्त्वलिनिवदंतीमेवविलासवतीमागत्यच्यतमठश्चकस्त्रासवे
धूम्रायतमःपरिणतवयसःस्वहृर्मवात्स्यप्यछत्रपक्षहीतपस्त्वाक्याद्याज्ञापयवदेविसर्वत्रैवापरिस्फुरेनाखुनावात्तीकलकलेन
ङ्गालिहृदयामनोरमाछ्यमेवधावत्यागतातडोमज्जैनोपगतावंझानामिदंतदेषामात्यगृहस्थवत्तश्चिषतिप्रहतिस्वदेवीकि
मेमिःकथितंजीवतिमेवत्सोवैशंपायनश्चतशारीरोवाहो किमेतोवापतवर्द्धविस्यकावात्ताक्रियावत्ततिर्योगमिच्यतोवाकि

बंधनत्य

51

तर त६ मानार राज छर

त्रि— यो: २ प्रियसखी २ पत्तुला हं ।

यक्षिणिश्रिसेरितिराजानुतत्तडपरिवर्तितान्यायाग्रपिकष्टनममाकरणपदीर्णइवमुखाशातरणीश्ननको शेवर्ततं विलासवती
मवादीता दे विलक्षतं किंचिदपि वर्त्सौ क्षितेप्रियमुखर्यतेथैन सुमूर्त्वा कदाचिज्जीवितेनैव कुर्यतेनेड त्रिषट्वयमेव चैर्यम
वलयसर्वरत्नांताउकथनेन संघाएयझकांतुयायैष्ठकनाशेनसहर्थानतद्भ्मे वेतन्यथाप्पसहपरिजनं विलासवतीचसर्जे
स्ता। आत्मना —पिश्रकृतासेनसहगमनसंविधानमकारयत्तु अथ तथा प्रस्थितेराज्ञि राजानुगमाच्चुंङापीडस्ते हेन
ता सुयदर्शनिकुतहर्लर्षेप्रथमगात। पितृमातृत्वजनदर्शनायथैहात्कवर्जुउ ज्ञैश्चियां सकलएव लोको गतस्ततदच्चलत
राजा तु शीघ्रगमनविघानहेतून्समग्रानेव निपन्नीर्येकमलधुपरिकरः पितृग्रीवपंथानमेकाद्दिवसेनैव परापतित उभ
हमानंसोकनएवंधनक्षप्रश्नुक्तत्तांम्पता हृदयेन कियत्पद्भूयांद्धापिवन्नांमहेकतिपयेर्दिवसैःपरापतंमइति च कुत्रकुंड
क्रांगमारो पितृत्व रितिकमाइत्यपच्छनविच्छिन्नैःप्रयाणकैर्हेमेनावज्र मिरेवदिवसैरासमसादादाङोहंभ्यामागयविकल्पश ६०
नदोलाधिरोहंस्थितेनांतरात्मना हरख्नितएवसप्रथममागतमानवद्वारांवातत्त्विषणायद्दरितकेनसार्द्धं पुरोहितवानवैः

उ: — पुत्रव्यातमित्र ५ त्रि २ र —

दीनतर

अथैतैःसहागत्यतमुज्झितात्मसंस्कारमविलीनकृतशरीरमवनितलनिवेशितोत्तमांगमुद्बाष्पंदृष्टिंजीवितलज्जयारस
तलमिवप्रवेष्टुमीहमानेमहमहमिकयाप्परस्परवरणेनैवात्मवदनदर्शनसभिरत्नंतमत्तममपिहितमिवसपरिछदम
पिछोषितमिवजीवंतमपिस्पृष्टमिवसस्वंश्रमकृतागमनमिविप्रजीपमानैकृष्यमाणैवरणमिवांगैरेवसहग्रालितोह्म
हंबाष्पेतोवसहसुक्रात्मानंतैवैकृथेनैसहोपसमपर्यंतमेवनादपुरस्सरंसकलमेवचंद्रापीडचरणतलानिवद्धविकद्ध
जीवितंराजपुत्रलोकमालोक्योह्लासिततनयशोकोर्मिर्वेगाक्रांतोप्युच्छ्वसितएवदृष्ट्वैचंद्रापीडदेहाविनाशंप्रत्यये त्सन
तांतरात्मनानिर्हेतुपत्तावरणपर्यायवर्तिनीविलासवतीमवादीत्देविदृष्ट्वावर्धसेध्रियतेमेदैवसत्यंशरीरेणावत्सोयेन मेव
सकलएवायंतच्चरणकमलावलंजीवितिराजपुत्रलोकःतत्पालैरूलाहागतइतिसातदाकार्यकिंचिदात्मपाणिनेवो
त्सारितवदनमसिचयांचलांचिरमवलोक्यतनयनिर्विशेषंराजपुत्रलोकामसृंभिन्नाश्रुधारापिस्पृष्टोच्छ्वासैराररितवती
हावत्सकथंसहपांशुक्रीडनस्नेहात्यावतोराजपुत्रलोकस्यमध्येत्वमेवैकोनदृश्यसइतितथारुदतीवतोसमाश्वास

62

लिश्चबध्वादृष्ट्वा धैर्य

ल४

रेएवा ४ तदेहि २ ।।

नाला

राज्ञा तु तैरेव समं सर्वलोकेनावनितलनिवेशितोत्तमांगं मेघनादेनैतौ ढौकस्यौ। त्यादिश्य प्राहीतो वनादकथयत्कोऽहं
तो वर्धते मे वत्सस्येति सत्वर्थ्यज्ञापयत। चेतनाविरहाच्छेषमात्रमेवोपगतं शरीरं प्रज्ञापयते दिवसे दिवसेऽभ्यधिका कांतिः सं
भृपरीज्ञायत इति राजा तु तत्कृत्वा जीवितप्रतिलंभे प्रत्ययमुपजातप्रत्याशः कृतं देव्या मेघनादस्य कर्णे त्रिरात्तलः कृतार्थया
मे दर्शनं प्रथमो वत्सस्य वंदनमित्यभिदधान एवाभिवर्धिततातिविशेषया कौ[illegible] महाश्वेताश्रममुपागमत्। अथ स
हसैव तस्य चंद्रापीडस्य रुजनागमनमाकर्ण्य पुनः प्रकीर्णतारसुकाकुका विनयनविंडसंदेहौ हत्वाखिमंदखण्णाडःखैकभागि
नी न ज्ञानाम्येव विस्मृतमरणा किमद्यावदहमनेकप्रकारखलीकारदानेकपीडितेन दग्धवेधसा। दग्धमेव्य भिदधानैव
धाविष्टा महाश्वेता झिपगृहाभ्यंतरमविशत्त विश्रव्यतनयापि स्वच्छंदं पृष्टसखीकंठदवकावलंवितशरीर तरलिमे
व मोहांधकारं तदेस्सुयोः शुकनासावलंवितशरीरो राजा विवेश श्रिमेश्रुवमनोरमावलंवितशरीरा प्रवः प्रधावि
तोत्सुतायततरदृष्टिः क्व स वत्स इति वदंती विलासवती प्रविश्य च सहजया कांत्यैवाविरहितमुपरतमसर्वप्रयत्नमयप्रवंत्

योऽस्त २ पदांतर २ उत्सू

पुत्रवत्सलताउत्रमालोकयंता चंद्रापरावनस्योबकयारिति [illegible] दक्षूरतप्तजसादिनवाङ्कतदूयः
रयोस्तु रूतर्जराधिनियनजलधाराभिः प्रस्नापैन सिंचंती महानजमेहि ज्ञानदुर्लभक्क चिराहृष्टोऽसि देहि मे प्रतिवचनमालोकयसरुद्धिमामर्थोः २

६

वे

६२

नंमातनवैतदवस्थानंगुत्थायौकोपगमनेनमेसंपादयमनयोयिनेस्ते हमनवकर्णितमुर्वंवान्येपित्वयामहृयनमशङ्कमेवं मलपंत्याऽञपिन हुलोषिा
नानकेनरोषितोऽपि। एभ्यानोषयामिव संपाद्य योनिपत्यगुज्वयंशपाटुमलमतावत्मन्यकमप्यत्वस्नेहादेवाति दूरमागतस्य पितुः २

तत- म२

आहो कस्मागताते ऽद्य संभक्तिः कृतेयदा कस्मात्स्नेहः कस्माधर्मज्ञाता क्वतानि जपव्रतानि वं। कस्मात्वंभूषीतिः कस्मापरिज
नवत्सलता कथं ममाभाग्यैः सर्वमेकपदे एवोत्सृज्यैवमौदासीन्यमवलंब्यावस्थितोऽसि अथवा यथाऽस्वं तर्प्यतिश्च वयश्च
दासीन हृदयाख्यया इति हृतानार्त प्रलापामभ्युपेत्य त्वत्तनुं भुजगाहिमालिंग्यांगानि शिरः। समाघ्राय कपोलौ चुंबित्वा च
रणाभुजमांगेरहृत्वा श्रकंठमरोदीत्तात तथा रुदतीनु तामनुहरितनिजपीडस्तारापीडः। चंद्रापीडपरिशोकसमवपीडा
पीडापहारक्षमामप्यधैर्यमवलंब्याब्रवीत्। देवि यद्यथा वयोः स्वहस्तेपरेत्यक्ता अपगतां देवतानुवृत्तिरियमशोचनीया
तदनुवृत्यतामयमिदानीं मनुष्यलोको वितःशोचितरदृष्टांतो ऽस्मिन्नेवं शोके कृतेन किंचिदपि भवति केवलं गलएव
स्फुरति तेऽतोर्न हृदये निरर्थकं प्रलपितमेव नियातिपरंतज्जीवितं निरासंगं नयनजलमेव पतति न शरीरं अपि च वत्सस्पर्श
शनमात्रमेवावयोः पीडाकरं तद्वेवालीक्यमाने स्वदेहेरापेतं अपरमस्यामवस्थायामौषधं हि द्वाभ्यामपि मनावत्त। प
रमवदंमंत्रज्ञा मनोरमाश्रुकनाशसंधारणीयोऽपि प्रयोलोकांतरितो वैशंपायनः। निवर्ततां तावदेतौ प्रयत्नाः प्रभाता

तथापि स्व

वा२ चपि२

८

ज्ये

63

ऌउतरंपुत्रभवतीयोवत्सस्यजीवितप्रतिलंभाभ्युदयमहोत्सवःसैवेयंगंधर्वराजतनयावधूरस्मेअस्मदागमनशो
कोर्मिसंक्रांतिसूर्दसितामयहरणगुरंशुक्लाकंदाभिःप्रियसखीभिर्स्त्यमाणाथद्यापिनसंज्ञांलभते।तदेतांताक्रुत्य
यांकेकत्वार्वैतनालंभयतृतोयथेक्लदिरोदिषमीतिविलासवतीउतलूवासमंभ्रमोउक्तावंस्मेंद्रापीडवरणांक
समेजीवितप्रतिंमहेत्रमेर्वस्[illegible]वधूरितिक्षावमानारोपपृष्टपतद्ववत्ताभ्रजातीउत्सौप्याकेस्वाभूर्हानिमीलनाहितदि
णतरनतैयाशोभंवदनमालोक्य[illegible]कोमलवरतनूसमिलिताभ्रानाईमिद्रकलशीतलक्षकपोलकपोलयोर्ल
टलोचनयोश्चतिवेशयंतीचंद्रापीडस्पर्शाशीशिरेणाचपाणिनाहृदयेस्पृशंतीसमाश्वसिहिमातस्त्वयाविनाधैवप्रध्
तिकेनसंभावितंवत्सस्यमेचंद्रापीडस्पर्शेनलब्धसंज्ञाविवनप्रगुरवीश्रतिपत्तिस्पृष्टामहलेखयांकास्तमवनार्यपरशै वं
नयथासुममकार्यतवदनंउत्तरणांऽप्राप्युप्रतिदीर्घकालमविष्लवामवेतिक्षतायीवदहावृशनैश्वत्याप्यातिनिक ६२
टविलासवत्याःप्रभृतःस्प्रुपवेश्याधार्यता।अथप्रत्यापन्नतेर्मार्गांयांचित्ररथतनयायांचंद्रापीडमेवोज्जीवितंमद्व

स्यशरीरमातस्त्वमस्तनयायोऽत्तासियेनव [illegible] हयेनतेजवलास्मिर्विंद्रोपवद्भिना
विलासवतीशरीरम्

पश्यन्तू

मानो राजा चिरमिवास्य कण्ठग्राहमंगलं समालिंग्य सुचिरं स्पृष्ट्वा स्थित्वा मुहूर्तं लेखवाभाद्र्यादि देशादशनिष्क्रमणमा च
मस्मोकं विधीयमानं तत्राश्रमाभिरामाहितं ततश्चाहशेनैवोपचारेणैतावन्तो दिवसाश्चपर्वीरितवती वत्सैर्वत्स
सर्वेशार्दिरस्त एवोपचारेणास्मडपरो धार्लेजायावाममनागपि परिहरिणी योवयं निष्ठ योजनाइष्टांवकेवलं किमस्या
मिरत्र स्थितैर्गतैर्वा यस्याः करस्पर्शेनाप्यायितमेतदं विमा शिवहरीरसा वक्षःपार्श्वस्पतिष्ठशित्वा दिशपनिर्जगाम
निर्गत्य वोपकल्पितं निजावासममगच्चैव तपश्चिमेसोचिते च मैत्तस्मिन्नासन्न एवाश्रमस्पष्ठ विशिलातलसनाथेत रु
लतामंडपेमनुप्रविश्य शिलाविशेषडःखमकलमेव राजचक्रमाह्य मुपवक्रमान मवादीत् ताननभवाड्रिदेवमेवगंतव्यं यथाय
शोकवशोनैतत्दहमंगीकरोमि इति पूर्वचिंतितएवायमर्थः। यथा वसेमे तस्य चंद्रापीडस्य वदनमालोक्यमंकमितनिम
मरेणमयाप्त विदाश्रमपदे पृच्छिमंवयः त्वापितत्प्रमितिं स्मायं भगवतो मेतां तेनतपराक्रनैः कर्ममिवर्णनमिहृ पैरेवस
कृपनक्षितः किमपरं क्रियतेन तिक्रमणीयानि यातिरस्रापत्नी यत्नात्कृतमां वेष्टाकांतं वत्ससत्वं फलं पुनर्भवत

64

चापू मा

प्रजापरिपालन

जे धैर्यमप्युतेष्वविरहितमस्थेवा अन्यथापि हि वेष्टमाने ष्वस्मास्तु सर्वमेवावस्थितं न दृष्टाभिविरक्तं छिन्नं मनोरथैः पूर

मुखवता २ उपभोग ४ वदन्यानितपोवनं ऽः रवा ६

मुषितं धैर्य्यास्मज्जरा वीतसारतनवस्सन्तयेभ्रातरिवात्मभरमासमथलघुशरीराः परलोकगमनं साधयन्ति केवलं स्वरले

दान पदमाधारयंदा सैन्निह्नतो र्थ्यं हि घृतएवक्रतं तेनतद्यदिपाशेणैकाविलस्वापयित्वा निद्रां ददं जरापरिस्रुक्षशोषेण निं

तरकेण योजनां स्थितिनां समर्वङ्ः स्वर्ग्गा ह्येन मांसपिंडेन परलोकसुखानुरूपां पूतेलाभएवायं तद[illegible]वस्मान्तः ह्ततोभवंतोमया

प्रार्थिता इतस्कासमनिहितान्यपि पुरित्यक्षो विना निःस्पृहाश्चवत्थिनाथ्यंगीकृतानि । तथा हि । स्वर्गाद्दिष्टवत्सूलेषु

संतः पुरश्रीतिलकाः षष्ठसंस्कारजनस्नेहं हरितेषु नियमनस्वैर्किमपि निरुचिरवल्कलेषु कृतलवणनाभियोगं जयोपछ्रहारहा

ण० ईकंदमूलफलेषु शय्याधारेष्वासनमत्तसूत्रेषुप्रजापरिपालनादिषु किं समिक्षु शकुशमेलनमालापधर्मकथासु समर

सत्सूपशमेषु येषां परत्रकौतुकोशश्रस्पृहां तपस्यां ड्यांमे नैर्मवैपभोगं सवेराग्येन नयस्तेहां स्नेकमप्यन्मनाभिः यथात

पस्विजनैर्विताः क्रियाः कुर्वतां धर्मलोकोवितानहैतुपचाराकादवर्यासमुत्थितमूलज्ञ यामहीपतेता यावत्क्रियमा ६३

णाननिच्छिन्नविच्छेदास्मायं तत्ध्याज्ञपूर्णं वृद्धापीड दर्शनच्छरवौ गायनैन्त्ररपतिः सपरिवारं समंदेष्याशुकनासेनच

नविच्छिन्नविच्छेदानाम्यल्लतिरूरमयंसा यद महूर्चमतिः मनुष्य २

ऽः स्थान्य १ रः

पि२ यथितुं२

तत्रैवातिष्ठत्। इत्येवं च कथयित्वा भगवाञ्जाबालिर्जराजिरं विद्यार्थं स्मितं कृत्वा हारीतप्रमुखान्सर्वानेव तापसान्सं-
दवंकानवादीत् हस्मायुश्च हृदंमंतःकरणाय हारीतः कथारसस्याज्ञेपसामर्थ्यं यत्कं शहज्ञोस्मितत्परित्यज्य व
कथांरसाक्षिप्य कथयन्नातिदूरमतिक्रांतोस्मि तदयं स कामोपहतचेतास्वयंकृतादविनयाद्दिव्यलोकतः परिभ्रश्य म
र्त्यलोके वैशंपायननामा शुकनाशसुतस्तत्पुत्रः स एव पुनः स्वयंकृतेनाविनयेन कोपितस्य पितुर्ममाक्रोशान्महाश्वे
ताकृतात्सत्याभिशापात् तिर्यग्जातौ शुकजातोपतित इत्येवं वदत्येव भगवति जाबालौ बालोपि शुभन श्रुत्वा स्वप्नेव जन्मांतरेषे मे
न्नाखा एव विद्या ज्ञिह्वाग्रेमृ वंस कलाश्चत्वकलास्वपदेशे कौशलमुपजातमतृजन्मैव मे विस्पष्टवर्णाभिधाना भारती संस्कार
विज्ञानं च सर्ववस्तुविषयं स्मरणं चकिं वज्ञ नाम तुष्मद्वारीरापादते जाम्से वमेव तत्क्षणमेवमे वैशंपायनस्यापन तसप्रव वंद्रा
पीडस्योपरि स्नेहः स एव कामपरतामएव महाश्वेतायामनुरागः सेव तत्कालिंगस्य त्यक्ता केवलमेवाक्संजातपक्षतया मे तस्मि
न्समये पूर्वजन्मोपार्जिताश्लेषनासीतं तं घायाविर्भूतस्सकलाक्रजन्मदृज्ञानतः समचकातरात्मा किं मातापित्रोः किं तातस्य

५+ ०

65

॥

तारापीडस्य किं वा मया विलासवत्याः किं वयस्य चंद्रापीडस्योत तस्य प्रथमसुहृदः कपिंजलस्याहोस्विन्महाश्वेताया इति नि-
ज्ञासिषमेव कष्टं कस्य कथं वा स्मृतवानस्मीति तथा चोत्सुकांतरात्मा महीभृतो निवेशितशिराश्चिरमिव स्थित्वा भगवंतं जा-
बालिं निजाविनयश्रवणलज्जयाभिद्रीयमान इव विशन्निव धरणीतलं कथमपि शनैर्धृष्टतया एवं भगवंस्त्वत्प्रसादा-
स्म दाविर्भूतज्ञानोऽस्मि संवृत्तः स्मृतं मया तेऽभवः स्मृता यां च मे चेव तेषां स्मरणेनासीत्तथैवाविरहपीडा प्रिये भूमा पुनस्त्वा-
न्मृत्वा स्मृत्वा स्फुटतीव मे हृदयं न तथा त्यागस्मृत्या यथा चंद्रापीडस्य मृत्युपरीति श्रवणमात्रकाञ्चस्फुटितं दैव हृदयं करोति भग-
वान्तस्यापि जन्माख्यानप्रसाददत्तानेनयेनापि तिर्यग्योनिर्वसोऽपि मे तेन सहैकत्र वसतो न पीडाकरः संजायत इत्येवं च विज्ञापि-
॥ ते मया सास्रुथमिव मामालोक्य भगवान् जाबालिः सस्नेहकोपगर्भं मां प्रत्यवादीत् दुरात्मन्यथैतावतीं दशामुपगतोऽसि तथा मे कथं
वतरलहृदयत्तमस्त्वद्यापि स्याद्या पितृन्नावेदनोद्विग्नेतरसं वरणाक्षममकृतापराधं तेनो मां प्रत्यस्मीत्येवमुक्ते भगवत्युत्प-
न्नकुतूहलो हारीतः पप्रच्छ तात मेयं महाविस्मयो मे कथमस्य मुनिजातौ वर्त्तमानस्यैतादृशी कामपरता जाता। यया

ज्ये४ चि४ व२ मासात्र४ व४

जीवितमपि नस्संधारयितुं पारितं कथंचिद्दिव्यलोके संवर्त्तस्य तथा तस्य माण्डस्यं हन्तं इत्येवं पृष्टे ष्टस्य सूक्तनामयवांजाव
लिरमलभाभिः पापमिवमलशङ्खालयन्मे दर्शनदीधितिसलिलधाराभिः प्रत्यवादीत् वत्सविसृष्टमेवात्र कारणं श्रयं हि
कामरागमोहमयाद्दल्पमरात्स्त्रीवीजादेव केवलाडुत्पन्नः श्रूयते पृथ्वीते एतद्यादशा हेर्जीयमेतादृगेव भवतीति लोके पि
य: त्वप्राकारणगुणभां [illegible] कार्याणि दृश्यन्ते तथा वेतद् [illegible] दृश्यते यः किल [illegible] वीर्यादिकेवलात्तं तु संभवति। स खलु मा
वात्मसाद्भूतस्य [illegible] हितो [illegible] वीर्यस्य यथा मारा मेवाविर्यमापद्यते [illegible] राजायते जातो वा न दीर्घकालं जीवतीति
तदयमुत्पन्न एवं दृष्टो ऽयेतास्यतादृशी कामपरता जाता मरणं च मदनवेगाज्वरसमारामहि क्षोभस्थो पनतम [illegible] पिता
य दृष्ट्या एवं मत्वा गुः पापान्तरे नरकालमस्याहं ये [illegible] योनीमविष्यन्ति इत्येतत्कृत्वांव नितलनिवेशितशिराः सूरणम
भगवन्तं [illegible] भगवन्नहं [illegible] नौदानस्यांतिर्यग्जातो वर्त्तमानं [illegible] सर्वस्यात्मनः [illegible] भगवतः [illegible] प्रत्ये
वानेनैव संकृताः सर्वे [illegible] मनुष्यशरीरं [illegible] भगवतः प्रसादादद्य [illegible] जन्मानि [illegible] देवेन

66

स्वत

स्व० उमर पत्र

केनप्रकारेणाद्ययंतन्मेमहाकर्मसाध्यमाशुअविघ्नतोस्येत्वदाज्ञापयतुभगवानित्येवंविज्ञापितस्तेनमयादिष्ट
विधिहित्प्रवृत्तकर्मभगवानाज्ञापितवान्नेतदपियथाविधितथाज्ञास्यमेवांसांतावदिदंकथारसंज्ञेयापादयेतितेनैवास्माधि
मिःप्रभातप्रायारजनिर्विभाविरहाद्दःस्पृष्टरजनतर्पणाभिमिदमणरांवृत्तांतावलविवृत्तनेरजनिकरवैवंत्वषाप्रथो
न्मुविष्णारिणीजत्तामरमपद्मास्तणापांइरश्चविकलमतिस्त्रीमन्नयतीतमःकोशसंबन्धमिवलक्षविवर्तनेरजनिक
रश्चिंबपूर्वस्याःककुभोरुणाद्वकरालोकवतिंइमाःसमुद्घोषितमिरतयाद्वेरैककांइंभाव्यमालोकमारुह्याःकम्प
यथाप्रस्फामुरकाःप्रवेगमेघपयामरक्षाथिनांपक्षेअगंभीमघघोतिकोलाहलंश्रोत्रहारीविहंगमानांएतेकम्
वृतिशुंथितोपरिमलशीतलाःप्रत्युलितनवनकुसुमपरिमलग्राहिणोवाहंप्रपन्नाःप्रभातपितृनर्णीयवःप्रत्यग्रानु
प्रियविरहलवेलेत्पाभिदधानएवगोमीमंक्तोदतिभक्त्याअथोत्थितोभगवतिजाबालौदीतरागापिनिर्ष्कैछुकापिमो
हनगृहिणोमममक्षोविमापरिषत्कथारसोविस्मृततेयुक्तिवितमतिपत्तिःश्रुत्वतीवोकंठितयाविस्मयोत्फुल्लचक्षा ६५

व पि तृ त

युगपदागलितशोकानंदजन्मपतत्सलिलाहाकष्टशष्टाद्वदंबिनीपराधीनेवृक्षंमितेवचिरमिवस्थित्वायथास्थानंजगा
मंहारीतस्कंमांसेञिहितेपिप्रुतिकुमारकजनेभिजकरेणेवोत्स्विणात्पर्णशालांतप्रकाशनैःस्पृश्यनैकदेशेस्थापयित्वा
शमातिकेक्रियाकरणार्थनिर्ययौनिर्गतेवतस्मिंश्चेनसर्वकार्येत्नमेणतिर्यग्जातिपतितेनदेहेनपीडितांनराणांचि
न तांपरिविशंकचतावदनेकभवसुतसहस्राक्षिगमंमात्रमेवडह्लमंतत्रायपरंसकलजातिविशिष्टंब्राह्मण्यंतत्रैवस्थितंनरं वि
मासन्नाभूत्तपदंहतनिर्वंस्यापिविशेषांतरंकिमपिदृष्टलोकनिवासिवत्तदृष्टेनेतावतःस्थानात्मदोषैरात्मापातितः
ग नकथमहंतासर्वक्रियाविनेतास्यांतिर्यक्कजातंसमुद्भूतंकथंवापूर्वजन्मरहितसंहैःसहसमागमस्तवमतंश्रुतं॥
त अनतमवतस्त्रिष्वयोजनेनात्मनाजीवितेनकिमेपरिहितेतत्पतद्वयतत्रापत्त्रकापियातनाशरीरैस्तवतनत्
मवितद्यूमेवामुनाऽरेवकभाजनेनांतःपरित्यज्यामिएतच्छरीरंपूर्वतामसस्माद्धसतदानेकचिताडस्थितस्यविधेमनि
रथइत्येवंदजीवितपरित्यागयाचितामीलितंतत्रछायस्मातृवविकामहाभिनाष्ठरे सहसमाधिविष्पहारीतोभ्यर्धो

67

नमहेत्व नि:५

कु

तआतवैशंपायनदृष्टावर्षमेपिकस्तेभगवतःश्वेतकेतोःपादमूलातकपिंजलस्मामेवांविष्यन्नागतइतिश्रहंबत

नर त्वयावहंतणोनोत्पन्नएवानाइवोत्पद्यतत्समीपमेवप्राप्तुमभिवांछन्नुर्यीवावलेवीकामावितितमप्राह्नंमरकायपत्रणेषक

तपादमूलेवर्त्ततइतिएवंकाहिनतडनरवदीपद्येवंततःआपयवर्मातुत्तैवकभवाहृउक्त्वाम्यतिमेहृदयंतद्दर्शनायेत्येवंन

वा दग्धैयतोगगनागमनवेगादयथापैर्थुष्ठितंजटकलापमल्लितपर्थैवरणचलितैकांमलयोत्तरीयतरुवचाहदाब्रह्मपरीक

रामधुरितयूज्ञोपवीतमनाथाहिशेषोरक्षोशेषडरणथावतरणमस्मोर्द्धमसिंशरीरंममीरणापहततंर्यथोत्पतन मपिम स

रविदस्मंकृतमुडैंभ्रवेशाहिप्यदमानंघृदमानतेनमदमेवलोकनेडःखोक्षतेंवंवाभ्रजललवक्षितमीह्नाणभ्रंगाद्युगप

डनृजंतमुमुक्षामपिमत्रेहेतागुरुक्तंवीतरागमपिमत्स्मागमोत्सुकंविंतहमपिमदर्शनेपादनपर्याकुलंनिर्ममम

पिमस्तुपारूढमम्भ्रेहंतिरहंकामपिश्वहेंमेवायमितिमांमन्यमानंमतजितक्लिशमपिमद्दर्थेक्लिष्यंतंममलोष्टकां

चनतामुखिवममपिमहुःखडुःखितंततज्ञमकृतज्ञःस्नेहलमप्रहातिंरुह्नवेताःस्वक्ततिनमभवएपर्वनिगगातेंमवाम्मभावेवैवाद्दु द६

।।॥ मद्वियाहतरताति: सगमावेत्

र:—   २५   मां५ करे२   ह्रि६   व

हृदयमे कांतनिष्ठुमिदं वैरीम्बनकरमनर्जश्रमौ वौ महात्मानंडरात्मा कपिंजलमहमङ्गाह्नां दृष्ट्वा निर्भरागलितनयनपय
ह्नी स्नाहशोपिकृताभ्रुपगामनब्रयूनः स्फुकस्या वदंमरवेकपिंजलएवंजन्मक्षयांतरितदर्शनमपित्वां दृष्ट्वा किंमरभमसभुत्य
यदूरतएवश्रमारितभुजहयोगाढालिंगंसुरवमनुभविष्यामि किंकरेणावलंबयामनपरिग्रहंकारयिष्यामि किंभ्ररवासीन
गात्रसंवाहनंकुर्वन्नश्रु ममपनेष्यामित्येवमात्मानमनुशोचंतमेवकपिंजलः करहैहृदयेनोष्णमङ्गिडॅडःस्वडवलेवह्नासिनि ९
स्मृतिरेभिवांतःप्रवेशयन्निवालिंगनसुरवंतथामेतुषूष्पभूयसामनुवेगेनोन्नमांगेह्नचामन्नरणावितरखदृशोदीततथाऽनुदं
तवतवाझ्नावप्रतीकारःपुर्षनरवदंसरवेकपिंजलसनेहोषणरिक्षतस्यमंदामनेममेदंतुष्टतेयत्त्वयाऽप्राह्णवंश्रनवर्णलोपिनस्व
ष्टएवरागादिकैःकैरपि निर्वाणमार्गपरिपंथिभिर्दोषैर्न किमनुजनामनुजनगातेवर्त्मनामनुपविश्यकथमनतावह्नातस्य घथाव
वार्नमपिकुशलेनातनुस्मरतिवामांनंडःस्विनेतावामदीयेनहृष्टान्तेनमहन्नांतमाकर्ण्यकिंनुकावाड्रकुतौपिनदे
निसन्देवचुक्तोमयाहारीतशिष्योपनीतेपल्लवासनेसमुपविश्यकेमांहान्ताहारीतोपनीतेनामनसाप्रह्नादल्पमुत्खमा

संसारबंधात्मकैः३   किल५   कर्ज६

68

लोका ३

रघ्यातवास्युवेकुंलंतमतश्छांरांमहत्वांतःप्रथमतरमेंतातेमनज्ञानवक्तुमाहशैंद्यूतप्रतिक्रियायैकर्मशास्त्रंआश्रायु
एवकुर्मणिवरंगभावाहिशुत्वाःमनूगतोस्मिनातस्यपादमूलोगतंवमाइस्तथैंवोहाष्यप्रदृष्टिर्विषन्नेदीनवदनंभयाइ
पमर्पितुंमामांइत्याज्ञापितवान्स्वंतस्मकपिंजलपरित्यक्तोदोषशंकामैवायंस्वशठमतेःसर्वएवदोषोयेनजातं
स्पृष्टिलिप्सिमयाएवंवत्समयाक्तेतेदिव्यायुषकरंकर्मनिर्वर्तितंश्रुत्वाकोस्मिभक्त्यायमेवेदंनेऽःस्वामिकामभावनीयामत्समी
पएवतावत्स्थिमपतामितपाज्ञापितश्चतातेनविगतमुर्छिताज्ञापयतानयदिप्रसादोस्तिनतद्यथैवामांउपनयतैवगर्भेना
याज्ञापयतुमांतानतइत्येवंविज्ञापितश्चमयाप्रनरांज्ञापितवाश्रुत्वाकपिंजलमहाप्रवमेतनंवालेरायमंप्रहत्तेशान्तिर्ज
न्मांतरस्मरणंवास्मोपजातंगच्छमन्देशानितंदुमदीयंसर्वाशिषाप्रभूत्यवस्थाशेषोमेकर्मणीपरिस्थिमापतेतावत्स्या वत्स यावत्
स्मिन्नेवजावालेःपादमूलेस्थातव्यमितिश्चापिवर्तुःस्वडःखितांबाष्पोरणितेस्तस्मिन्नेवकर्मणिपरिचारिकाविष्टंतेनमा पि
शिरस्युपाघ्रायएतदेवपुनःसंदिष्टंस्थैवमक्तोकेतोपशिरीषकुसुमशिखामुद्भमलक्ष्मोइहेपक्ष्मलानिगोनिष्पुनःपुनः ६७

न्च२ ने२ चा

वत्सश्रुकमा नाव सोप नितल्न ज्वापितम घत्वं नेय योक्ति ना प्रशो त्यां वेन्नाक्षिति उत्नावदिति । अथ च ज्ञानरे याक्षय ना मा साधितवानाथ

दिघातानि५

यम३ स्तुगात्रे४ से२ स्तुना२

पाणिना परामृश्यांतमहं दृष्ट्वेनाइयत तथा इयमानमहृदयं स्वतमवदं सखे कपिंजल किं इयमेत्वयापि मंदपुण्ये श्रौमम क
तेत्वं रागमतामापन्नेनपराधीनहृद्दिनावकृतराणेवडुःस्वात्पात्तुश्रुतानिकथंमेतेमपानैर्वितेनांस्पेतमसकृत्यादितमफेनम्
क्तस्वाः स्वरस्वलीनहृतयोर्विमोहाः कथमकेठोपकिसलयशयनेकसुरवैर्वाकुमाराः मदापयाणितमस्मनशीणः
हृस्वर्वेस्मः कथमेषु कुसुमेष्वयापतितमवालवनलतास्पर्शमाशाहैमेषकाः शायांपातिताः कथंऊमहिमापिहृज्ञोहाहितेदेहेस्मिन्
वधोत्पुंडेहताः पीडांसकुपजानामुरत्येमिरश्चेस्तूहर्वाहृतांतकालापेक्षकालविस्मृतेति निर्यंत्रणातिं संसखवमतिषांउपरोहति व
९ मर्थयंत्क्तमविलहारीतः सहकपिंजलेनमां [illegible] थोचितमर्हाणमकारयत्ताकृताहारस्य कपिंजलंक्षणमिवस्थित्वामामब्रवीद
वां स्रहंहितातेनसमाश्वासयितुं जाबालिपादमूलादकर्मणिरिमामाषेनं तु यावलितयामि ते त्वा देहं विसर्जितोहमपि न
चैवकर्मणिच्छय एवतद्दुःऔंसंप्रतीतिहंहंस्वतकृचाविषमां वदनं पश्यत्वदंसखेकपिंजलेवंगतो किंब्रवीमि किंचनातस्पां
दायांसदिशाभिमवेस्वमेववेत्स्यतिसवैवकृत्रौमयाचैनःयतस्यं [illegible] मत्पांदत्यानायमां संविधायहारीतंकृताकृतमद्य

वा मि२ त्रा

69

मुनि— तमं२ रमकाः

लिंगतस्तु खे विस्मयोत्सुकेन कुमारेण तेनेक्ष्यमाणो निर्विलम्बमतिक्रम्य काप्यदर्शनमगात् गते च तस्मिन्हारीतः समा
श्वास्य मामाहारीरभिप्रीतिकरणीयो हि तिष्ठ इत्याय बाल्यैस्तापसकुमारं मत्समीपे स्थापयित्वा निरगमत् अहं निर्गत्य निर्वर्त्तितस्नाना
ह्निकक्रियाकलापश्चात्मनैव सहमत्पार्श्वमुपगतमशेषकर्ममाहारैस्तृप्तः एवं चाविहितचेतसा हारीतेन संवर्ध्यमानः कति
पयैरेव दिवसैः संजातपक्षोऽभवं उत्पन्नोत्पतनसामर्थ्यश्च चेतस्येककर्त्वं गमनं मनः क्रमसंहृतो स्मितं न जानामि तावच्छ्रापीडितं यदि
परिज्ञातमहाश्वेतावृत्तान्तः सैवाक्षेत किंतु त्वनज्ञानोऽपि दर्शनेन विज्ञातात्मानेनिमेषमपि इः स्वेच्छापयामि भवतैवाघ्राति
ष्ठामीति निश्चित्यैकदा प्रातर्विहारनिर्गतेष्वेतेषु कुमारेषु हरीहापतं श्नकैर्दिक्समाभ्यसनगमनं स्तोकमेव गगनाशीर्यन्तिरङ्गेमा
निश्रमेणाश्रुत्युप्रदक्षुदपिपासानाडिधमेनाकम्पकण्ठः श्वासेन तद्वक्षश्चाशिथिलायमानपक्षसंधिरोरुचपातान्मृत्यु ता
मीति परवामेवापतोऽश्वच्युतमस्यामघिनं किञ्चिदात्तस्पाटवदृष्टिहारिणो हरितचननिविडपल्लवमरोनिम्बपासनान्तरस्तीरजं
हनिकुंजस्योपर्यात्मानमक्षैविरादिवास्सुकांक्ष[illegible]मोवतीर्य शीतलतरुच्छायायामाश्रितो दरगहनमंतरोपचेते शिरस्सरविंद

उ
य
—
सर द

पि२ वां सिसि कन— तया८
एतन्नेवा हिलगमनश्यमोर तन२

ग्र ४ ह्रू २ पुनः २ मथाग्रामेर

पान—

किंज्वलनेऽथवा सस्तुरभिनिविडरसकषायमंडरमापीयमानमेवोत्पादिताउतनस्फरमातस्तेऽयशोभिनिःपीयकैठेरकमल
कर्णिकोदीजेस्त्रीग्लानरस्रणिकुरकरकैः कलैः कथःप्रतीकारं कृत्वा परांगेसमर्पयें किंयंतमप्रधानं यास्यामीति चाभ्रमनिरु
हाम्यंगानि विभ्रमपि ठमच्युतमामवि ह्निनहायांशूरवामारुत्यतरोर्म्लस्रागएवा वानि छीं नथापि तस्या ध्रुवलभोमि
डांगमेकं वि राद्विक्नूलत्वोधो वृद्दमात्मानमडम्भोवनीयै स्वं तणाशै रणशंपा अथ तस्य पाशशैं निरहितमिव कालकूट
पंत्र तिकठिनतयाकलिमाग्रकानाशमपरिमाणमिरिवकेवलैर्निर्मितं श्वेतपाति मिवापरं शतिपंह्न भिवउपरागोपाश्रय
मिदपाश्रनोविनापि कोधकारणादावहमीषणभ्रुकुटीरौद्रनेत्रणं निनरकनरकं कनीनिकेनवक्रषासकलजन्म
येकारस्यमगवतीन कस्यापि मयमिवजनयंतमाशयेकेशोज्जाभिक्षमाननेज्ञानेवांधकारितं वर्णेवविरतेरक्तसंवसल
कर्माणिवमलिनं वक्षिव पस्वमहष्टक्रतान्तश्रुतमप्याकारपुरत्यायाद्देवाउमीयमानकौर्यहोघंउह्नपमालोक्यवंत
ताहशमात्मंथं परिनिभृत्यायाणवाप्टं भइकरूकिमर्थं वातयाक्ष्हो स्मियघामिषत्यबातिकिमितिष्ठसदेवनथा

वपुषः

मनसि

भ्रम

70

वपुषि वर—

पुर नर्ह या— मग्रावं२

नवु—

कौतुकालनः ऋतौ वैर

पादितोस्मि किं मया निरागसो वंधः स्वमात्रभावि तेनाथ स्वेवमेवं कौतुकं श्रुत्वा घमामिदानीं मद्गुरवः मर्यो खलु वद
मजनदर्शनो कांठितेन स्वर्गं तयो श्रुकालस्तेय नमवदंति मे हृदयं भवानं पिप्राणि धर्मे षवर्त्तनरीतिस्मृते वमुक्तो हं मां
श्रणकादीन महात्मनः हे स्वस्त्रु हूरस्व कर्म्मा जान्याव जालोत्तव मया श्वः मित्तु स्नेन कृतं हलिनावाव संम मसं स्वस्त्र धाम
पक्षणाधिपतिरितेनाभिति दुःमाग तेन कयाति वुढो यां क्षमो मत्ता वद्धा मूल याद्मनूलो त्वमको व्वकथा वद्रु हणा सव
हवणवाणरे पिमादृशाः सं क्लिष्टाः तदृष्टा पुण्यैर्मया समासादितोस्मि तदहं वाननपादमूले प्रणयामि वैं धेमो हे चाइना मा
त्रि प्रभवतीति अहं तत्क्षु द्वाष्टकाशिने वत्ता डिताः शिरसि मे विमुंभा चेत स्यकरवेंश्च हो मे मंदभाग्य स्य दासणतः कम्
तां विपाकः येन मया शुर्वैरिणोष्णोरा स्थापयितव्या स्तिरमिज्ञायाभ्यि यो जातैर्गुत्यनमस्य स्यमहात्मनः स्तुतके तोः स्त
ते द्भुतस्यांस दर्शने दिव्यलोकाश्रमनिवासिना स्वाम्ने हूजातिरपि इतः परिहृतमिवे शामधुनापक्षणं प्रवेशः यं वंशातैः ८
सहैकत्र स्थातव्यं जन्मातं गां गना करोपतीतिः कवलेरान्मापोषणीयः चंडाल बालकं जनं स्यक्रीडतीयेन भवित
त स्यडहितार्थे तुकमयेमथमेव यश्चिवर्त्तते। तस्या स्त्वकेनापि दुरात्मना कथितायथा मे बालेराजभ एवं गुणविशिष्टिः शुकस्तिष्ठतीति।

त्रि २ न रा ८ न २

मनशारस्णस्वरलपंकृते२

मध-

तथं इद्रात्मसुंदरीकहतेंषिजन्मश्चलामंतेर्यस्यकर्मणोमीदृशः परिणामः किमर्थंप्रथमगर्भएवनसहस्रधाशीर्णेसि
मातः श्रीशारणमेतिगहनमीषणाज्जन्ममामस्मान्महानरकपातात् नातःश्ववनश्पत्राणज्ञमर्चाहिकुलपांसनेमेकंर्वे नंतु
माग
येदसंवर्द्धितोसिवयस्थाकृपिजलयदिपरापत्पद्धयास्मात्पापान्मेचितोसि तदाजन्मांतरेपिमात्कथामत्स्रमश्रुत्या
श्रोइत्येतांचैतसोवांच्यानिदिलेप्पश्चनृस्तसंपूर्थनादीनमवदं। मइस्तुरुजातिस्मरोश्च निरस्मिजात्यात्तत्वापिमामस्मात्
सुरत्न पसंकराड्हतृधर्मोभवत्येवाहष्ठहेवंदेशेपिचेकेनचिद्पयेणापिदृष्टस्समस्छक्तिक्ततः प्रत्यवायोनास्येवा। तच्छंवठमांमद्
छववइत्यभिदधानश्चछनःछनः पादयोरपतं। मतमांविहस्यस्त्रवीत्। अरेमोहात्भयस्पछमाच्छमकर्मसाक्षिभूताः पंचले
कपालास्त्वेवात्मशरीरस्थिताः पश्यंतिसोच्छछंमयाद्कार्यंनाचरति। तच्छ्रीतेभिमयापाबासायैज्ञेतेवमभिदधान्मप
ः मामादायपकणाभिवरवमागमत्। अहंत्वेनेनतदृवसाभिहतइवमूर्छितामापन्नः केषांछनः कर्मणामिदंमेकंफल
मित्यंतराब्मोभिध्यांन्नूत्राणत्यागंप्रतिहतनिश्चयोमवंदीयमानस्तत्स्तातेनात्मनोमोचनप्रत्याशयैवायतोहंहिरा

71

ना~ य~ कस्य~ मूर्द~ दत्त~

हस्तर २ वं २ थु २ वं ५२ वेश्मप ४ मद्यप्राहि रिवेशमस्वप्राहि २
०४

७० विषैरिक्तैर्बीभत्सनिर्दयैश्चापि स्त्रैश्च वर्द्धकामास्ते परिभ्रमणानिष्टैश्च ष्ट्रगावपारिनर्जीर्णवृषश्वासंग्रथम्बाघ्रैश्चोन्दुरित
प स्पैः पाशसन्तानायसैश्च शाखितसकाण्डकोदण्डैश्च पुंडरपाणिभिश्च लेकर्पाकिंभिश्च नानाविधग्राहकविहंगवाचालनाकु
शलेष्मकोलेयककुक्किसंचारणवंशैः खेडुंलशिरोभिर्दशोपि छिद्रिशादिशि शगायाशाकीडद्रिर्ईमएवावेद्यमानं इत
स्ततो विस्रगंधि धूमोद्गमाभ्रमीयमानसां इव शवमांसतिरस्कृतं निवेशं। सर्वतः कपालप्रायवृतिवाटमस्थिप्रायरथ्यावकर
कूटस्थूलान्त्रमांसमेदोवसाहृद्दर्मप्रायकुटीरं रुधिरसंसिक्तैरकप्रायाजीवपिशितप्रायाशनं वसाप्रायस्नेहं कौशेयप्रायपरि
धानं चर्मप्रायाभरणं सारमेयप्रायपरिवारं धवलीप्रायवाहनं स्त्रीमद्यप्रायभक्ष्यपार्थैश्च कृप्रायदेवताबलिसृजनं पशू
पहारप्रायसर्वधर्मक्रियं आकारमिव सर्वनरकाणां कारणमिव सर्वाकुशलानां संनिवेशमिव सर्वश्मशानानां पत्तन
मिव सर्वपापानामायतनमिव सर्वपातकानां संसर्ज्यमानमपि भयंकरं श्रूयमाणमात्रमुद्वेगकरं दृश्यमानमपि पापजनकं कंड ७०
न्म कर्मैतोमलिनं तज्जनं जनलोनिस्य शतलोकहृदयं लोकहृदयद्वयेभ्यो निर्द्दुपातरसर्वसंग्रहपदहारं समग्रप्रकर्षमपि

दुर्दर्शनाकार ६ ग

विशेषाचार्यैर्वाल्लभ्यवत्स्वविरमध्यवच्छिन्नगर्भसंगणीं एमोगामेषु एकमैकपणं पक्रणमपश्यम् । दृष्ट्वा च तं ताद्दशं नरकवासितेषु देशकरस्थत्पन्नष्टणोन्नरात्मध्यकरवांत्र्यविनामसारं डालदारिकाद्वृत्त एवमार्मलोकोत्पन्नकरुणामोचयेत न जाति स्याद्दृशमावरिष्यन्ति म विद्यन्त्येवं विधानि मेषुण्यानि निमेषमप्यत्र पदं न कुर्यामित्येवं वदुक्तशैतानां शंसमेवमानीता मवंडालमद्दादृष्टैतैरवेषा येद्दुरतएवं ववच्छिन्नः प्रणम्य स एष मयानीनः इतितस्यैवंडालदारिकायै दत्तेवान् साच प्रद्दृष्टतरवदना शोमनं कृतमितिनमभिधाय नकरात्मुकमन्युगेनाद्दाय मामाः ब्रत्रकुशाधोसिंहा परगम्यते ध्यपनयामितेमर्वमिदं कामवशारित्रमित्यभिदधानैव धाममोनवंडालवालकोपनीतेमोद्दापानलोमशाङ्गंधिणोवर्मवद्धिकावनद्वेन्न दृटवदृदारुमयपानभोजनपात्रे मध्येनाव द्वारितद्वारेदारुपंजरे सैमं महाप्रतावलोकनमनोरथैराद्विपण्यान्तरेगलितहारपिधानाति छसंप्रत्युत्रैवेति निर्दत्तां नरामैवाभिधायतस्मीमद्वारत्र्यथांहं तं पंजरे संरुद्धेतस्य करवांत्र्यहोभेकदेपनितोस्मियदिनावदावेदितात्याव सूःशिरसा प्रणिपत्य कृतये विज्ञापयाम्येनं तदा य एव मेषुणो दोषनामापद्यवेक्षनायोपजातः स एव

सांप्रतं

न थार

72

छ२ त्र~ का~ गडा–

वंसंवर्द्धितोऽभवृतिसाधुसंजाततीत्योर्वमनयाशाहितः। किमस्याःस्वमदीययावंधनीपीडयानाहमस्थास्नन्योनशातानववं
पुरथ्मोनमवलंघतिषुक्षितश्चापिशाधपकोपिताकदाचिदतोथक्षिकामवच्छांशापयतिमांईशंमतमाहिजानिरियमथ
सुपनरतंन वावरमितोप्यधिकैंपुनश्चंडालैःसहवागपिमिश्रिताश्रपिचरहूतमौमंनिर्वेदात्कदाचित्संचत्येवंदृदत्युनर्नमीक्तंकथएवा
ऽत्र हमनयोपिचयहृष्यलोकाङ्क्षःशोमन्त्वलोकेऽन्मयनिर्यज्ञातोपतनैयश्चांडालहस्तोपगमनंयश्चैवमेवविधंपञ्जरबंधः। सर्व
एवायमनियतेंद्रियत्वस्यैवदोषः। तत्किममैकयावाचासमेंद्रियाःस्थैर्यनियमयामीतिनिश्चित्यमौनग्रहणमकरवं। आल
प्यमानोप्यार्थ्यमानोप्याहूयमानोपिबलान्नकिंचिदप्यवदंक्षैसैसीत्कारमेवामुंचंउपनीतंचपानाशनंनैवाभ्यवाहरं।
अथैकस्यातिक्रामत्स्वशनकालेष्वहूयमानदृष्टेववंसास्वपाणिनोपनीयनानाविधानिपक्वानिचफलानिसुरभिशीतलं त्यपका
चपानीयमप्रतिपन्नन्ऽपयोगंमामसमारोपितलोचनास्मित्तृतीवावोचत। जात्पिपासास्वितानांहिपशुपक्षिणांनिर्विवे ७१
रवित्तदृत्तीनामुपनतेऽप्याहारेऽनुपयोगोनसंभवत्येवतस्यावेवमेवंविधःकोपिस्नोभीमोऽप्यविवेककारी पूजानिस्म

यारमनो ~ तुधमानोपि४ ।केवलं४ पि४ तंदिवसमनश्ने४

रोस्मदीयमाहारं परिहरसि तथापि त्वादृशामत्यविवेकरहितायां तिर्यग्जातौ वर्त्तमानस्य ते किं वाऽभक्ष्यं यन्न भक्ष्यसि पि न
चोक्तमेतस्यां जातिं प्राप्यात्मनैवेदृशं कर्म कृतं येन तिर्यग्योनौ पतिताः स्मः किमपरं विचारयसि अथ ममैवात्मानं विवेके स्थापि
क तोऽपुनाद्युम्भोपात्तजातिसदृशं माचरतस्ते नास्त्येव दोषः । अपि च येषामपि भक्ष्याभक्ष्यौ नियमो स्ति तेषामप्यापत्काले प्राण
नां संधारणमंत्ययोगेनापि तावद्विहितं किं पुनरस्मादृशां न चेदृशं किं विरुद्धाहारायते मयोपनीतं यादृशं चण्डालाशनं शंकाम
तुन तोषि मुत्सृज्य तेन कृत्वा निश्चितः अतिसृष्टो तएवं पानीयमपि चण्डालभांडादपि भुवि पतितं पवित्रमेवेत्येके जनाः कथयन्ति किमर्थ
मात्मानं क्षुत्पिपासया पीडयसि । यन्न भक्ष्यमस्पृश्यं निज मित्र तोषितामिव न फलानि न पिबसि पानीयं गृहं तेन तस्य
कूण्डालजातस्यापि तेन त्वं सता विवेकेन त्व विस्मितं तं न सामान्तथेति प्रतिपद्य शापनिर्मुक्तो हरणाय शिलाध्वजी वितत्वस्यापि क्षुत्पिपासोप
शमयाशनक्रियामंगीकृतवानस्मि । मैत्रेय तत्प्रभृत्येवाहमेवमतिकामति च काले क्रमेण तत्रतनतां प्राप्तो मत्स्येन
73 दाभ्रमात पापायायां यामि च्यान्तुल्मी लिनलोपमेडात्तमस्मिन् कनकपिंजरे स्थितमात्मानं चण्डालदारिकामीदृशीं यादृशीं दे

वेनापि दृष्टैव सकलमेव तत्पूर्षण अमरगुरुसदृशमालोक्यापगतं उज्ज्वलमतिसंवेगो विस्मितान्तरात्मा किमेतदिति
कुतूहलं सुहृत्कामो यावन्न परित्यजाम्येवं तावदेव मामाहाय देवकुलमायातौ किमर्थमनया चंडाला ताम्रजं त्यापिताकि
मर्थं वाहं दृष्टो वक्ष्यावा किमर्थमिहानीत इत्यनुवक्ष्याम्यहमपि देवश्रियोपगतकौतुक एवेति। राजा वनकृष्टासमुपजाताभ्य
धिकतरकुतूहलः तदाकानाय प्रवेष्टितां प्रतीहारीमादिदेश। नचिरादिव सन्त्योपदिश्यमानमार्गा विशस्मापुरस्तादु
स्थितेव राजानमभिभवन्तीव धाम्ना शशलाञ्छनेनात्मभूषणे भुवनभूषणभूताहि नीरमणतारापतेः कादंबरीलोचनानन्दचंद्रस
र्वत्वया स्पृष्टमतेरात्मनः पूर्वजन्मवृत्तं श्रुतमेवैपि हे इदं मे नियथायं निष्फितोपि पिताहमादिष्टा सर्वएव त्वयैव विनयपदद्दितो
उत्तीर्णपाहितान निवर्त्तितेदं यन्तेनतयः कदाचिदस्याश्चापि तिर्यग्जातिरस्मात्पतितेन घोरेदिदं कर्मपरिसमाप्यैतेनावदेनम ३ ७२
र्त्यलोक एव बद्धाधारयन्यथार्वज्ञतापोस्य भवतीति तदस्य विनयपदस्थितिनिमित्तं मयासर्वस्तातं अधुनातत्कर्मपरिसमाप्तिश्च
पावस्थान समयो वर्त्तते शापावमाने च युवयोः मममेव कष्टेन भवितव्यमिति श्रुत्वा समीपमानीतो मर्त्यपूञा पियखंडालजा

कामशरांधः पितुराज्ञामुल्लंघ्य वधूसमीपं प्रस्थित स्तथा पालेनस्य यसे वक्षस्थितां न दहसस्य कुरानोजननी श्रीः तथा प्रस्थितमेनं दि
येन वचसाशापद्धास्यपि शाप५ तथाप्रतिविधेयमिति।२ योज

रुगिनिर भौर सिद

निःश्वासपिताः तत्स्वोकसंपर्कपरिहारायत दृश्यमवतां संप्रतिहारापि सकंजमेव जन्मजरायाथाभिमरणङ्गः रवदङ्लेनच्छूपरित्यक्तपय
थेष्वजनसमागमस्त्वमित्यभिदधानेवमारेण दूषणरवविरिंतां कृषिभत्स्फलँकलोचनोदीतिताविनेगैगमनतलग्रदपतत्
अयुरादत्तसहदवनमाकर्णयतएवाकर्णकष्टकार्ष्ठकोमकारकेवग्रतः परमार्थकादंबरीक्रियाजीवितापहारणाय प्रतिरोषक
सर्वा त्रूवनितहाशोन्नः पदं च कारतत्पश्चात्कौतिनिर्निर्वासितमिव चकादंबरीशरणमुपजगामांतःकरणं तन्मार्गणाहेतिमीतास्व
चदेहस्य तत्स्पृष्टपानिर्जसुरजटाः श्वासमरुतः तेहाणपद्मवातहतकेभिवाकंपततरलं शरीरं तेहरशल्पनिकरकीलितेवोकंपिक
भितम्वरजायतनानहिशिरवजोहृषितमिवनयनयुगलमश्रुजलसमसंतपिंडुतांम्रसधोयौवनेनलावण्यमयामीत्यतस्तुर्णमे वद
श्वामाकर्णितोहेति नमिवहृदयवेदनाकृणितनिमार्गेनयनयुगलमभवत्। अंतर्ज्वलितो मदनदहनधूमोपहतमिव
वेपमानमधरकिशलयं शोषमगात्पक्षपविरममानता [illegible] विकलप्तिश्वीउतं [illegible] हृदयमिवतांतलमपततत्त्वमाईसदा
रुणैईरदन्यमानस्पांगेभ्योनिरगमशेदंधे मदनशरशल्पनिकरकीलितानीव तावतैव क्षणेनांगानि गैपरवशान्य

सरागं२

74

धन्वनाम्ना मनि ४ रूप वनाया स्पा

ज्ञापयंतं तथा च कादंबरी प्रहर्षो त्य कुसुमसंपाद्यमानस्मृतदवयवेष्टि आभविनिर्जितानी प्रहरणस्मा एव मौक्तिकि चिकरा
यैमनश्चा तथा हि कमलकिशलयानि पाणिपादेतकुवलयदलमक्षोर्दृष्ट्या मणिदर्पणां स्मृजकपोलेन श्रेणनाकरानि वाफल
तिकया शशांकरश्मयो नाव मयूखैर्दंतमारधूलिः स्मितप्रभया सुकाञ्चनालानि दशनाकिरणैरस्य तनैकरविंबदर्शनेनषीकमा
लावण्येश्च मणिकुट्टिमानि रचनितं वेनपलवच निहितमर्दनात्यौ क्रियस्पहृदये प्रच्छाद्यमानसकलाद्यविनोदस्य तामेवा
भिध्यायतस्तामेवोत्सेक्षमाणस्यैतामेव लिखतस्तामेव वलपतस्तामेवालिंगतस्तया सह तिष्ठतस्तां प्रकोपयतस्तस्याः पाद
त योः पतस्तया सह केलिं कुर्वतस्तां ससमागमसुखं कस्यल्लीक्रियस्य द्विसापन्थमीलितलोचनस्य लिश्यपात्रपजातनिद्रस्य
व हजातमप्यस्वप्नमांयतः काचिकोपकरणमेप्खज्ञानतः गुरुरूप्य नमस्यते धर्मक्रियाः सुखं कुर्वाणस्य खेनापनर्थिनेऽङ्खा
दृप्यत्र द्विजमानस्य मरणादप्पविभ्रमो तत्र सोप्यपेतलज्जस्य किंवहुना कादंबरीसमागमे चन्द्रापीडस्य केवलमेवेर्स्वोपभ ७३
मङ्गलेनस्त्री विनीतसर्गयोगपमिवहुमानोत्थि [illegible] विविक्तेप्वपरनरसेन विगलितनयनपयसा सुकुष्का

यैपमतानन२ तामेवपश्यत५ आत्मन्यपि विगलित स्लेहस्य२ तामनुनयत५

र्नाहृता ४ वाहिना ५३

नमेनमुषितवक्[illegible]नावकाशेनापि वैशंपायनमर्कोशनपरेणानवरतमाचूर्णोद्धितीर्णचंदनचर्चेणोचरणतलनिवेशि
तांघ्रिरविंदिनीदलेन तवकरार्पितकर्पूरक्षोददंतुरेण तुषारशिलाखंडेन हृदयविनिहितार्द्रहारदंडेन सकपोलतलास्पर्शि
तस्फटिकमणिदर्पणेन सललाटतटघटितचंद्रमणिना चांसदेशावस्थापितमृणालेन मौलेन च कदलीदलव्यजनेन वि
तालवृंतेन जलार्द्रानिलसंचारिणा सकुसुमपल्लवतल्पकल्पनाकुलेन धारागृहनलयंत्रप्रवर्तिना च मणिकुट्टिमक्षाल
नाग्रहेण च सजलहिंजीरकंपंकदंतुरकन्हारप्रभृतिकिरणसंभ्रांतेन सांधकारशिशिरभूरुहाभ्यंतरप्रसर्पवेत्रणदक्षेनेनगृह्यानदीर्घि
कातीरलतागृहमंडपसंतानकारिणा च मलयजजलार्द्रचंद्राश्रयावधानदानोद्यतेन चापरपरिजनेनोपचर्यमाणस्या
पिकाष्टीभूतदेहस्य दहनसमोऽरतिवेगारूढोहपरांकोटिंनलो वैशंपायनस्य महाश्वेतोकथ्या। अस्मिन्नेव चांतरे
त्वंधुक्षणायेव सर्वर्पयन्स्मरसैकिसलयलतासोपदेशिनं दक्षिणानिलमालोक्यपल्लवपालवांसबकरापांशोकश्च
रितेनांवाकुशिरवकुलमंजरीभरेणानमयन्धवालसहकारकाण्डकोरकयन्कुरबकैः समं वकुलतिलकचंपकानीपरि

सेद्रुममावहाद् ताम् ना तृ दे

75

किंशुकानिं निरंकुशाः पञ्चाग्निमनसां सिन्निर्मूलयत्प्रान्तमपमार्जयत् २ रागमयमिव मदनमयमिव औत्सुक्यमयमिव २ फेनिलमिव २

अपान यत्र किं किरातैः कङ्कमो विकिरत्र त्रिभुवनकामोदं हरामयच्चेतसां मपाकुर्वंकोपंमुपनयन्नन्तपथवक्षामुपक्षापय
रहठेभुवनालिंगनतिष्ठितिभुवनाम्यरूमकारणअलंकाशुकानि सकलमेवमम्हारजनमयमिव प्रेममयमिव रतिम
यमिवोत्सवमयमिव जनपद्मीवितोकं किसलयितसकलकांताराकाननोपवने तत्संकुलत्कुसुमामोदवासितदि ६२
मधु शांतरोमधुमधुकरकोकिलालालापडःखितात्मजनं भ्रान्तिनवरसमकरंदसीकरासारडर्दिनोन्मादितसकलजीवलो
कुसुम कहृदयेमदाकुलभ्रमरझंकारवकितविरहाकुलजनमनोहर्त्निर्भरसंभवैर्वैकोलाहलकारीमराज्ञा वर्तत सुरभिमासः ।
तेनच्चकुसुमधवलः परमाक्षेण मधुनाचक्रिकिलहृदयालीकादंबरीसंज्ञाभे भगवतः कामदेवस्य महोत्सवे महताप्रय
त्नेन कथंकथमप्यतिवाहितदिवसर्पशमायमानदशदिशिमायाक्लेशाचा निर्वर्तितकामपूजानंतरभुरङ्
पीडमतिष्ठरमिशीतलैः स्वापवितं मोमिराचरणाहितिलयम्गामहामोहिनाहरिचंदनेनच्छरभिकुसुमसौरभिमकज्ञ २७४
शितकुंतलकलापं कण्ठैककर्णार्पितसकिशलयाशोककचकककर्णपूरंकर्णकुसुमसायैः पमाधाभरणविशे

सहाबला२ किनर२

वभा~ ऊरुर्द्दि२ कंठाविर्भवत्पुनःपुनर्निश्वासो~

केर्विस्मृतनिमेषाणि वंतीवर्गैर्दृश्याद्दृष्टाद्भविरमालोकयोः कंपमाना सा छलेन छिन्नसर्वांगी सकुंकं ऽकितनतऊरु
सेद्धधरखंदनामहाश्चेतावलोकनभयात्तुंके विदिक्षौं च विक्लिष्टे र्थैर्द्दरतिविरमिवोपञ्चत्यकुनःप्रमद्दिद्राशिं
वपूरिविशेषपरित्यागि तावलाज्ञ ज्ञयांजनसहडांभीतिं भगवत्तोभवनश्वयोन्माथकरेणामन्मथेनाम्ना समय
स्यंती सधारयित्वमेकांतेनिःसहासहसाभिपत्यछङ्कुलितंनयंपंकजाक्षीवंतमिव निर्भरं कंठे जग्राह। वंक्षापीड
स्यत्ततेनाक्षतत्वपरिकाङ्क्षादिकौमुरी कादंबरीकंठग्रहणेन सद्यः सुदूरमपि कंठस्थानं प्रनष्टी वितंश्रत्यपद्यत। दिव
सक्रमामीलितं चक्रुः सुद्दमिशसुखोत्थामिपातांडकुसितमावबंक्षवदयां। उषः पराङ्मुखेंदीवरसुकुललीलया निमील
कृणां तिमथ तं लोचनं। अंभोरुहविभ्रमेण शासं भवत्तवुदनं। एवं छसप्रबुद्धः विप्रत्याय नसर्वांगचेष्टं चंद्रापीडमथा
कंठलग्नाकादंबरी विरविरहदुर्बलाभ्यां दोर्भ्यां गाढतरं कंठे ग्रहीत्वा तातोह तं तदा नवकदलीमिव भयेनोत्कंपमानां
नयविद्रुमाहृतरसामीलितलोचनां वीतप्राणमेव मुखोद्रूपी हस्रानाबमोधं कं नयुहीत्वा प्रसाद नाप्रभवती भोव हृदयस्य हि

॥ नु४ तत्र२ न२ प्रतिपाल्लिता५

अभूतपूर्वेण हर्षेणानंदयन्नवादीत् मित्र परित्यज्यतां भयं प्रत्युज्जीवितोऽस्मि तवैवानेन कण्ठग्रहणेनेदं स्वशूशत
संभवाद स्मरलोकलाडत्यज्ञा किं तस्मात् मिमहृवनमिदं सेज्ञो मय वपुर्हृत एवाविनाशि विशेषतोऽनुना कादंबरीक
रस्पर्शेनाप्याशितमभिमितं देतैलावंत्येव दिनानि वाणिनां स्पृश्यमानेनामरस्यज्जीवितोऽस्मि तच्छापदोषादद्य
मे मे द्वितीयवारं चंद्रदर्शमेवाभूत् तडिविषहमदनज्वरदाहवेदनाः स्वच्छयापगतमर्त्यापरित्यक्ता मा तव मया तद्धि रहः
४६ कान्ता स्वदाधिनीमाऽऽषतिष्ठेरेषापि चतवास्पोक्रचित्रत्यनेनिवत्सीत्यप्रतिपन्नांसंतदयं लोकश्चंद्रलोकश्च तेऽप्रावपश्चगातर
१श्र पततलघु तिवक्षौपिवते प्रियसर्वोश्च पिमहाश्वेताया: प्रियतमो मयैव सह विगतशापः संजातस्तदयमिदमद्यापि वयं द्वौपि
दृशरीरांतरितवद्भ विवंद्रमसिवंद्रलोकावस्थानलग्नमस्त प्रतिमलमेव केवलमुदृमरश्मिंगोरर्थैंमहाहशैवंवसोगाद
क्षेत्रमहाश्वेतोत्कंठव्योपरतमस्थैवकंठेकावलीं धारयस्तथैव कल्पनिःसहैरंगैरशेषपंडुपाम कपोलवाहिना
छस्वेतांबरतलादवतरत् कपिंजलकरावलंबी पुण्डरीकः। दृष्ट्वा च तं दूरत एवोत्सुकचन्द्रापीडवदनं सुकुलाकादंबरीन्दुवय ७५

वनस्त्र२ नै२

शुह्रद२ ।एवंवदत्येव२

मेवप्राविशद्दत्तकंठग्रहो मिहास्थे तं तेन पुंडरीकागमनमहोत्सवेलया वन्न वर्द्धयत्येव तावत्तावेदेती यंपुंडरी
कंपरमापकारितेचंद्रापीडवपुषि शशांकाय्यैदेकता । चंद्रापीडस्फातं कंठग्रहीताबदीतस्सखेपुंडरीकयथापि
प्रागुन्मसंबंधात्रामाता सितथापनंतरजन्माहि तेऽस्मेहसङ्गादेवैर्मयासहवर्त्तितव्यं भवते ति चंद्रापीडश्चिरस्यहे
लोदिश्यावर्द्ध[illegible]पितृ केयूरको हेमकूटमगात् । मदलेखापि धावमाना कंठजयजपत्र्यस्यतारापीड
स्य विलासवत्याश्च पादयोः पतितावादेवदेव्यासहदिष्ट्या वर्द्धसे प्रसुज्जीवितो भद्रराजः समंवैशंपायनेनेत्यानंदति
र्मुखैर्जगाद । राजा तत्त्वाश्रुशरीरसंस्कारविरहोन्नाविरलदीर्घपरुषपलितलोमशाश्रुकोष्ठाग्रोमृगा
रगाढपरिष्वक्ततां नदत्तहर्षपरवशो विलासवतीकरेवलयपञ्जरा भगवली शिथिलितवाक्येनो[illegible]री यं चल:
श्रुयमेवाशिश्लितलयविमंशूलैः पदैर्न्नृत्यैः स्फ्लननयननरपतिमहम्रपरिवृतो भोजाकरडवेमलयूकस्पेणल
नाविवर्त्तितोमलेंदैरागेउनःपुनः शौसौकामसाविति[illegible]परिवर्त्तितोवह्नेपुंजंकनामकंठेऽसंमा

निर्गल

खो

बो२ मूलेन२

77

नः२

वयंस्नेहेवागहता। दृष्ट्वा च तथा पुंडरीककंठावलग्नं चंद्रापीडमानंदनिर्भरः शुकनासमवादीत्। दिष्ट्या नैकाकि
नया
नातं मयप्रसुजीवनोत्मवृत्तमनुभूतमिति। चंद्रापीडस्तु तथा हर्षपरवशं पितरमालोक्य ससंभ्रममुक्तपुं
डरीकः पुरेव पृथिवीतलनिवेशितशिराश्चरणयोरपतत्। अथ ससंभ्रमोपसृतेन तथा प्रणतश्चन्द्रमास्तारापीडेनाभिधा
ता। पुत्र यद्यपि पितात्वं शापदोषवशात्सुतत्वे वर्तितानः। तथापि जगद्वंदनीयो लोकपालस्तेजोमयश्चापि न
मस्यो योंशः सोपि मया त्वय्येव संक्रामितस्तदुभयथापि त्वमेव नमस्कार्य इत्यभिदधे देवसमराजसहस्रैः प्रतीपम
स्य पादयोरपतत्। विलासवती तु तथा पित्रा प्रणतेन त[illegible]परितोषेण हृष्टा गेहिवासं मांतीभनः शिरसि चुंबनेन ललाटे
चुंबनेन कपोलयोः सुंधैविद्यां गाढं चिरमालिलिंग। आलिंगितो सुतस्य मातृतोषेन: सैतनमस्कारेण कृते शुकनासं प्र
णनाम। आशीःसहस्रैरुपवर्द्धितश्च तेनात्मना पृष्टतया यथाक्रमं मातापित्रोः शुकनासस्य मनोरमायाश्चैव वै
वैशंपायन इति पुंडरीकमुचितयविनत्ता देवनमस्युवदनं दर्शयदा अस्मिन्नेव च प्रस्तावे समुपसृत्य कपिंजलः उक्तवा।

गा८२ म२ पस्त्य२

७६

वर्धित एव केवलं मया त

समवादीदेवं संदिष्टमार्यस्य भगवता श्वेतकेतुना। एषं खलु पुंडरीकं संवैवत्सकेद लक्ष्मात्मजस्तु दिरत्रांशापि भवत्स्वेव लग्नः
मेहस्नेहैः शंपायन एवायमित्यवगम्याविनयेभ्यो निवारणीयं परेभ्यमिति कृत्वा नोपेक्षणीयः यच्चापगतशापोऽयं वांथा
त्मसमीपं नानीतस्तत्रैवायुरित्यपचयश्च। आत्मानमस्मिन्नावद्रमेसिकोलीनायुर्विद्यापरिशिष्टकृतार्थः समग्रतस्माद्धिय
लोकादथु परिष्टकृतमुद्यतमस्मारथ्यं श्वोतितिरितिमाछकनामस्क विनयश्चतपुंडरीकं प्राणिनां सेदलस्य कपिंजलस्त
वादीत्सुक्कनकपिंजलस्कलंदाशैयज्ञेन भगवता किंमित्येवमादिष्टमवक्षिहस्यायमसंतोषङ इत्येव विश्लेषैस्तैश्च पूर्वजन्म
स्मृर्त्तापैश्वपौस्परावलोकनौत्कुल्यस्कन्नलोक्तानां सर्वेषामेव तेषां ह्लणदिवसाह्लणदाजगामश्शातर्वेसकलगं
धर्वलोकाउगतोससममदिरागौरीम्यां चित्ररथो हंसो गंधर्वराजावपि तत्रैवाजग्मतुः। आगतयोश्च तयोर्लब्धिनात्मजो
पर्यमनश्चदितहृदययोर्महन्महण इव महोत्सवो मोदप्रावर्त्तत। अथ वर्त्तमाने तस्मिंश्चित्ररथस्तारापीडमवादीत्
विद्यमाने स्वभवने किमर्थमयमरण्ये महोत्सवः क्रियतेऽपि च यद्यप्यस्माकमयमेव परस्परा मिरुचि विनिश्चयो धर्म्यो विवाहः तथा
र्जामानदर्शनसमुत्कुःजनयनयोस्तांशपौड्ड शुकमासल्या महातुरूतसंबंधक्रोशेतसेवादकथयोः २

उग
शुको ॥

78

इत-आसमाप्तिशिवाष्टोत्तरंपत्रांक २५

पं२ न५ सं ग नि२

७८ त्रिलोकसंरक्षहारोद्भववर्णनीयएवंतस्मिन्तांवेदक्ष्मंदीयमवक्षाणंततःश्रुश्रूमिंचंद्रकेलोवारामिच्छेतितत्तावपीड्यतंमृत्सवा

वर्गांधवर्दराजयत्रैनिरतिशायंसंपत्सुरवेतदेवदनमपिभवनंतदीहंसंक्ताथतमर्यासंपत्सुरखप्रासंज्ञच्यस्तसर्वगृहसुरवोच्यापिम

यात्राभातिरितेसंकमित्रानितहृयस्पवक्षसमेतनमेवाटायमस्यतांगृहक्रूरवाछमवायोतिपित्रयथक्रतयामिहितेरंजर्षि

णायथातेरोपतस्थकासुंडापीउमाहायहेमकूटमगात्वांगत्वाचचित्ररथःकादेवयांसहसंभ्रममेत्यसूराषंचज्ञापीडायच्चवे

दयतोस्मुक्तंदविहरणाज्ञानिमेदाह्नुमदीक्ततात्रिभुगलंयांकृमममहाश्वेतयासकलसंसारसारभूतसमीहितमिवनिजंमकल

मपिराज्यंभंजरीकार्यांचकार। एवंचकदाचित्परमानंदकदलीकंदमसंदोहायमानानिनानाविनोदहेतावानिनिःशेषवि

षयविशेषयोविज्ञानकालिकाकरणकारणैकनिपुणाशरीरकांतासादमेवप्रियतमयाहमवदविरकालमनीनकार

चंद्रापीडः। तथागतंचतिमुकदापहसितादंवरीमस्यतमहाश्वेताचपुरणोदंतजातानदशंतसज्जानंहिमगृहगातंनि

उतदानमपिचेतसिचिंतयतीकिंचिदिवसविलंनाविमयगृहतागकेन्नणत्राणादप्राह्वीतादेवकसंसप्ततदेवपर्यंक ७८

म

जरासहंसोहंसीवनिजसुलाउणवशीहत्ताग पितराउहंसमंडलापंकजनिलयसुशरणोकवलयालयसुदंसिवल
यांक्तनावृनिवलयविलसहदलाजन विजयउगातकसोहयंसंपदाप्त्राउरागापचूलेखेलिराकाशशीकदलीकाश
वदन्नवंइशुइपीडोपिस्मितमयूखजालेमंसियाश्रिवत्तदीयवदनवंइवंडिकासनोश्रयितरलनयनेसाधुस्मृतमेषृज्ञह
तधूतलावतरणमपमेचरणपरिचरणपरायणेकनिरत विहितपाशुमेतउंलोकमवातस्यानतश्चकि विदिवसायांतवि
तांतःकरणेमयिसाशूयोपिवीयलोकुमयाम (त्वांग्रथकदाविधिनिपदेवसाकु शेवमयाविरहणकोत्हलान्मदीयेजत
नयाहितिवंइलोकेनपृतविपयतांनयन्यासेसाह्ययमेवहक्रपथमवृतरिष्यते।।ततस्तोजायापतीयथार्थनमनितंत
हेमहदारकुणवकदा।शिदनवरतश्वदंगवादनविनोदनिशामतोल्मदहस्तउश्चिसंडिशिरविडि।।उलारवताडंनारसमनि
मरगमेस्मशीतशालापरिसरेउवाणिनीनाविणाखगणितानिगोयाणिश्रवणभूत्कैरापिवकशाविदविरसहृद
कलकमलवलयवहलकिंडल्कपिंजरीकृताशेषदेशनपयसमारामभासायांनितरामासेवकितानिनयनानंददायी
निपरिमलमसमत्तिभ्रमनीमरमिलिंदलिंकुलकलाकलकुलाच्चितिराशेनिरसालमयानीलीलावलपादवनि

71

वरे२ औ२

७८ तान्निनापादपदलयाथवलोकयुनकिर्य्यनेकालमनयनों एवमपरेष्वपिस्मरन्तेभ्यैष्वभूक्षाम्भेष्व तयासहजन्मसुयां
कांक्षयैवांसमासानिष्ठनूतकान्तिं निनानिनके मुहूर्तंचंद्रमा : कादंबर्य्यासहकादंवरीमहाश्वेतयासहमहाश्वेतापुंड
रीकेणसहद्धंडरीकोपिसचंद्रमसासहपरस्परावियोगेनसर्वएवसर्वकालमत्यन्तसुखमनुभवंतः परांकोटिमानंदस्याध्यग
च्छन्निति॥ ॥इतिसकलकविकुलललामभूतमहद्बाणात्मजविरचितः कादंबर्य्याःसमाप्तोयमुत्तरोभागः॥ ॥
॥ ॥रामचंद्रायनमः॥ ॥श्रीगणेशायनमः।

80

७८